

”Som læser kan vi forblive i tekstens uafgjorthed (suspens), behandle den som en tekst uden verden og uden forfatter – og da forklarer vi den ved dens indre forhold, ved dens struktur. Men vi kan også ophæve tekstens uafgjorthed, fuldbyrde teksten i talen, føre teksten tilbage til den levende kommunikation – og i det tilfælde fortolker vi den. Disse to muligheder hører begge med til læsningen, og læsningen består i en dialektik mellem de to indstillinger.”

Paul Ricœur (1973)

FORORD

Jeg ble først introdusert for systemisk-funksjonell lingvistikk i 2003 da jeg fulgte en forelesningsrekke med Eva Maagerø. Hennes entusiasme var smittende, og jeg ble veldig fascinert over denne teoretiske tilnærmingen til språket og de verktøy for språklig analyse denne teorien representerer. Dette satte meg etter hvert på ideen om å bruke begrepsapparatet innenfor systemisk-funksjonell lingvistikk som metode og analyseredskap i tilnærmingen til en skjønnlitterær tekst. Det skulle imidlertid ta nærmere fem år før ideen ble satt ut i livet og konkretisert gjennom denne besvarelsen.

Jeg vil rette en stor takk til veilederen min, Gunhild Kvåle, som har vært en stor inspirasjonskilde og en god veiviser gjennom skriveprosessen. Det har vært en stor glede å få muligheten til å samarbeide med deg! Takk også til Martin Engebretsen for verdifulle faglige innspill i innspurten. Min nærmeste familie, Therese og Jan, har vært utrolig tålmodige med meg i denne perioden. Takk for all støtte og oppmuntring! En stor takk også til Ina Heiland for korrekturlesing av denne avhandlingen.

Veien frem til ferdig produkt har vært lang og preget av en rekke avsporinger, både faglig og personlig. Det er derfor med ikke så rent lite stolthet at jeg nå kan legge denne ”børen” fra meg og gå videre.

Surrey, oktober 2009
Marianne Pedersen

INNHold

1. INNLEDNING	5
1.1. BAKGRUNN	5
1.1.1. Undersøkelsens objekt: den skjønnlitterære teksten	5
1.1.2. Tekstbegrepet.....	7
1.1.3. Utgangspunktet for analysen	8
1.2. STRUKTUREN I OPPGAVEN	10
1.3. LITTERATUR	11
2. TEORETISKE INNFALLSVINKLER	12
2.1. SYSTEMISK-FUNKSJONELL LINGVISTIKK	12
2.1.1. Språket som sosialemiotikk.....	14
2.1.2. Mening som valg – det systemiske i SFL	15
2.1.3. Metafunksjonene	16
2.2. TRANSITIVITETSSYSTEMET.....	18
2.2.1. Prosesser og deltakere	19
2.3. OMSTENDIGHETER	22
2.4. KONTEKSTBEGREPET.....	25
3. METODE	28
3.1. HVORFOR EN SYSTEMISK-FUNKSJONELL TILNÆRMING?	28
3.1.1. Litterær tilnærming.....	29
3.1.2. Språkvitenskapelig tilnærming	29
3.1.3. Funksjonell tilnærming.....	31
3.2. UTFORDRINGER VED TEORIVALG.....	32
3.3. TEKSTGRUNNLAGET FOR ANALYSEN: ”MIN FARS SKRITT OVER GULVET”	34
3.4. FREMGANGSMÅTE	35
3.5. APPLIKASJON AV TEORI PÅ TEKST	37
3.5.1. Deling av setningsledd.....	39
3.5.2. Logisk-semantiske forbindelser og åpne rom i analysen	41
3.5.3. Fremgangsmåte i analyse av verbalprosesser	42
3.5.4. Hvordan presentere resultatene?	43
4. ANALYSE AV “MIN FARS SKRITT OVER GULVET”	45
4.1. MATERIELLE PROSESSER OG DELTAKERE	45
4.1.1. Handling og hendelse	46
4.1.2. Adferd og begivenhet	47
4.1.3. Tolking av handling og hendelse i materielle prosesser: adferd eller ikke?	48
4.1.4. Materielle prosesser og deltakere i teksten	50
4.2. MENTALE PROSESSER OG DELTAKERE	51
4.2.1. Mentale prosesser og deltakere i teksten	52
4.3. RELASJONELLE PROSESSER OG DELTAKERE.....	54

4.3.1. Relasjonell ekspansjon.....	55
4.3.2. Eksistensiell relasjon	56
4.3.3. Utfordringer i tolkingen av relasjonelle prosesser i teksten	57
4.3.3. Relasjonelle prosesser og deltakere i teksten.....	59
4.4. VERBALE PROSESSER OG DELTAKERE.....	59
4.4.1. Verbale prosesser og deltakere i teksten.....	61
4.4.2. Innholdet av ”det utsagte” i verbalprosessene	62
4.5. OPPSUMMERING ANALYSE AV PROSESSER OG DELTAKERE	65
4.6. SYMBOLIKK I SFL – DELTAKERROLLENES SYMBOLISKE MENINGSPOTENSIAL	67
4.6.1. Symboluniverset presentert gjennom deltakere i relasjonelle prosesser	67
5. OMSTENDIGHETENES ROLLE	70
5.1. TIDSOMSTENDIGHETER I TEKSTEN	70
5.2. STEDSOMSTENDIGHETER I TEKSTEN	71
5.3. MÅTEOMSTENDIGHETER I TEKSTEN.....	72
5.4. KAUSALE OMSTENDIGHETER I TEKSTEN	73
5.5. OMSTENDIGHETENE ROLLE I ”DET UTSAGTE”	73
5.6. KLASSIFISERING AV OMSTENDIGHETER	74
5.7. OPPSUMMERING ANALYSE AV OMSTENDIGHETER	76
6. TEKSTENS KONTEKSTER.....	78
6.1. KULTURKONTEKST OG ”MIN FARS SKRITT OVER GULVET”	78
6.1.1. Verdier og normer innenfor en kultur	78
6.1.2. Incestuøse undertoner	80
6.1.3. Relasjon mellom far og datter i vestlig kultur	83
6.1.3. Sjangerkonvensjoner	84
6.2. SITUASJONSKONTEKST OG ”MIN FARS SKRITT OVER GULVET”	86
6.2.1. Felt.....	87
6.2.2. Relasjon	88
6.2.3. Mediering	89
7. OPPSUMMERING FUNKSJONELL ANALYSE.....	91
7.1. Hva har den ideasjonelle analysen avdekket?.....	91
8. AVSLUTNING	94
LITTERATULISTE	95
APPENDIKS	97
1. SFL-ANALYSE AV ”MIN FARS SKRITT OVER GULVET”	97
2. SFL-ANALYSE AV ”DET UTSAGTE” I VERBALPROSESSENE	129
3. TABELLER MED TALLMATERIALE FRA ANALYSENE	135
4. ORIGINALTEKST ”MIN FARS SKRITT OVER GULVET” AV GRO DAHLE.....	138
SAMMENDRAG.....	142

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunn

Da jeg leste Gro Dahles tekst ”Min fars skritt over gulvet” første gang, ble jeg grepet av stemningen i teksten, og den utrolige spenningen i forholdet mellom hovedpersonene; far og datter. Denne spenningen ligger ikke bare i overflatestrukturen, men ligger innbakt i tekstens grammatikk. Jeg vil i denne avhandlingen gå nærmere inn på ”Min fars skritt over gulvet” og fra et grammatisk perspektiv se på hvorfor forholdet mellom far og datter oppleves så intens.

For å undersøke dette, har det vært nødvendig å finne en anvendelig teoretisk tilnærming som kunne gjøre det mulig å studere teksten på dette strukturelle nivået. Selv om dette er en skjønnlitterær tekst, falt valget på et begrepsapparat utviklet innenfor systemisk-funksjonell lingvistikk (forkortet SFL). Fordi dette er en teori som fokuserer på hvordan vi skaper mening gjennom språket, mener jeg at denne tilnærmingen kan gi viktig informasjon om teksten – også den litterære prosjekt. En studie av det strukturelle nivået vil kunne avdekke hvordan grammatikken bidrar til å etablere tekstens meningspotensial, og er et spennende alternativ – eller supplement – til en litteraturteoretisk tilnærming. Jeg kommer nærmere inn på hva SFL er og bakgrunnen for valget litt senere.

1.1.1. Undersøkelsens objekt: den skjønnlitterære teksten

”Min fars skritt over gulvet” er en kortprosatext av den norske forfatteren Gro Dahle, og er hentet fra samlingen *Pelsjegerliv* som ble publisert i 1991. Jeg har valgt denne teksten som studieobjekt fordi jeg ønsker å avdekke hvilken rolle grammatiske strukturer spiller for å bygge opp intensiteten i handlingen. Teksten er fengslende i sin hverdagspråklige enkelhet, samtidig som der likevel er en kompleks intensitet over den. Det er en spenning i teksten som etter mitt syn skapes gjennom noe mer enn de litterære virkemidlene, men gjennom et samspill mellom ordene på et mer strukturelt nivå, der det skapes et potensial for mening ut over deres leksikalske verdi.

Forfatteren Gro Dahle er født i Oslo i 1962 og oppvokst i USA. Hun er gift med tegneren og forfatteren Svein Nyhus, og bor på Tjøme i Vestfold sammen med sine tre barn. I tillegg til å være forfatter og lyriker er hun også skrivepedagog, og har undervist på forfatterstudiet ved Høgskolen i Telemark. Som forfatter karakteriseres gjerne Gro Dahle som sprudlende og naivistisk, med groteske og absurde innslag. Hun debuterte med diktsamlingen ”Audiens” i

1987, og har siden skrevet flere prosabøker i tillegg til lyrikksamlinger. En rekke av disse er barnebøker og bildebøker innenfor sjangeren ”allalderlitteratur”.¹

Kortprosatteksten ”Min fars skritt over gulvet” lar seg ikke lett referere uten å legge en god del tolking til grunn, det er en åpen tekst som i stor grad overlater til leseren selv å fylle de ”åpne plassene”. Leseren møter en kvinnelig jeg-person, og gjennom hennes fragmenterte betraktninger blir vi kjent med henne og faren, slik hun oppfatter ham. Gjennom noe sparsom dialog beskrives et fortettet forhold mellom far og datter, han spør stadig hvor hun skal og hvem hun skal treffe, mens hun er unnvikende. Handlingen utspiller seg på et landlig sted, kanskje en gård eller et småbruk, da det refereres både til jorder, låve og hest. Situasjonene leseren får ta del i, er på det konkrete plan helt hverdagslige gjøremål; de spiser mat, hun sorterer epler og han stabler ved. Disse situasjonene utgjør handlingsforløpet i teksten, og er nærmest scenisk fremstilt, som i et teaterstykke, med korte replikker og detaljerte ytre beskrivelser av både personer og landskap. Hva som foregår på personenes mentale plan, må leseren selv forestille seg (Vinje, 1999:123).

Kvinnen reiser bort fra gården ved flere anledninger, uten at leseren får vite nøyaktig hvor hun har vært og hva hun har gjort. Dette er med på å bygge opp spenningen i teksten, ved at det antydes at hun møter noen når hun reiser bort og at faren ikke liker dette. I begynnelsen presenteres en far som er i overkant opptatt av å se på datteren og kommentere hennes utseende, men utover i teksten kommer han ”nærmere”. Dette skjer gradvis ved at han begynner å komme inn på rommet hennes, og ved små berøringer når han går forbi. Til slutt, i en passasje hvor jeg-fortelleren er syk av feber, blir vi fortalt at han beføler henne under dyna.

Teksten når et klimaks i nest siste avsnitt, der ”oksen er løs” og vil inn i huset. Dette er et avsnitt som skiller seg fra resten av teksten fordi det ikke refererer til dagligdagse gjøremål på gården eller betraktninger datteren gjør av faren, slik som de andre avsnittene. Innholdet er løftet opp på et mer abstrakt, drømmelignende nivå, der det hovedsakelig er ulike dyr som omtales i stedet for mennesker. Spesielt fremtredende er en okse som vil inn i huset. Hvorvidt denne oxen er en symbolsk størrelse skal jeg la ligge her, men i spenningen som oppstår mellom det sagte og det usagte ledes leseren fremover, og inviteres til å være meddikter for å forstå og for å skape sammenhenger som ikke eksplisitt er uttrykt. I det siste avsnittet er alt

---

¹ Kilde: NRK.no

tilbake ved det normale, vi fortelles på nytt om dagligdagse gjøremål, som om ingenting hadde hendt. Teksten avsluttes slik: ”Hører gjennom veggen lyden av en som hogger ved.”

Nå kan det nok diskuteres hvorvidt dette sjangermessig skal klassifiseres som en kortprosatext eller en novelle. Teksten har mange likhetstrekk med novellen (av latinsk ”novella”, nyhet), som at den starter ”in medias res”, eller midt i handlingen, den har et begrenset persongalleri, og den har et klimaks på slutten før alt faller til ro igjen. Slik som konvensjonene for novellen tilsier har også ”Min fars skritt over gulvet” en fremstilling der landskap, dialog og bevegelser blir nøye gjengitt (Vinje, 1999:123). Men samtidig mangler teksten andre typiske trekk for novellen; som at handlingen skal foregå innenfor en kort tidsperiode, konsentrere seg om en enkelt sentral begivenhet, og at det i starten skjer noe som utløser en forandring eller ”forvirring”. Kortprosa derimot, kan være kortere enn novellen og er ikke bundet opp til konvensjoner om handlingsforløp og narrativ struktur (Ipsen, 2003:33ff). I mange tilfeller er kortprosatexter nært beslektet med dikt, både stilistisk og prosodisk. ”Min fars skritt over gulvet” kan godt sies å være en slik tekst.

1.1.2. Tekstbegrepet

Tekster kan tolkes og forstås på ulike måter. Men før jeg går videre kan det være nyttig å avklare begrepet ’tekst’. Det er innenfor språkvitenskapen ulike syn på hva som kan kalles en tekst.² En klassisk definisjon av tekstbegrepet er at enhver diskurs som er nedtegnet i skrift kan kalles en tekst; skriften er det som konstituerer teksten (Ricoeur, 1973:102). Dette er hva man kan kalle en snever definisjon av begrepet.

Et mer utvidet tekstbegrep inkluderer både skrift og tale. Dette synet på tekst deler blant annet grunnleggeren av SFL, den britiske lingvisten Michael Halliday. Han definerer tekstbegrepet slik: ”Text is language in operation; and the textual component embodies the semantic systems by means of which text is created” (Halliday, 2002:26). Halliday ser på tekst som en semantisk enhet, som kan betraktes fra to perspektiver: teksten som produkt og teksten som prosess. Produktet er den ferdige realiseringen i for eksempel form av et skriftlig dokument eller en samtale på lydbånd.³ Det andre perspektivet viser tekst som en løpende prosess der man kontinuerlig gjør valg fra semantiske nettverk av meningspotensial. I dette ligger det et

---

² Ordet *tekst* betyr vev eller sammenføyning, og kommer fra det latinske ordet ”*textus*”.

³ Jeg tar i denne avhandlingen utgangspunkt i tekst som et ferdig produkt, der valgene allerede er gjort og konstituert i skriftlig form.

funksjonelt syn på tekst: tanken om tekst som mellommenneskelig kommunikasjon. Begrepet innbefatter derfor alle typer språklige uttrykk som brukes i mellommenneskelig kommunikasjon satt inn i en kontekst, som kan ses på som en forståelsesramme innenfor en kultur.

Når vi bruker språket til å kommunisere skaper vi tekster, og det gjør vi blant annet ved hjelp av et verbalspråklig semantisk system som blir realisert gjennom grammatiske og leksikalske valg. Vi utveksler mening i en løpende prosess hvor vi står overfor en kontinuerlig strøm av semantiske valg. Litt forenklet sagt oppstår altså tekst når vi bruker språket vårt til å skape mening i samhandling med omverden – det er denne samhandlingen som kjennetegner teksten. Halliday (2002:51) konkluderer med at ”the essential feature of text, therefore, is interaction”. Det er også ifølge Halliday (2004:587) en feilaktig oppfatning blant folk at en tekst *består* av ytringer, dette er forenklet og misvisende. En kan heller si at en tekst *realiseres gjennom* ytringer.

Vi kan også se på tekstbegrepet i et videre perspektiv, hvor også ikke-verbale uttrykk inkluderes. Arkitektur, bildekunst og klesdesign er eksempler på dette. Halliday selv har ikke fokusert så mye på andre semiotiske systemer enn språk, slik som enkelte av hans elever.⁴ Han er mer opptatt av hverdagspråket og dets kommunikasjonsaspekt. I denne avhandlingen er det Hallidays tekstbegrep jeg tar utgangspunkt i, hvor jeg ser på teksten fra et produktperspektiv. ”Min fars skritt over gulvet” er et ferdig produkt med en kommunikasjonsfunksjon, og mitt fokus er på hvordan mening realiseres leksikogrammatisk i kortprosa teksten.

1.1.3. Utgangspunktet for analysen

”Min fars skritt over gulvet” er en tekst som inviterer leseren til å lese mellom linjene og formulere det usagte. Handlingen består av en rekke betraktninger datteren gjør av faren sin hjemme på gården, og beskrivelser av tilsynelatende dagligdagse hendelser. Under overflaten sier den likevel uendelig mye mer enn det som står eksplisitt uttrykt, den har en ladet stemning som etter mitt syn ikke bare ligger ”utenpå” teksten i form av symboler og metaforer, men som ligger ”inni” teksten i form av setningsoppbyggingen. Jeg ønsker derfor å gå tettere inn på teksten, forbi symboler og metaforer, for å se på hvordan grammatiske

---

⁴ Dette gjelder især Gunther Kress og Theo van Leeuwen.

strukturer og ordvalg i samspill bygger frem en handling, og på den måten leder leseren i retning av en forståelse av teksten. Innenfor SFL ser man på dette samspillet mellom grammatisk struktur og vokabular som en helhet, og kaller det for *leksikogrammatikk*. Språket er en ressurs til å skape mening, og meningen realiseres i ord og form gjennom leksikogrammatikken. Måten disse leksikogrammatiske ressursene brukes på i teksten legger et grunnlag for mulige tolkninger av teksten – de er et potensial for mening (Halliday, 1994:17).

Avhandlingen har fått navnet ”Meningsskapning i kortprosateksten *Min fars skritt over gulvet* sett i lys av funksjonell lingvistikk”. Begrepet ”funksjonell lingvistikk” er relativt vidt, og omfatter mange mulige tilnæringsmåter til tekstmaterialet. Språket vårt blir brukt til å organisere og uttrykke mening om fenomener i verden rundt oss, og som Eva Maagerø sier: ”til å bygge opp et mentalt bilde av virkeligheten”(2005:100). Jeg har valgt å ta utgangspunkt i en del av den funksjonelle teorien der begrepsapparatet hjelper oss til å studere og forklare innholdet av våre språklige realiseringer. Litt forenklet sagt er mitt hovedfokus på personene eller deltakerne i teksten, hva de gjør og hvordan de gjør det. Også omstendighetene som følger disse gjøremålene er viktige, som for eksempel når, hvor, hvordan og hvorfor disse fant sted. Alle disse elementene er med på å binde sammen en handling, og bidrar til å skape en stemning i teksten – nettopp hele grunnlaget for hvorfor vi oppfatter en tekst som vi gjør.

Deltakerne i teksten handler i gitte situasjoner innenfor det lokale samfunnet de lever i, og det er i disse situasjonene at meningsbærende kommunikasjon mellom de involverte oppstår. Dette samfunnet har igjen sine rammer innenfor en spesifikk kultur, selv om vi i denne teksten ikke presenteres for de ytre kulturelle rammene deltakerne lever innenfor. På den annen side møter leseren teksten med sine oppfatninger om verden, basert på sine erfaringer innenfor sine kulturelle rammer. Det er derfor interessant å sette både handlingene og selve teksten inn i en større sammenheng, eller kontekst, for å se om det er deler ved handlingen som kan oppfattes som stridende mot det sett av verdier og normer vår egen kultur forfekter. Leseren har sine kulturelle briller på i møte med teksten, og handlingen filtreres deretter. Dette påvirker i sin tur hvilken mening som leses inn i teksten, hvordan den tolkes.

Også selve situasjonen – eller konteksten – der kortprosateksten ble til, er interessant å ta i betraktning. Situasjonen har betydning for hvordan teksten som produkt er formulert og

presentert, noe som i sin tur også påvirker hvordan den leses og tolkes. Jeg vil i denne avhandlingen arbeide ut fra følgende spørsmål:

1. Hvordan bidrar de leksikogrammatisk ressurser til å etablere og fremstille relasjonen mellom far og datter gjennom prosesser, deltakere og omstendigheter i ”Min fars skritt over gulvet”?

Her tenker jeg på hvilken informasjon jeg kan finne ved å gå inn og studere handlinger, hvem som handler og omstendighetene rundt handlingene. Disse elementene utgjør kjernen i teksten, selve dypstrukturen som bærer frem handlingen.

2. Hva kan de kontekstuelle rammene tilføre tekstens meningspotensial?

Med dette mener jeg både selve situasjonen og kulturen teksten oppstod i, samt den kulturelle rammen rundt leseren. Disse aspektene rundt teksten kan utvide meningspotensialet til kommunikasjonsobjektet, og det er dette jeg vil se nærmere på.

1.2. Strukturen i oppgaven

I kapittel 2 presenteres det teoretiske rammeverket til avhandlingen, samt en begrunnelse for hvorfor nettopp denne teorien er valgt. Kapittel 3 forklarer metoden jeg har benyttet i avhandlingen, og gir noen avklaringer med hensyn til valg jeg har gjort underveis. Jeg vil ta utgangspunkt i sentrale analysemetoder innenfor SFL, og med disse metodene som verktøy vil jeg analysere den 8 sider lange kortprosatteksten i sin helhet, setning for setning. Dette er selve kjernen av oppgaven. I kapittel 4 og 5 presenterer jeg analyseresultatene av prosesser, deltakere og omstendigheter, mens kapittel 6 er viet til kontekstanalyse. For å danne et så helhetlig bilde som mulig av meningspotensialet i teksten, må den også ses på i en større sammenheng. Derfor vil jeg også belyse teksten ved hjelp av kontekstbegrepene i SFL, og se på hvilke rammer de gir for forståelsen av teksten. I kapittel 7 sammenfattes resultatene fra den funksjonelle analysen og kontekstanalysen, med refleksjon og diskusjon rundt hva resultatene sier om teksten og tekstforståelsen. Her er også en kort presentasjon av tekstens symboler innenfor rammeverket til SFL. I kapittel 8 avrunder jeg avhandlingen med en oppsummering, samt noen refleksjoner rundt arbeidet og resultatene, etterfulgt av

litteraturliste og vedlegg. Her er selve tekstanalysen og verbalprosessanalysen, en kopi av originalteksten, samt et sammendrag av avhandlingen.

1.3. Litteratur

Analysen er hovedsaklig basert på teoriene i Michael Hallidays *An Introduction to Functional Grammar* (1994 og 2004), som regnes som hovedverk innenfor SFL. Jeg har også latt meg inspirere av *Språket som mening* (2005) av Eva Maagerø, det første norske læreverket innenfor funksjonell lingvistikk, i tillegg til danske Søren Frimanns *Kommunikation – tekst i kontekst* (2005), og Nina Nørgaards *Systemic Functional Linguistics and Literary Analysis. A Hallidayan Approach to Joyce, A Joycean Approach to Halliday* (2003). Også *An Introduction to Systemic Functional Linguistics* (2004) av Suzanne Eggins har vært til stor inspirasjon, særlig i kapittelet om kontekst.

2. TEORETISKE INNFALLSVINKLER

Jeg vil i dette kapitlet presentere den teoretiske tilnærmingen til avhandlingen, og begynner med å introdusere systemisk-funksjonell lingvistikk som retning innenfor språkvitenskapen. Deretter presenteres teoribasen som er relevant for meg i dette arbeidet, og som jeg benytter som utgangspunkt for min analyse av teksten.

2.1. Systemisk-funksjonell lingvistikk

Systemisk-funksjonell lingvistikk er utviklet av den britiske språkforskeren Michael Halliday, og har sine røtter i strukturalismen og den semiotiske tradisjonen etter den sveitsiske lingvisten Ferdinand de Saussure. Halliday ser på språket som et meningsskapende system, og fokuserer på hvordan språket i sin arkitektur er funksjonelt utviklet for kommunikasjon og representasjon. En kan dermed si det slik at ”systemisk-funksjonell lingvistikk er et rammeverk for studier av språk i funksjon” (Tønnesson, 2002:229). Halliday (1994:30) forklarer en funksjonell tilnærming slik:

“The functional description of the language involves identifying on the one hand all the various functions that are incorporated into the grammar, and on the other hand all the different configurations by which these functions are defined – that is, all the possible structures which serve to express some meaning in the language.”

Den systemisk-funksjonelle skolen har tatt til seg og gjør nytte av kunnskap fra flere ulike fagfelt, som blant annet sosialantropologi og etnografi. Dette har bidratt til et fokusskifte innenfor språkstudiet: fra å se på form, funksjon og betydning som tre klart atskilte disipliner, til å se på disse som avhengig av hverandre. En slik tilnærming til språkstudiet gir et mer helhetlig bilde av språket som den ressursen for kommunikasjon og meningsskaping som det faktisk er, og inkluderer samtidig språkbrukeren som gjør bruk av dette enorme potensialet.

Dette skiftet av fokus er en klar distansering fra for eksempel generativ grammatikk, en grammatikktradisjon etter amerikaneren Noam Chomsky. Denne retningen anser språkstudiet for å være en disiplin underlagt naturvitenskapen, og er for øvrig en teoribase som ikke eger seg som utgangspunkt for en analyse av hvordan mening skapes i en tekst. Innenfor den generative grammatikkens rammeverk er studieobjektet de medfødte mentale grammatiske

strukturer som det tas utgangspunkt i at mennesket har. Realisert språk er ikke så interessant i seg selv fordi det bare er et ytre uttrykk for indre språklige kunnskaper (Chomsky, 1986).

I systemisk-funksjonell grammatikk blir ikke komponentene i språket undersøkt som adskilte enheter, men mer hvordan det brukes gjennom ordvalg og formulering til å gjøre en kommunikativ jobb. Dette er leksikogrammatikk – en måte å studere språket på som inkluderer både grammatikk og vokabular (Halliday, 1994:17). Dette innebærer altså ikke bare å se på formen, men også funksjonen – hvordan formen skaper mening i ordlyden. Måten setningene er bygd opp og satt sammen med hverandre på leder leseren gjennom teksten og konstituerer et potensial for mening, hvordan teksten kan forstås. En tar dermed hensyn hvordan setningene formuleres, og hvordan de valgte ordene skaper mening i samspill med hverandre.

Hallidays tanke er at funksjonell grammatikk er en “naturlig grammatikk”, hvor ”everything in it can be explained, ultimately, by reference to how language is used” (Halliday, 1994:xiii). Han sier også at forholdet mellom form og funksjon i språket ikke er tilfeldig, at form og funksjon er uløselig knyttet til hverandre i grammatikken for å skape mening. Den grunnleggende antakelsen i SFL er at all bruk av språket er funksjonelt – når vi bruker språket til å kommunisere med, er språket en meningsskapende ressurs. SFL hviler på en forestilling om at det er en veldig klar sammenheng mellom grammatikk og semantikk – det kan ikke dras et skarpt skille mellom disse to. Søren Frimann (2004:63) mener at ”det grammatiske fokus i SFL er forskjellig fra mere traditionelle tilgange til grammatikk, som i høyere grad ville fokusere på *formaspektet* frem for de *betydninger*, formen realiserer.”

SFL er en lingvistisk teori som ikke bare er anvendelig på skriftlige og muntlige tekster, men kan også utvides til å inkludere visuelle uttrykksformer som bildekunst og arkitektur, samt multimodale medieringer der flere ulike uttrykksformer brukes sammen, som for eksempel skrift, lyd og bilde. Dette fordi den tar hensyn til at hver enkelt enhet i språket – ikke bare tale- og skriftspråk, men andre kommunikasjonsformer som kroppsspråk, bildespråk, tegnspråk – er med på å skape mening i samspill med hverandre, som deler og i en større helhet. SFL er altså ikke bare en teori om språk og språkbruk, men også en teori om hvordan vi kan analysere alle typer tekster som meningsenheter. Meningen er skapt *i selve språket*, det er ikke noe som finnes der ute og venter på å bli avkodet *gjennom* språket (Halliday, 1994:xii). Når jeg skal se nærmere på hvordan mening skapes i ”Min fars skritt over gulvet”

er det et derfor naturlig valg å bruke elementer fra denne språkteorien som teoribase. Samtidig skal det være sagt at selv om jeg har valg en lingvistisk og ikke litteraturvitenskapelig tilnæringsmåte for å se på meningsinnholdet i en skjønnlitterær tekst, så innebærer det likevel en viss tolkning fra min side – all befatning med språk innebærer tolkning, også innenfor grammatisk og syntaktisk analyse (ibid.: xvi).

2.1.1. Språket som sosiosemiotikk

Som overbygning i SFL ligger et syn på språk som sosiosemiotikk. Denne termen brukes også som en annen betegnelse for systemisk-funksjonell lingvistikk. Grunntanken er at språket er et meningsskapende tegnsystem som menneskene i et språksamfunn bruker for å kommunisere med hverandre, for å skape mening i sosial samhandling. Før jeg går videre her, kan det være nyttig å avklare hva som ligger i begrepene ”tegn” og ”semiotikk”.

Begrepet ”semiotikk” kommer fra det greske ordet ”semion”, som betyr ”tegn”. Semiotikk betyr derfor tegnlære, og ble for alvor innført som et fagfelt innen lingvistikken av den sveitsiske lingvisten Ferdinand de Saussure. Innenfor tradisjonell semiotikk ser man tegn som en enhet som har to sider: en form eller uttrykksside kalt signifiant, og en innholdsside kalt signifié. Hovedfokus for dette fagfeltet er å studere sammenhengen mellom et tegns innhold og dets uttrykk, isolert fra andre tegn. I følge Saussure ([1917] 1983) er det ingen gitt sammenheng mellom et tegns form og dets uttrykk, disse abstrakte størrelsene er kun koplet sammen gjennom konvensjoner. Ta for eksempel det norske ordet ”hund”: Det er ingen naturlig sammenheng mellom det firbente dyret som bjeffer og logrer med halen, og ordet ”hund”. Det samme dyret er navngitt ”perro” på spansk og ”chien” på fransk. Dette vil si at det skilles mellom det semantiske innholdet og det fonologiske uttrykket. På språklig nivå markerer dette et skille mellom språket som tegnkode og språket i bruk.

Selv om Halliday er inspirert av de Saussure, tar han avstand fra denne isolerte måten å se tegnet på. Han skiller ikke mellom språket som system og språket i bruk, slik som Saussure. Halliday (1998:68) mener at tegn må ses i sammenheng med andre tegn, som et helt tegnsystem hvor hvert tegn påvirker betydningen av tegnene rundt seg, for eksempel i en tekst. Han definerer derfor semiotikk som studiet av *tegnsystemer* og av *mening* i generell forstand, der tegnets uttrykkssplan henspeiler på realiseringen, mens dets innholdsplan viser til dets mening. Hos Halliday er både uttrykket og innholdet – og koplingen mellom dem –

betinget av situasjonskonteksten. Ut fra dette perspektivet kan språk ses på som et av mange semiotiske systemer, som vi gjør nytte av når vi skaper mening i enhver sosial situasjon. Det betyr at flere semiotiske systemer kan være aktive samtidig i samme situasjon. Det behøver ikke bare være verbalspråklige, men også andre former for meningsbærende system, som for eksempel kroppsspråk, musikk eller bildekunst. Realiseringen av systemene som meningsbærende skjer alltid i en sosial sammenheng, hvilket vil si at det har en funksjon. Språket er en meningsskapende ressurs, og dermed er all språkbruk funksjonell. Dette er den grunnantagelsen Halliday bygger sitt språksyn på (Maagerø, 2005:23f).

Halliday er opptatt av språk som et sosialt fenomen, og sier at meningsskaping er en sosial praksis. Når vi bruker språkssystem for å skape mening, er kommunikasjonssituasjonen en sosial handling som foregår innenfor en kontekstuell ramme. Dette sosiale aspektet har fått Halliday til å kalle sin språktilnærming for sosialsemiotisk. Ved å benytte ordet ”sosial” foran ”semiotikk”, fremhever han at et sosialt eller kulturelt system defineres som et betydningsbærende system (Frimann, 2004:23).

2.1.2. Mening som valg – det systemiske i SFL

SFL er en kombinasjon av en systemisk og en funksjonell måte å forstå språket på. Innenfor SFL snakker man om mening som valg; ved å velge en uttrykksform, for eksempel en bestemt sjanger, velger man samtidig bort en annen. Om dette sier Halliday (2002:48): “Text is meaning and meaning is choice, an ongoing current of selections each in its paradigmatic environment of what might have been meant (but was not).” Et slikt valg vil i neste omgang påvirke den språklige realiseringen videre nedover i det språklige hierarkiet, eller i språkssystemet. Dette kan visualiseres ved hjelp av et diagram med en paradigmatiske⁵ akse og en syntagmatisk⁶ akse. Hvert valg gjort på den paradigmatiske aksene vil få konsekvenser på den syntagmatiske aksene. Språkbrukeren gjør altså en rekke valg som får betydning for hvordan meningen realiseres, og for kommunikasjonen som helhet. Disse språklige valgene kan skje ubevisst, være resultat av en bevisst handling.

---

⁵ Ordet ”paradigme” kommer av gresk og betyr forbilde eller mønster. Blir her brukt om aktuelle valgmuligheter (Kunnskapsforlaget 2003:332).

⁶ Begrepet ”syntagme” viser til en rekke av ord som hører sammen, en syntaktisk enhet som for eksempel en setning eller setningsdel. (Kunnskapsforlaget 2003:442).

I sin beskrivelse av arkitekturen i språket, skiller Halliday (2004:22) mellom språket som struktur og språket som system. Språket som struktur representerer den syntagmatiske aksens, realisert i setninger, fraser ord og morfemer. Dette er det kompositoriske aspektet i det språklige hierarkiet, der komponentene er regulert etter hva som går sammen med hva, i henhold til grammatiske regler i språket. Språket som system er et mer abstrakt konsept og representerer den paradigmatisk aksens. Språket har uendelig mange alternativer for hva som kan gå i stedet for hva når det gjelder for eksempel ordvalg. I følge Halliday utgjør alle slike sett av alternative uttrykksmåter et system i språket, og representerer et meningspotensial i teksten – systemet er ”summen av alle de muligheter som alle mulige språk tilbyr alle mulig språkbrukere når de skal skape mening” (Berge, 1998:29).

Jeg kommer nå til å forlate det systemiske aspektet i denne språkteorien, og fokusere på den funksjonelle delen av språkteorien. Det systemiske i språket er i følge Halliday alt for stort og omfattende til å kunne favnes i et skriftverk, det er den funksjonelle delen som har nytteverdi i praksis. Det systemiske i funksjonell lingvistik handler altså om mening som valg i et systemisk nettverk. Jeg skal i denne avhandlingen konsentrere meg om de valg som allerede er gjort i teksten og hvordan de er realisert, og ikke hva som kunne ha vært i stedet. Noe annet ville være for omfattende og abstrakt for mitt prosjekt. Det innebærer at jeg hovedsakelig vil holde meg på det strukturelle plan og ikke det systemiske. Halliday har viet mange år av sitt liv til å arbeide frem en teori som skulle være funksjonell og anvendelig i møte med alle mulige slags tekster. Det er denne funksjonelle språkteorien jeg har som bakteppe for arbeidet mitt videre med ”Min fars skritt over gulvet”.

Jeg vil nå introdusere og forklare et av kjernebegrepene innenfor SFL, ”metafunksjon”, før jeg går videre til å presentere selve kjernen i det teoretiske grunnlaget for denne avhandlingen; transitivitetssystemet.

2.1.3. Metafunksjonene

En språklig ytring har ikke meningsskapende funksjon på bare ett plan, men er en multifunksjonell grammatisk enhet med tre meningsdimensjoner. Halliday (2004:60) kaller dette for metafunksjoner. Ved siden av kontekstbegrepet danner konseptet ”metafunksjon” det viktigste rammeverket for språkbeskrivelse innenfor SFL slik Halliday (l.c.) ser det:

”...these three kinds of meaning run throughout the whole of language, and in a fundamental respect they determine the way language has evolved. They are referred to in systemic accounts of grammar as **metafunctions**, and the concept of ‘metafunction’ is one of the basic concepts around which the theory is constructed.”

Metafunksjonene gir oss mulighet til å studere språket langs tre grunnleggende meningsdimensjoner. De er overordnede funksjoner i språket vårt som er til stede samtidig i enhver språklig ytring, og kalles ”den ideasjonelle”, ”den mellompersonlige” og ”den tekstuelle metafunksjonen”. Litt forenklet kan man si at den ideasjonelle metafunksjonen representerer en virkelighet, mens den mellompersonlige realiserer kommunikasjon og interaksjon mellom deltagerne. Den tekstuelle metafunksjonen organiserer disse to dimensjonene fra ytring til tekst, og muliggjør dermed ideasjonell og mellompersonlig mening ved at den ”breathes relevance into the other two” (Halliday, 1994:xiii).

Halliday (2004:169) kaller det ideasjonelle meningsaspektet for ”clause as representation”, fordi vi bruker språket til å representere en virkelighet. Gjennom språket systematiserer vi inntrykk og opplevelser, og kategoriser verden rundt oss til forståelige enheter. Det er med andre ord en språklig representasjon av våre erfaringer. Fordi den ideasjonelle meningstypen er erfaringsbasert, og diskursens felt i situasjonskonteksten refererer til hva som foregår her og nå, er disse to nært knyttet til hverandre.

Ved å se på en tekst langs den mellompersonlige meningsdimensjonen, belyses det kommunikasjonsmessige aspektet. Dette beskriver hvordan deltakerne samhandler og utveksler mening. Dette har Halliday (2004:106) derfor kalt ”clause as exchange”. Den mellompersonlige metafunksjonen har sammenheng med diskursens relasjon fordi denne også refererer til deltakerne og deres samhandling i kommunikasjonssituasjonen.

Gjennom den tekstuelle metafunksjonen kommer det frem hva som tematiseres i teksten, hva den fokuserer på (tema/rema) og hva som bidrar til å skape en enhet i en tekst selv om den er fragmentert. Denne meningsdimensjonen har Halliday (ibid.:64) kalt ”clause as message”. Gjennom en studie av kohesjon og de ulike formene av koplinger som eventuelt er representert i teksten, kan en se hvordan de virker inn på teksten som helhet. Den tekstuelle metafunksjonen og diskursens mediering i situasjonskonteksten er således nært knyttet til hverandre.

Ved å bruke metafunksjonene som utgangspunkt for en analyse, har en verktøy som gjør en i stand til å kunne si noe om hvordan "virkeligheten" og verden fremstilles, hvem som medvirker, i hvilken grad og hvordan de gjør det, og forholdet mellom de medvirkende. Disse tre meningstypene eksisterer ikke adskilt fra hverandre i en språklig virkelighet, men danner til sammen en vev av språklig mening. Ved å skille dem fra hverandre og ta ut "en tråd i veven" som Gunhild Kvåle (2005:9) sier det, "vil veven nødvendigvis bli ødelagt." Det er likevel nødvendig å ta ut en tråd om gangen fordi "det er slik man best kan nærme seg og få innsikt i denne bestemte meningstypen." Jeg vil i denne avhandlingen konsentrere meg om den ideasjonelle metafunksjonen, for se nærmere på hvordan forholdet mellom far og datter fremstilles i den tekstuelle "virkeligheten".

2.2. Transitivitetssystemet

Når vi snakker om "ideasjonell" mening, omfatter dette mening om ting i verden, fenomener som kan erfares. Denne metafunksjonen omtales som "experiential", nettopp fordi det handler om å uttrykke erfarte fenomener. Disse fenomenene kan være konkrete eller abstrakte, levende eller ikke-levende. Det kan være om situasjoner og aktiviteter, hendelser og handlinger, og om omgivelsene som omgir disse hendelsene og handlingene (Maagerø, 1998:38). I utgangspunktet forstår vi verden ut fra tre grunnleggende funksjoner; prosesser, deltakere og omstendigheter. Derfor uttrykkes ideasjonell mening som en konfigurasjon av disse funksjonene (Nørgaard, 2003:30).

Den ideasjonelle metafunksjonen realiseres leksikogrammatisk gjennom noe som kalles "transitivitetssystemet". Dette er et system i grammatikken som organiserer våre erfaringer inn i tre semantiske kategorier som nevnt ovenfor; prosesser, deltakere og omstendigheter. Disse kategoriene har sine likheter med setningsleddene verbal, subjekt, objekt og adverbial i den formelle grammatikken. Den fundamentale forskjellen er at gjennom transitivitetssystemet i SFL er kategoriseringen semantisk motivert, og ikke bare inndelt etter den syntaktiske funksjonen i setningen, slik som i formell grammatikk. I tillegg til å se hvilke funksjoner hvert ledd har i en setning, kan en også studere nyanser i det semantiske innholdet i leddene og dermed meningspotensialet som ligger i setningen.

2.2.1. Prosesser og deltakere

I transitivitetssystemet er prosessene selve kjernen som deltakere og omstendigheter utgår fra (Maagerø, 2005:103). Prosessene er handlingene som deltakerne utfører, deltar i eller blir utsatt for, og korresponderer med verbalet i formell setningsanalyse. Prosessene blir typisk realisert gjennom verbalgrupper, enten av ett verb alene eller flere sammen. Eksempler på dette er ”han kjørte bil”, hvor prosessen *kjørte* består av et enslig verb, og ”jeg skulle ha vasket huset”, hvor prosessen *skulle ha vasket* er realisert gjennom tre verb (ibid.:106).

Deltakerne er de som utfører handlingene eller som handlingene er målrettet mot. I formell grammatikk snakker man her om subjekt, objekt og indirekte objekt. Deltakere blir typisk realisert gjennom nominalgrupper, som *jeg* i ytringen ”jeg er syk”, eller *huset mitt* i ”huset mitt er rødt”. Omstendighetene er tilleggsinformasjonen rundt prosessene, og forteller gjerne om tid, sted og måte, slik som adverbialet. Omstendighetene realiseres vanligvis gjennom preposisjonsfraser, slik som for eksempel ”dukken ligger *i sengen*” (Nørgaard, 2003:29).

En tilnærming til tekst gjennom transitivitetssystemet gir oss en mulighet til å se på meningspotensialet i språkets struktur ved å studere samspillet mellom de leksikalske og de grammatiske ressursene, realisert gjennom prosesser, deltakere og omstendigheter. En slik analyse vil avdekke samspillet innad i de enkelte setningene, og på denne måten konkret vise hvilke elementer som bidrar til å skape den meningen som er realisert i teksten.

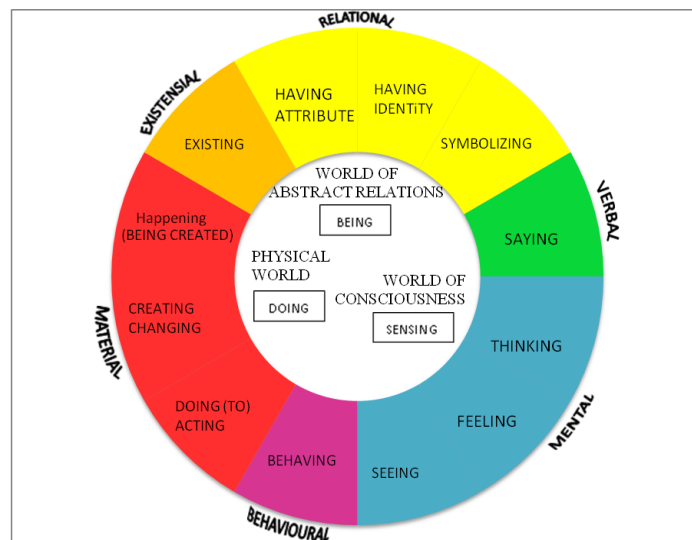
Prosessene er som nevnt tidligere de handlinger som deltakerne gjør eller blir utsatt for. Michael Halliday (2004:170) forklarer hvilken rolle prosessene har i transitivitetssystemet slik: ”The transitivity system construes the world of experience into a manageable set of PROCESS TYPES.” Med dette mener han at transitivitetssystemet hjelper oss til å kategorisere våre erfaringer og dermed gjøre vår erfaringsverden mer oversiktlig. Fordi prosesstypene bygger på hvordan mennesker handler, gjenspeiler de menneskelige erfaringer (Maagerø, 2005:104). Basert på semantiske kriterier deles prosessene inn seks typer: materiell, mental, relasjonell, eksistensiell, verbal og adferdsmessig.⁷

Halliday (2004:172f) understreker at det ikke er noe skarpt skille mellom de ulike prosesstypene, det er heller snakk om glidende overganger der det i mange tilfeller er et

---

⁷ Ikke alle følger denne inndelingen, blant annet Søren Frimann (2004) ser adferd som en underkategori til materielle prosesser, og eksistensielle prosesser som underkategori til relasjonelle prosesser.

tolknings spørsmål om en prosess skal kategoriseres som det ene eller det andre. Dette er et av de aspektene som gjør språket vårt så anvendelig. Figur 2.1. er hentet fra forsiden til *An Introduction to Functional Grammar* (Halliday, 1994), og illustrerer inndelingen av prosessstypene.

Figur 2.1: De seks prosessstypene (Halliday, 1994 og 2004:172)

Halliday (2004:170f) deler vår erfaringsverden i to; i en indre og en ytre erfaringsverden. Den ytre erfaringsverden består av konkrete ting som skjer, handlinger og hendelser igangsatt av noen eller noe. Dette er hvor de materielle prosessene som "løpe", "hoppe" og "danse" hører hjemme. Den indre erfaringsverden er det som foregår på det mentale plan, der vi reflekterer over, og reagerer på det vi møter i den ytre erfaringsverden. De mentale prosessene som "tenke", "vurdere" og "like" reflekterer dermed den indre erfaringsverden. Når så de fragmenterte bitene fra den indre og den ytre erfaringsverden skal knyttes sammen og relateres til hverandre som en helhet, trenger vi å kunne gjenkjenne og klassifisere disse bitene. Dette er de relasjonelle prosessene. Materielle, mentale og relasjonelle prosesser er de mest vanlige i det norske transitivitetssystemet.

De adferdsmessige prosessene ligger på grensen mellom materiell og mental, og er ytre manifestasjoner av indre prosesser som for eksempel "le", "nyse" og "gråte". Det kan også være psykologiske tilstander som det å "sove". På grensen mellom mentale og relasjonelle prosesser finner vi verbale prosesser som reflekterer språklige handlinger, blant annet "si",

”uttale” og ”mene”. De eksistensielle prosessene ligger i grenselandet mellom de relasjonelle og de materielle prosessene, og omfatter alle prosesser som har med eksistens å gjøre – at noe *er*. Halliday (2004:174) fremhever prosessenes viktige rolle i tekst slik:

“Parts of the ‘flavour’ of a particular text, and also the register that it belongs to, lies in its mixtures of process types. For example, recipes and other procedural texts are almost entirely ‘material’, whereas ‘verbal’ clauses play an important role in news reports and ‘mental’ clauses are typical motif in casual conversation.”

Med dette mener han at ved å analysere prosessene i en tekst vil vi se hvilke prosesser som dominerer, noe som betyr mye for hvordan teksten oppfattes som helhet. Dette bringer oss tilbake til kjernen i mitt prosjekt; analysen av ”Min fars skritt over gulvet”. Ved å gjennomføre en prosessanalyse vil jeg kunne avgjøre om teksten handler om den psykologiske verden, den fysiske verden eller om abstrakte relasjoner. Dette vil videre fortelle noe om deltakerne og deres rolle, som årsak bak eller mål for prosessene. Tabell 2.1. gir en oversikt over alle prosesstypene og deres deltakere:

Prosesstype	Meningskategori	Deltakere
Materiell - handling - hendelse - adferd - begivenhet	”gjøre” - ”gjøre” - ”hende” - ”oppføre seg” - ”noe skjer”	aktør, målobjekt, benefisient (klient og mottaker), rekkevidde (scope) den handlende medium
Mental - persepsjon - affeksjon - kognisjon	”sansse” - ”se” - ”føle” - ”tenke”	den sansende, fenomen
Verbal	”si”	den talende, mål, den mottakende, det utsagte
Relasjonell - attribusjon - identifikasjon - eksistensiell relasjon	”være” - ”gi attributt” - ”identifiserende” ”eksistere”	bærer, attributt, det identifiserte, det identifiserende, den utpekte, verdi den eksisterende

Tabell 2.1: En oversikt over prosesstyper og deltakere. Hentet fra Eva Maagerø (2005:124) og Søren Frimann (2004:66ff).

Fremstillingen Søren Frimann gir av prosesstypene, avviker imidlertid noe med Michael Hallidays (og følgelig også Eva Maagerøs).⁸ Der Halliday setter adferdsprosessen mellom materielle og mentale prosesser, har Frimann valgt å se adferd som en underkategori av den materielle prosessen, sammen med hendelsesprosesser. Jeg har valgt å følge denne inndelingsmåten i mitt analysearbeid med teksten, fordi dette etter mitt syn er en nyansert og nyttig måte å skille mellom motiverte handlinger og såkalte hendelser, og mellom de ulike deltakerrollene. Frimann har også valgt å se på eksistensielle prosesser som en form for relasjonelle prosesser, en inndeling jeg også følger i min analyse. Der jeg har funnet det hensiktsmessig har jeg valgt å benytte noen begreper fra Frimann og andre fra Maagerø, der begrepene ikke korresponderer.

2.3. Omstendigheter

Omstendigheter realiserer ulike typer mening og gir informasjon om forhold rundt prosessene, hvor og når de utspiller seg, og midlene en prosess skjer gjennom. De kan forekomme i forbindelse med alle prosesstyper, men er ikke en bundet del av prosessen. Det vil si at omstendigheter er valgfrie elementer som gir tilleggsinformasjon, men som ikke er nødt til å være tilstede. En analyse av omstendighetene rundt prosessene og deltakerne i ”Min fars skritt over gulvet” vil avdekke mer av meningspotensialet som ligger i teksten, og samtidig si mer om hvordan forholdet mellom far og datter etableres og fremstilles – nettopp dette som var mitt utgangspunkt for denne avhandlingen.

Omstendighetene er delt inn i ni hovedkategorier: tid, sted, måte, kausale omstendigheter, ledsagende omstendigheter, sak, rolle, tilfelle og synsvinkel (Maagerø, 1998:39f og Frimann, 2004:85f).⁹ Hallidays fremstilling av omstendigheter er noe mer kompleks enn det som kommer frem i denne avhandlingen, med flere underkategorier og fininndelinger. Jeg har benyttet Hallidays fininndeling der jeg har funnet det hensiktsmessig, men har i hovedsak valgt å følge Maagerø og Frimann, da deres fremstillinger er detaljerte nok for mitt arbeid.

---

⁸ Dette fordi Frimann følger den danske tradisjonen etter Andersen et al. og boken *Sproget som ressource - Dansk systemisk funksjonell lingvistikk i teori og praksis* fra 2001.

⁹ Halliday (2004:262ff) kaller disse *time, place, manner, cause, accompaniment, matter, role, contingency* og *angle*. Hallidays fremstilling av omstendigheter er mer kompleks dette, og han har en litt annen inndeling av bl.a. *tid* og *sted*.

Omstendigheten ”tid” uttrykker temporale forhold rundt prosessen, og forankrer prosessen til et tidsrom. Her får vi vite når prosessen fant sted, om det er noe som skal skje i fremtiden, eller om den fortsatt pågår. Stedsomstendigheten forteller noe om hvor prosessen finner sted, den forankrer prosessen til en lokalitet. Denne omstendigheten kan også fortelle oss noe om distanse i forbindelse med prosessen. Omstendigheten ”måte” forteller oss hvilken måte prosessen ble realisert på og hvilke midler som ble tatt i bruk. ”Måte” kan også fortelle noe om kvalitet i forbindelse med prosessen.

Kausale omstendigheter forteller noe om årsaksforholdene rundt en prosess, for eksempel hvorfor noe skjer, hensikten bak en handling, eller hvem prosessen skjer på vegne av. Ledsagende omstendigheter forteller hvem eller hva man gjør noe sammen med, eller om noe eller noen man er foruten. Saksomstendighet kan også kalles *emne*, og er knyttet til verbale prosesser. Sak representerer det som den verbale prosessen handler om, det som beskrives, fortelles eller refereres til (Maagerø, 2005:129).

Noen ganger inntar noen i setningen en ”rolle” i forhold til prosessen, og dette realiseres gjennom preposisjonsfraser, ofte innledet med ”som”: ”hun levde *som enke* resten av livet”, ”han jobbet *som sanger* på hotellet” (Maagerø, 2005:130). Denne omstendigheten har likhetstrekk med deltakerrollene ”attributt” og ”verdi” i relasjonelle prosesser, og skaper en identitet i forbindelse med prosessen og aktøren i form av en omstendighet. Omstendigheten ”tilfelle” modifierer prosessen gjennom å sette betingelser, innrømmelse og uttrykk for mangel (Halliday, 2004:271f). Omstendigheten ”synsvinkel” gir muligheten til å projisere noe som sies eller tenkes uten å realisere dette gjennom en verbal eller mental prosess (Halliday, 2004:276).

Jeg vil etter hvert se nærmere på hva omstendighetene tilfører av meningspotensial i ”Min fars skritt over gulvet”, kapittel 5 er viet til dette formålet. For å gi en ryddig oversikt over de ulike typene omstendigheter, har jeg tatt utgangspunkt i Eva Maagerøs presentasjon av omstendigheter (2005), Hallidays tabell (2004) og Søren Frimanns oversikt (2004), og sammenfattet dem i tabell 2.2.

	Type	Kategorier	Eksempel
1.	Tid	a) Temporal (når?) b) Varighet (hvor lenge?)	Hun reiste til England <i>i går</i> . Han har studert <i>i seks år</i> .
2.	Sted	a) Lokalitet (hvor?) b) Distanse (hvor langt?)	Universitetet ligger <i>i Kristiansand</i> . Til sentrum er det <i>to kilometer</i> .
3.	Måte	a) Middel (med hva?) b) Kvalitet (hvordan?) c) Sammenligning (som hva?)	Han fanget sommerfuglen <i>med hov</i> . Hun satte skoene <i>på rekke og rad</i> . Han brølte <i>som en løve</i> .
4.	Kausal	a) Årsak (hvorfor?) b) Hensikt (for hva?) c) Hensyn/vegne (hensyn til hva/hvem? På vegne av hva/hvem?)	De evakuerte hjemmet sitt <i>på grunn av skogbrannen</i> . Jeg kjøpte lodd <i>for å støtte Redningsskøyta</i> . De bodde sammen <i>av hensyn til barna</i> . Han solgte bilen <i>på vegne av sin mor</i> .
5.	Ledsagende	a) Følge (med hva/hvem?) b) Additiv (og hva mer?)	Tuppen slo følge <i>med Lillemor</i> til skolen. Hun våknet <i>med et rykk</i> . Løsningen kunne være det ene alternativet, <i>så vel som det andre</i> .
6.	Sak/emne	Sak/emne (om hva?)	De snakket <i>om mange ting</i> . Jeg tenker <i>på eksamen</i> .
7.	Rolle	a) Form (som hva?) b) Produkt (til hva?)	Per jobber <i>som kelner</i> . Bedriften anså nedskjæringene <i>som nødvendige</i> . De ble i løpet av kort tid forvandlet fra uskyldige skolebarn <i>til nådeløse geriljasoldater</i> .
8.	Tilfelle	a) Betingelse (på hvilke betingelser?) b) Innrømmelse (på tross av hva?) c) Mangel (i mangel av hva?)	Bruk nødutgangen <i>i tilfelle brann</i> . Filmen ble en suksess <i>til tross for all negativ kritikk</i> . Han satte seg framfor datamaskinen, <i>i mangel av noe bedre å gjøre</i> .
9.	Synsvinkel	a) Kilde (ifølge hvem/hva?) b) Synspunkt (sier hvem/hva)	<i>Ifølge Siw Jensen</i> er statsministeren feig. Han kan ikke danse <i>etter min mening</i> .

Tabell 2.2: Omstendighetstyper (Maagerø, 2005:125ff, Halliday (2004:262f) og Frimann, 2004:85f).

2.4. Kontekstbegrepet

I SFL fokuseres det på at enhver meningsskaping inngår i en kontekstuell ramme, for ingen kommunikasjon foregår i et vakuum. Det er alltid ytre elementer rundt som er med på å påvirke hvordan meningsutvekslingen foregår, samtidig som også meningsutvekslingen kan skape kontekst. I første omgang er dette situasjonen som kommunikasjonen er en del av – den aktuelle her-og-nå-situasjonen hvor språket blir realisert. Dette kalles *situasjonskonteksten*. Den er i sin tur påvirket av et større kulturelt rammeverk, som legger føringer for hvordan menneskene innenfor denne kulturen kan samhandle for å utveksle og skape mening. I dette ligger de kulturelle ritualer, tradisjoner og praksis som er nødvendig å kjenne til for å få en helhetlig forståelse av kommunikasjonen. Dette er *kulturkonteksten*.

En kan tenke på kulturkonteksten som en ramme rundt situasjonskonteksten, som i sin tur er rammen rundt situasjonen der vi aktualiserer språket, og skaper mening gjennom leksikogrammatikken. Alle disse rammene er tilstede i enhver språklig samhandling, og kan illustreres slik som figur 2.2:

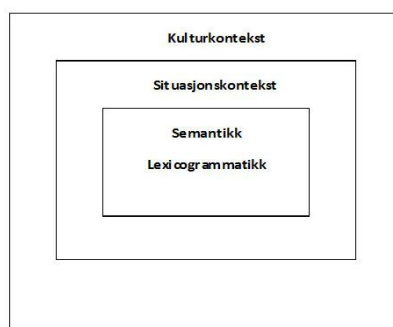

Fig. 2.2: Kontekst

Begrepene kommer opprinnelig fra den polske etnografen og sosialantropologen Bronislaw Malinowski, og beskriver de ikke-tekstuelle rammene som enhver form for kommunikasjon inngår i (Maagerø, 2005:40). Da han kom tilbake til Europa etter å ha studert et lite samfunn på Trobriand-øyene i Stillehavet, og skulle presentere sine forskningsresultater i form av transkriberte tekster, så kunne de ikke forstås i den engelskspråklige kulturen her hjemme. Det viste seg å være umulig å forklare språkruken til de innfødte uten å tilføye forklaringer om hva som foregikk i situasjonen, som for eksempel når fiskerne ble loset til land i kanoene sine eller i ritualene de innfødte utførte. Det var også nødvendig å gi kulturelle

bakgrunnsopplysninger for å kunne skjønne situasjonene og formålet med dem (Frimann, 2004:24). Kontekstbegrepene ble etter hvert videreutviklet inn i en lingvistisk teori først av J.R. Firth, og senere hans elev, Michael Halliday.

Hvis vi tenker på tekst som en språklig samhandling, så ser vi at en tekst ikke oppstår i et tomrom, men er uløselig knyttet til kommunikasjonssituasjonen. Man kan si at situasjonskonteksten er den umiddelbare omgivelsen for teksten, enten det er en muntlig eller en skriftlig tekst. Situasjonskonteksten analyseres ved hjelp av en modell med begrepene *felt*, *relasjon* og *mediering*, som beskriver tre variabler som er avgjørende for den språklige realiseringen i ulike situasjoner. Halliday kaller dette for registervariabler (Maagerø, 2005:43).

Feltet betegner hva som foregår i en her-og-nå-situasjon, den sosiale aktiviteten som samhandlingen skjer i. Relasjonen sier noe om forholdet mellom deltagerne i situasjonen, om hvem de er og hvilket maktforhold de har i forhold til hverandre i den sosiale aktiviteten. Medieringen refererer til hvilken måte kommunikasjonen foregår på, hvordan betydning blir realisert gjennom språket. Her sies noe om hvilken rolle språket spiller i kommunikasjonssituasjonen, om det er hjelpende eller konstituerer handlingen (Maagerø, 2005:45f).

Kulturkonteksten er den større sammenhengen som enhver situasjon er en del av. Kjell Lars Berge (1998:25) sier det slik: ”Kulturkonteksten er kulturen generelt med alle samhandlingsformer, institusjoner for samhandling, aktører, kunnskaper og ferdigheter som inngår i den.” Forholdet mellom situasjonskonteksten og kulturkonteksten er ikke en statisk størrelse, men et dynamisk forhold der gjensidig påvirkning er med på å konstituere en kultur. Endringer i situasjonsmønsteret kan over tid virke inn på kulturen slik at den endrer seg (Maagerø, 2005:62).

Halliday er mest opptatt av situasjonskonteksten fordi det er her språkbruken blir aktualisert, og det er derfor forholdet mellom språk og kommunikasjonssituasjon han har jobbet mest med. Kulturkonteksten overlater han til andre fagfelt, som blant annet samfunnsvitenskapen. Men han avskriver likevel ikke kulturkontekstens betydning i det samspillet hvor tekst blir til, for det er kulturelle konvensjoner som legger føringen for hvordan vi avkoder og skaper tekster i gitte kommunikasjonssituasjoner. Disse konvensjonene, eller mønstrene, kalles

sjanger. Lingvisten Suzanne Eggins (2004:54) definerer sjanger som tekstenes ”cultural purpose”, altså tekstens kommunikative funksjon innenfor en kulturell ramme. Vi bruker sjangermønstrene til å ”dekodere” og tolke hvilken mening vi skal lese inn i kommunikasjonen.

Sjangerkonvensjoner er viktige for oss som medlemmer av et samfunn på mange måter. Det hjelper oss å forholde oss til ulike situasjoner i hverdagen, hvordan vi skal tolke dem for så å reagere deretter. I møte med litteratur spiller sjangerkonvensjonene en stor rolle i forhold til de forventningene vi som lesere har, ikke bare til handlingen, men også til hvordan vi forstår innholdet. Dette er nyttig å ha i tankene nå som jeg etter hvert skal se på meningsskapingen i en skjønnlitterær tekst, fordi vi som lesere gjerne tolker tekstens meningspotensial ut ifra det kulturelle rammeverk vi selv er en del av.

3. METODE

I dette kapitlet vil jeg først begynne med å begrunne hvorfor jeg har valgt en funksjonell lingvistisk tilnæringsmåte fremfor andre måter å studere en skjønnlitterær tekst på. Videre vil jeg diskutere ulike sider ved metodevalg og teori, der jeg søker å bringe klarhet over de valg og beslutninger jeg har gjort underveis. Deretter gir jeg en nærmere presentasjon av de konkrete aspektene jeg skal undersøke ved den skjønnlitterære teksten, etterfulgt av en forklaring på hvordan jeg metodisk skal gå frem for å applikere teorien på teksten. Fokuset for avhandlingen er som formulert innledningsvis å avdekke forholdet mellom prosesser, deltakere og omstendigheter i teksten, samt å se på teksten i lys av et kontekstuellt rammeverk..

3.1. Hvorfor en systemisk-funksjonell tilnærming?

Den valgte kortprosatteksten kan studeres fra ulike perspektiver og på ulike tekstuelle nivåer, med enten litterært eller språklig fokus, avhengig av hvilke aspekter man ønsker å undersøke. Litteraturvitenskapen konsentrerer seg om studiet av skjønnlitterære tekster, og er et omfattende felt med en rekke retninger som for eksempel formalisme, poststrukturalisme og dekonstruksjon, for å nevne noen. Språkvitenskapen – eller lingvistikken, som den også er kalt – favner også mange ulike fagfelt, som blant annet pragmatikk, semantikk og syntaks. Når en velger en teoretisk metode i tilnærmingen av en tekst, det være seg litterær eller lingvistisk, så handler det om hvilke ”briller” man leser teksten med; hva en velger å se etter.

Jeg har i denne avhandlingen valgt en litt utradisjonell måte å tilnærme meg en skjønnlitterær tekst på. Ved å lese ”Min fars skritt over gulvet” med ”briller” fra SFL, kan jeg gjennom dem studere teksten på mikronivå. Her vil jeg kunne se på hvordan samspillet mellom grammatisk struktur og vokabular legger et grunnlag for mulige forståelser av forholdet mellom far og datter, satt inn i kontekstuelle rammer. Hvis jeg derimot ville studere teksten på makronivå, med fokus på språklige virkemidler og grep, ville en litteraturvitenskapelig tilnærming nok være mer hensiktsmessig. Jeg vil nå forklare nærmere hvorfor nettopp en funksjonell tilnærming til teksten er et naturlig valg for mitt studieobjekt.

3.1.1. Litterær tilnærming

”Min fars skritt over gulvet” er en tekst som ville være et godt utgangspunkt for en litterær analyse, med fokus på virkemidler og grep – inkludert spenningen mellom det som sies og det som *ikke* sies – som til sammen gjør at teksten som helhet kan leses og tolkes på flere plan. En slik lesning ville belyse tekstens symbolske innhold og underliggjøre meningspotensialet, og kanskje tilføre ny forståelse til den ytre tekststrukturen; tekstens makronivå.

Feministisk analyse ville være et eksempel på en litterær tilnærming. En feministisk lesning ville kunne fokusere på datteren som kvinne i et patriarkalsk samfunn og hennes rolle på gården, samt maktforholdet mellom henne og faren (Iversen, 1993:55). En annen, og etter min mening svært spennende lesning, ville være å ta utgangspunkt i psykoanalytisk litteraturteori og C. G. Jungs begrep ”elektriske kompleks” (Skre, 2009). Dette er i følge Jung den kvinnelige analogien til Sigmund Freuds ”ødipuskompleks”, som betegner guttenes seksuelle binding til moren i barndommen (Kittang, 1993:35). Å lese Gro Dahles tekst ut fra dette perspektivet ville kunne belyse datterens følelsesmessige binding og eventuelle begjær etter faren, og ville muligens gi en helt annen forståelse av teksten. Ingen av disse tilnærmingene ville imidlertid føre meg noe nærmere et svar på mitt utgangspunkt for denne avhandlingen; hvilket meningspotensial som ligger innbakt i den grammatiske strukturen – dette underliggende ”noe” som leder frem meningsskapingen i teksten.

3.1.2. Språkvitenskapelig tilnærming

Innenfor språkvitenskapen er det en grunnleggende forskjell mellom formelle og funksjonelle språkteorier. Formelle teorier har hovedfokus på språklig form og et syn på språk som arbitrært – det vil si at det ikke er noe direkte sammenheng mellom form og mening. En tradisjonell formell grammatisk analyse kunne vært interessant nok, men ville ikke være et tilstrekkelig redskap alene for å se teksten i et større perspektiv. Da ville fokus være på de syntaktiske strukturene i teksten; setningsleddene, frasestrukturen og frasenes funksjon. I dette perspektivet kan en ved hjelp av grammatikkreglene i norsk avgjøre hva som er velformede setninger og hvilke setningstyper det er en har med å gjøre (Nordgård, 1998:6).

En slik tilnærming ville til en viss grad belyse det semantiske aspektet i hver enkelt setning i teksten. Syntaktiske funksjoner som for eksempel subjekt og objekt er nært knyttet til de semantiske roller som fordeles av hoved verbet i setningen. Hvis verbet sier at noen ”gjør”

noe, vil denne ”noen” inneha den semantiske rollen i setningen og være beskrevet som en nominalfrase med funksjon som subjekt (ibid.:154).¹⁰ Meningspotensialet i teksten som helhet ville derimot ikke kunne belyses gjennom denne tilnærmingen fordi formell grammatikk utelukkende er opptatt av språket som system.

En annen innfallsvinkel for analysen kunne være å ta utgangspunkt i de ulike språkfunksjonene som er i sving, for å se hvordan teksten kommuniserer. Dette ville da være i tråd med en kommunikasjonsmodell og et sett med begreper utviklet av strukturalisten Roman Jakobson. Hans modell tar utgangspunkt i seks språklige funksjoner som er til stede i større eller mindre grad i språket. Jakobson (1967:43ff) har kalt disse funksjonene for emotiv eller ekspressiv (fokus på avsender), referensiell (fokus på referanse i konteksten), poetisk (fokus på budskapets form), fatisk (fokus på kontakt), konativ (fokus på mottaker) og metaspråklig (fokus på koden - hvordan budskapet overleveres). Ved hjelp av disse begrepene kunne jeg se nærmere på de språkfunksjonene som var operative i teksten, og hvilken betydning det har for lesningen og forståelsen. Denne tilnærmingen bygger en bro mellom den litterære og den lingvistiske tradisjon, og gir en mer funksjonell tilnærming til teksten; ved å studere hvilke funksjoner som er mest fremtredende vil en også finne hovedfokuset i teksten, hva den har som hovedmål å kommunisere. Men heller ikke denne tilnæringsmåten ville alene kunne gi svar på mitt utgangspunkt for analysen, hvordan mening skapes i samspillet mellom de grammatiske og leksikalske ressursene.

For å komme enda dypere, helt ned til grunnpilarene i teksten, til den grammatiske konstruksjonen med dens byggeklosser, er det nødvendig med et begrepsapparat som gjør analyseobjektet flerdimensjonalt; at man kan studere hvordan meningsenhetene spiller med hverandre på ulike nivåer, for til slutt å utgjøre en meningsbærende helhet. SFL er en teori som tilbyr nettopp dette. Halliday (1994:xv) sier det slik:

”The linguistic analysis enables one to show how, and why, the text means what it does. In the process, there are likely to be revealed multiple meanings, alternatives, ambiguities, metaphors and so on. This is the lower of the two levels; it is one that should always be attainable provided the analysis is such as to relate the text to general features of the language – provided it is based on a grammar, in other words.”

---

¹⁰ Dette er en generell regel hvor passivsetninger er unntaket.

Nå er det viktig å påpeke at selv om SFL opererer med andre begreper enn den formelle grammatikken, er det likevel ikke alt som er annerledes – det refereres fortsatt til noen termer fra skolegrammatikken, blant annet ordklassene.¹¹

3.1.3. Funksjonell tilnærming

Jeg har til nå forklart hvorfor jeg har valgt bort både en litterær og en formell språkteoretisk tilnæringsmåte til ”Min fars skritt over gulvet”. Så hva er en funksjonell tilnærming, og hva kan den bidra med?

Lingvisten Suzanne Eggins (1994:4) sier at ”any use of language is motivated by a purpose”. Uansett motivasjon gjør språket en jobb for oss, enten det er å formidle informasjon, kunnskap, opplevelser eller inntrykk. Språket har derfor en funksjon, og er et instrument for oss til å skape mening. Et funksjonelt språksyn vektlegger innhold og mening, i motsetning til formalistene som har et preskriptivt, regelbasert syn på grammatikk og er opptatt av form, slik jeg har nevnt tidligere. En slik tilnærming fokuserer på meningspotensialet som ligger i leksikogrammatikken, og Halliday (1994:xvii) formulerer fordelene ved en funksjonell tilnærming slik:

”The relation between the meaning and the wording is not, however, an arbitrary one; the form of the grammar relates naturally to the meanings that are being encoded. A functional grammar is designed to bring this out; it is a study of wording, but one that interprets the wording by reference to what it means.”

En analyse innebærer alltid en viss grad av tolkning, også innenfor funksjonell grammatikk. Men i enhver tekst vil den grammatiske strukturen sammen med de leksikalske enhetene ligge der som en pekepinn for tekstens tolkningspotensial (Maagerø, 2005:88). Målet for denne avhandlingen er å avdekke elementene i disse strukturene og se hva de forteller, og i hvilken retning disse eventuelt leder leseren. Til dette behøver jeg en metode som gir meg de

---

¹¹ I den sammenheng kan det være nyttig å nevne at Språkrådet og Utdanningsdirektoratet la frem forslag til endringer av de grammatiske termene i skoleverket i 2007, noe som innebærer at blant annet ordklassen ”underordnende konjunksjoner” er fjernet, og ordklassen ”subjunksjon” er innført i skolegrammatikken. De endringene som er gjort korresponderer ikke fullstendig med den nye norske referansegrammatikken, da enkelte forslag om endringer ikke ble tatt til følge. Jeg har lagt språkrådets ordklasseinndeling til grunn i mitt arbeid med analysen av teksten. (Språkrådet, <http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Spraknytt-22007/Nye-grammatiske-termer-i-skoleverket/>).

teoretiske verktøyene som lar meg undersøke nettopp disse strukturene, og et begrepsapparat som lar meg forklare funnene.

Ifølge Halliday må en diskursgrammatikk være funksjonell og semantisk orientert for å gi innsikt til meningen og virkningen i en tekst. De grammatiske kategoriene må også være forklart som realiseringen av semantiske mønstre (Halliday 1994:xvii). Systemisk-funksjonell lingvistikk er en semantisk basert funksjonell diskursgrammatikk og er derfor godt egnet til nærstudier av alle mulige typer tekster, også skjønnlitterære. Halliday (ibid.:xv) sier det slik: ”The linguistic analysis enables one to show how, and why, the text means what it does.”

Valget av SFL som teoribase åpner mange muligheter, men gir også noen begrensninger. Innenfor litteraturteori finnes det et begrepsapparat for en fortolkende lesning av teksters symbolikk og deres tolkningsmuligheter på et mer abstrakt nivå, noe en funksjonell analyse ikke får frem like godt. Den store forskjellen her er at mens den funksjonelle analysen tar utgangspunkt i det som faktisk står, er den litterære analysen fokusert på hva som ikke står, eller det som kunne ha stått.

3.2. utfordringer ved teorivalg

SFL representerer et godt begrepsapparat for analysearbeid av den typen jeg ønsket å gjøre, men jeg oppdaget tidlig at jeg måtte ta avgjørende valg av måte å organisere teorien på når den skulle applikeres på en tekst, valg som ville få store konsekvenser for måten analysene skulle utformes og organiseres. Som jeg har nevnt tidligere i presentasjonen av teoribasen, er det litt ulik måte å fremstille deler av teorien på innenfor fagmiljøet. Det som har hatt størst følge for mitt arbeid gjelder i hovedsak inndeling av prosess typer.

I Hallidays introduksjonsverk (2004:170ff) og Maagerøs norske lærebok (2005:104ff), presenterer blant annet ”adferd” som en egen frittstående prosess mellom de mentale og de materielle prosessene. Også eksistensielle prosesser er her en egen kategori, i overgangen mellom materielle og relasjonelle prosesser. Frimann derimot (2004:66ff), følger det danske fagmiljøet med blant annet Thomas Andersen, Uwe Helm Petersen og Fleming Smedegaard. og verket *Sproget som ressource – Dansk systemisk funktionel lingvistik i teori og praksis* (2001). Her er altså adferdsprosesser en underkategori til materielle prosesser, og

eksistensielle prosesser hører inn under relasjonelle prosesser. Jeg har anvendt disse begrepene og inndelingene slik jeg har funnet det hensiktsmessig i mitt arbeid, og har til dels fulgt Søren Frimanns inndeling og navngiving på aktører og prosesser, slik som ”medium”, ”handling/hendelse”, og ”adferd/begivenhet”, i tillegg til de norske betegnelser som ”den handlende”. Den måten jeg har valgt å sette opp analysen på, innebærer at alle materielle prosesser en form for ”aktør-prosesser”. Med det mener jeg at alle materielle prosesser innebærer en eller annen form for bevegelse eller aktivitet, enten de er motiverte eller umotiverte, bevisste eller ikke. Derfor inkluderer både handling og hendelse ”aktør” som deltakerrolle på et øvre nivå i analysen, men er videre spesifiser som ”medium” (begivenhetsprosesser) eller ”den handlende” (adferdsprosesser) på et lavere nivå.

Det varierer også i lærebøkene hvordan de ulike relasjonelle prosessene fremstilles, hva som settes på de ulike nivåene. Her står valget mellom å dele i tre kategorier (”intensiv”, ”omstendighet” og ”possessiv”) med to undertyper (”attributiv” og ”identifiserende”), eller to kategorier med tre undertyper? Er en relasjonell prosess for eksempel ”intensiv/attributiv” eller ”attributiv/intensiv”? Her har jeg valgt den første varianten, fordi det for meg virker mer naturlig å klassifisere en prosess som for eksempel ”possessiv” og videre ”attributiv” eller ”identifiserende” et nivå under, som en mer detaljert forklaring av prosessen.

Materielle prosesser kan som tidligere nevnt knytte til seg en deltaker som Halliday (2004:192) kaller *Scope*.¹² Dette kan oversettes til rekkevidde, omfang eller spillerom i norsk. ”Omfang” er et dekkende uttrykk for det ”scope” klassifiserer; et videre omfang av selve prosessen. ”Range” som Halliday brukte tidligere, korresponderer mer med det norske uttrykket ”rekkevidde”. Maagerø (2005:120) kaller en av deltakerne i adferdsprosessene ”omfang”, og for å unngå forvirring har jeg derfor brukt begrepet ”rekkevidde” om ”scope”.

I adferdsprosesser kan selve adferden ta rollen som deltaker; Halliday (2004:251) kaller denne for behaviour (adferd, oppførsel). Han sier videre at denne deltakeren er analog med ”scope” i materielle prosesser, og bruker eksemplene ”hun sang *en sang*” og ”han gjespet et stort gjesp”

---

¹² Tidligere utgivelser kalt ”range”. Se fornote 9, side 27.

3.3. Tekstgrunnlaget for analysen: ”Min fars skritt over gulvet”

Som jeg forklarte innledningsvis, har jeg valgt å arbeide med denne kortprosatteksten av Gro Dahle, fordi den etter min mening har et meningspotensial som virker å ligge like mye i den grammatiske strukturen som i overflatens symboler og metaforer. ”Min fars skritt over gulvet” er en spennende tekst med stort potensial for leseren til å dikte med, ved å lese inn mening ”mellom linjene” og selv fylle inn handling i de mange ellipsene.

Leseren møter en far og datter som sannsynligvis bor på et småbruk, og ut ifra gjengivelsen av en noe begrenset dialog gis et inntrykk av et fortettet forhold dem imellom. Handlingen drives frem gjennom jeg-fortellerens fragmenterte anskuelser av deres dagligdagse gjøremål, samt noen andre episoder der det antydes at faren viser mer enn kun faderlig interesse for datteren. Fortellingen er repetitiv, og mange av avsnittene knyttes dermed sammen ved at deler av handlingen gjentas. Dette gjelder spesielt den første delen, der flere avsnitt begynner med ”min far ser på meg”, samt en del der jeg-fortelleren er syk og ligger til sengs med feber.

Stilistisk fremstår teksten nesten som et dikt; den er delt opp i 26 korte avsnitt, som handlingsmessig stort sett ikke har direkte relasjon til hverandre i tid eller rom, men som likevel gjennom sin oppbygning gir leseren en viss følelse av utvikling i et handlingsforløp. Selv om dette kanskje ikke oppleves å være en direkte sammenhengende fortelling fordi der er få eksplisitte kohesjonskoplinger, leses den likevel langs en tidslinje – det vil si at vi som lesere får inntrykk av at handlingen utspiller seg over en viss tidsperiode. Sammenhengende eller ikke, teksten er likevel satt sammen på en slik måte at den spenningsmessig bygges opp og leder frem til et klimaks; ”oksen er løs”, før alt roer seg og faller tilbake til det ”normale” igjen.

Funksjonell grammatikk er tolkningsgrammatikk og kan derfor passe til å anvende i tilnærming til skjønnlitterære tekster slik som denne. Transitivitetssystemet i den ideasjonelle metafunksjonen gir meg mulighet til å gå inn i setningsstrukturen og analysere hva slags mening de leksikogrammatiske valgene skaper her. Det kan tenkes at svaret på dette ”noe”, som jeg ikke kunne sette fingeren på innledningsvis, ligger gjemt i transitivitetssystemet, og at analysen av prosesser, deltakere og omstendigheter kan hjelpe meg å peke ut dette konkret i teksten. Metafunksjonene gir, som tidligere nevnt, en mulighet til å studere ytringer langs tre meningsdimensjoner. Jeg har begrenset meg til den ideasjonelle i denne avhandlingen fordi

den er mest relevant for mitt utgangspunkt – å se på hvordan forholdet mellom far og datter fremstilles gjennom valget av leksikogrammatisk ressurser, og hvilket meningspotensial som ligger i disse valgene. Kulturkonteksten og situasjonskonteksten rundt ”Min fars skritt over gulvet” som kommunikasjonsobjekt er også viktig, her kan det også avdekkes aspekter ved tekstens meningspotensial.

3.4. Fremgangsmåte

Når vi ser på den ideasjonelle metafunksjonen er det ofte den syntagmatiske meningskjeden som studeres, og dette gjøres gjennom setningsanalyser. Siden systemisk-funksjonell grammatikk ikke skiller skarpt mellom form og innhold, er det ved hjelp av setningsanalyse mulig å se hvilke typer prosesser som er representert, noe som i sin tur forteller noe om meningsdanningen i setningen. Hva gjøres? Er prosessene materielle, relasjonelle eller mentale?

Metoden jeg anvender for å undersøke dette, er å analysere teksten i sin helhet, og deretter summere prosesstypene som er representert. Ved å se på hvilke prosesser det er flest av, og hvordan antallet ellers er fordelt på de ulike prosesstypene, kan jeg se nærmere på hvilken innvirkning dette har på tekstens meningspotensial. Gjennom setningsanalysene vil jeg kunne avdekke elementer som kan besvare min første problemstilling: Hvordan bidrar de leksikogrammatisk ressursene til å etablere og fremstille relasjonen mellom far og datter gjennom prosesser, deltakere og omstendigheter i ”Min fars skritt over gulvet”?

For å eksemplifisere hvordan jeg går frem, kan vi ta utgangspunkt i den første setningen i teksten: ”Min far ser på meg over glasset.” ”Ser” hører inn under gruppen av persepsjonsprosesser og forteller at noen ”sanser”, i dette tilfellet er det faren. Søren Frimann (2004:85) forklarer nytten av prosessanalyser slik:

”En analyse af procestyper i en tekst vil kunne føre til klarhed over, hvilke processer, der er dominerende i teksten, dvs. om teksten handler om bevidsthedsverdenen, den fysiske verdenen eller abstrakte relationer. Analysen af procestyper kan foretages med større eller mindre detaljeringsgrad alt efter analytikerens formål med analysen.”

Med dette mener han at ved å se på hvilke prosesstyper som dominerer i teksten, om det er ytre materielle handlinger eller om det er indre mentale handlinger, ser vi sider ved meningspotensialet som ligger innebygd i selve prosessene.

Ulike prosesser knytter til seg ulike deltakere, derfor er det også naturlig å se på deltakerrollene og hvordan de er fordelt. Hvem er med i handlingen? Hvem gjør hva? Går handlingene eventuelt ut over noen? Her får vi informasjon om hvem som er den aktive i situasjonen, som for eksempel i setning nummer to, ”Min far ser på meg fra døra”. Faren er den aktive deltakeren, den som utfører prosessen, mens ”meg” er den passive, det fenomenet som blir iaktatt. Kapittel 4 vil omhandle resultatene fra analysen av prosesser og deltakere i teksten.

Det neste trinnet blir så å se på omstendighetene rundt prosessene. De tilfører meningspotensial til prosessene, de hjelper oss å lese mening inn i de aktivitetene som foregår i teksten. I setning tre, ”Min far ser på meg gjennom vinduet”, er ”gjennom vinduet” en omstendighet som forteller oss noe om hvordan faren ser på ”meg”, og hvor han befinner seg når han ”ser”. Gjennom omstendighetsanalysen vil jeg kunne belyse rammen rundt hver enkelt prosess, og vil derigjennom kunne peke på konkrete elementer som påvirker fremstilling av forholdet mellom far og datter. Resultatene fra denne undersøkelsen blir presentert i kapittel 5.

Jeg vil understreke at det ikke er skarpe skiller i det semantiske feltet mellom de ulike prosesstypene, men heller glidende overganger. Det betyr at tekster og prosesser ikke automatisk kan kategoriseres, men ofte må tolkes først. Dette medfører at analysen av transitivitetssystemet i ”Min fars skritt over gulvet” krever en god del tolking fra min side, dermed er alt material jeg presenterer fra analysen resultater av mine tolkninger. Tallmaterialet og fortolkningen av denne undersøkelsen vil likevel belyse noen viktige elementer ved hvordan personene og deres handlinger presenteres i teksten, og er dermed et stort skritt på veien til å finne svaret på spørsmålet jeg presenterte innledningsvis; hvordan forholdet mellom far og datter, samt deres handlinger, fremstilles gjennom leksikogrammatisk ressurser.

Etter å ha behandlet den leksikogrammatisk problemstillingen, vil jeg se på ”Min fars skritt over gulvet” i lys av begrepene ”kulturkontekst” og ”situasjonskontekst”. I følge Eggins (2004:89) er kontekst ”critical to meaning in *any* linguistic event in *any* language”, fordi meningen skapes nettopp innenfor en kontekst. En nærmere undersøkelse av det kontekstuelle rammeverket til kortprosatteksten, vil belyse spørsmålet jeg reiser min andre problemstilling: Hva kan de kontekstuelle rammene tilføre tekstens meningspotensial?

For å se nærmere på kulturkonteksten til ”Min fars skritt over gulvet”, vil jeg sette teksten inn i en norsk kulturkontekst. Dette fordi forfatteren av teksten, i likhet med meg som leser, er norsk. Her vil jeg diskutere ulike aspekter ved teksten opp mot et norsk kulturelt bakteppe, og se hva dette kan tilføre av mening til tekstens innhold. Metoden jeg vil bruke for å undersøke på situasjonskonteksten, er å ta utgangspunkt i begrepene felt, relasjon og mediering. Ved hjelp av disse vil jeg se nærmere på hvilke konsekvenser kommunikasjonssituasjonen har for blant annet språkbruken og de involverte i kommunikasjonen.

Jeg har nå gitt en presentasjon av det jeg ønsker å undersøke i ”Min fars skritt over gulvet”, og den teorien jeg har valgt som grunnlag for arbeidet. Å tilnærme seg en skjønnlitterær tekst ut ifra denne vinklingen krever ”arbeidsredskap” som passer til jobben. Den funksjonelle tilnærmingen som SFL representerer er ypperlig i så måte, med et brukervennlig begrepsapparat og et helhetlig syn på tekst som meningsdanning. Det neste skrittet er å overføre teori til praksis.

3.5. Applikasjon av teori på tekst

Teksten er inndelt i korte, selvstendige avsnitt. I arbeidet med analysen har jeg nummerert ytringene, fra 1 til 228, og satt dem inn i tabeller for å gjøre arbeidet oversiktlig og lesevennlig. I tillegg til å nummerere ytringene, har jeg forenklet referansen til de ulike avsnittene ved å nummerere dem fra 1 til 26.¹³

Analysen foregår på flere nivåer, med ulik detaljgrad. Det første nivået er generelt, her skilles det mellom prosess, deltaker og omstendighet. Det neste nivået angir hvilken type prosess det er, og hvilke deltakere som er knyttet til denne prosessen. Også omstendighetene er

---

¹³ Jeg har valgt å bruke begrepet ”ytringer” i stedet for ”periode”, etter de nye retningslinjene for norsk skolegrammatikk (www.sprakradet.no).

klassifisert etter type på dette nivået. Nivå tre er det nivået hvor de største nyansene kommer frem i forhold til prosestyper og deltakere. Jeg har også valgt å analysere omstendighetene ned på dette nivået, fordi det kan frembringe nyanser rundt prosessene som kanskje ikke kommer frem ellers. Under vises et eksempel på hvordan analysen av ytringene blir presentert (jfr. vedlegg):

1. Min far ser på Meg over glasset.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

Tabell 3.1: Ytring satt i tabell.

Noen ytringer består av mer enn en setning, og har dermed krevd mer plass i analysen. Dette har jeg løst ved å dele de komplekse ytringene i to og tilføyd "a" og "b" (som for eksempel 6a og 6b), eller ved å angi at en tabell er en fortsettelse av foregående, som i "100 forts". Den første varianten forekommer når der er en naturlig deling av ytringen, for eksempel ved konjunksjonen "og". Den andre varianten er brukt når ytringen er splittet av plassmessige hensyn, og den ikke har et naturlig delingspunkt. Del to av de delte ytringene er grafisk markert ved innrykk. For å gjøre fremstillingen mest mulig lesevennlig, er tabellene stort sett av samme bredde, med noen få unntak. Tabell 3.2 illustrerer hvordan en slik deling er fremstilt i analysen:

64a. De pene eplene pakker jeg i papir

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Målobjekt	Materiell	Aktør	Måte
	Handling		Kvalitet

64b. og legger i esker.

	Prosess	Omstendighet	
	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

Tabell 3.2: Ytring delt i a og b.

Jeg har forsøkt å ta hensyn til leservennlighet når jeg har satt opp analysene og resultatene, mer enn hensyn til plass. Derfor går analysene over relativt mange sider. Prosesser, deltaker og omstendigheter er talt opp og behandlet kvantitativt – en mer nærgående og detaljert resultatbehandling ville ligge langt utenfor rammen av denne avhandlingen. Tallmaterialet fra analysene presenteres og diskuteres prosessvis, og resultatene sammenfattes så i kapittel 4.5. Det samme gjelder for omstendighetene, der jeg først tar for meg forekomstene av ulike omstendighetstyper, før resultatet sammenfattes i kapittel 5.5.¹⁴

3.5.1. Deling av setningsledd

Når det gjelder deling av ytringer og setningsledd, har jeg i hovedsak forsøkt å ta tak i hovedprosessen i ytringen, mens ledd på nivået under ikke er så detaljert analysert. Dette handler i mange tilfeller om hva som vektlegges og hvordan en skal forstå dette.

Hvordan setningsleddene skal deles opp er ofte et spørsmål om tolking, fordi dette kan endre betydningen av prosessen og hele meningsinnholdet i ytringen. I ytring 1 (m.fl.), ”Min far *ser på meg* fra døra”, er det to muligheter til oppdeling: ”*ser på meg*” og ”*ser på meg*”. Det første eksempelet, der faren ser ”på meg”, innledes med en preposisjon og kan derfor lett tolkes som sted- eller måteomstendighet. Dette fordi disse formene for omstendigheter som oftest er konstruert gjennom preposisjon og etterfølgende nominalgrupper. I mulighet nummer to, der min far ”ser på” meg, er det ikke rom for tvetydighet – det fremkommer helt tydelig at ”meg” er objektet han ser på. Ytring 43 (m.fl.) er konstruert på samme måte, bare med ulik preposisjon: ”Han *ser etter meg* når jeg går forbi.” For å unngå tvetydighet har jeg delt leddene i disse tilfellene slik at preposisjonen inngår som en del av prosessen; slik at han i dette eksempelet ”ser etter” meg, i motsetning til at han ser ”etter meg”.

Jeg har også tatt et valg med hensyn til refleksive konstruksjoner, som ”han *lener seg*” og ”jeg *bøyer meg*”. I analysearbeidet måtte jeg ta stilling til om refleksive pronomen skulle tolkes som en del av prosessen eller som deltaker. Enten en velger å gjøre det ene eller det andre, så realiserer hvert av valgene ulik mening. Fordi det er en tett forbindelse mellom refleksive verb og refleksive pronomen, der det ene oftest ikke gir mening uten det andre, kan det være naturlig å tolke dem sammen som en helhetlig prosess, i stedet for prosess og deltaker. Dette

---

¹⁴ Analysetabellene er først behandlet i Microsoft Excel, og senere konvertert til Word. Dette har medført noen formateringsproblemer, men jeg håper disse små uregelmessighetene i oppstillingen av tabellene ikke virker forstyrrende på lesningen.

medfører at ”seg” regnes som en del av prosessen i ”lener seg”. Men det er dog semantisk mulig at prosessen ”lener”, som i ytring 81, ”Han *lener seg* mot veggen”, kunne generert en annen deltaker, som for eksempel ”spaden” eller ”skiene”. Men her kommer det inn et annet moment; ved å bytte ut ”seg” med en annen deltaker, endrer også prosessen karakter. Fra å være en potensiell adferdsprosess¹⁵, blir prosessen over til å bli en ren materiell handling, en målbevisst aktivitet der han setter noe mot veggen. Det er verd å merke seg at vi i norsk har en mer utstrakt bruk av refleksive konstruksjoner enn for eksempel i engelsk, hvor ”seg” er et mer underforstått ledd (Dypedahl m.fl., 2006:48). Dette gjenspeiles til dels i teorigrunnlaget til Halliday hvor refleksive konstruksjoner ikke har noe spesielt fokus. Mens vi i norsk vil si ”å bøye seg ned”, ”å ta på seg jakken og ”å lene seg mot veggen”, er dette ikke refleksive konstruksjoner på engelsk: ”to bend down”, ”to take the jacket on”, ”to lean against the wall”.

Noen prosesser består av sammensatte verbalgrupper, slik som ytring 97, som er satt sammen av substantiv og preposisjon i tillegg til verbet: ”Du ligner din mor når du *slår øynene opp*”. Noen ganger står de sammen og er derfor lett å sette som gruppe i en ”boks”, mens de andre ganger er splittet av for eksempel en deltaker, som i ytring 80: ”- Hvor lenge *skal* tuntreet *ligge* og sperre veien?”, der ”skal” og ”ligge” egentlig hører sammen som ”skal ligge”. For at det i disse tilfellene skal komme klart fram i analysen at dette er grupper som henger sammen, er hovedverbet analysert som prosess, mens hjelpeverbet er merket med pil i den retningen resten av gruppen står, samt forkortelsen ”Vgr.” for ”verbalgruppe”. I analysen vil det fremkomme slik: ”←Vgr.” eller ”Vgr. →”, slik som illustrert i tabell 3.3:

50. -Hvorfor	har	du	skiftet	tøy?	
	Vgr. -->	Deltaker	Prosess	Deltaker	
		Aktør	Materiell	Målobjekt	
			Handling		

Tabell 3.3: Eksempel på splittet verbalgruppe.

¹⁵ Jeg sier *potensiell* fordi det er et spørsmål om hvordan men tolker en prosess som ”å lene seg”, om en skal karakterisere det som en aktiv materiell handling, eller som en ytre manifestasjon av en indre tilstand, en adferd. Jeg har valgt å tolke denne prosessen som det siste.

3.5.2. Logisk-semantiske forbindelser og åpne rom i analysen

Informasjonen som vi får i teksten gjennom prosesser, deltakere og omstendigheter, knyttes sammen og presenteres gjennom noe som kalles *logisk-semantiske forbindelser*. Disse forbindelsene er såkalte ”bindeord”, som organiserer informasjonen enten i sidestilte (parataktiske) konstruksjoner, eller i underordnende (hypotaktiske) konstruksjoner. Konjunksjoner og subjunksjoner¹⁶ er språklige ressurser som angir logisk-semantiske forbindelser mellom prosessene, og er nyttige å se på når en studerer trekk ved teksten (Frimann, 2004:97).

Ved å se på de logisk-semantiske forbindelsene vil man blant annet kunne se hvilket forhold det er mellom innholdet i en setningskonstruksjon eller mellom leddene i en ytring. Frimann (l.c.) sier at ”en analyse af logisk-semantiske relationer viser, hvordan begivenheder bliver forbundet med hinanden i teksten.” Dette er et interessant aspekt ved meningsdanningen i en tekst, og er en del av leksikogrammatikkens logiske stratum.¹⁷ Men å gå nærmere inn på dette er et omfattende arbeid som ville sprengte rammene for denne avhandlingen, og de spørsmål jeg arbeider ut ifra. Jeg vil derfor ikke gå nærmere inn på de logisk-semantiske relasjonene i ”Min fars skritt over gulvet” og analysere dem. Det betyr for eksempel at konjunksjonen ”og” står tom i analysen.

Relativsetninger innledet med ”som” er analysert som hele setningsledd sammen med objektet de viser tilbake til. I ytringen ”han har klokke som blinker i sola og blender meg” (25) har subjunksjonen ”som” en underordnende (hypotaktisk) funksjon, og forteller noe mer om klokka. Jeg har valgt å ikke analysere slike setningsledd mer detaljert fordi det er hovedprosessene jeg primært er ute etter. Innholdet er likevel interessant sett fra et semantisk perspektiv, leddet gir ytterligere informasjon om deltakerne – det at klokka til faren ”blinker og blender” forteller oss at dette er ytterligere noe som jeg-fortelleren opplever som ubehagelig ved ham.

---

¹⁶ I denne ordklassen tilhører nå infinitivmerket ”å”, samt ”som” og ”enn”; det som tidligere ble kalt *underordnende konjunksjoner*. Det kan være verdt å merke seg at de tidligere relative pronomena ”som” og ”enn”, regnes som preposisjoner når de står foran substantiv- og pronomenfraser. (Kilde: www.sprakradet.no)

¹⁷ Frimann (2004:97) sier at leksikogrammatikken hører inn under den ideasjonelle metafunksjon, og har to ulike ”nivåer” eller *strata*: ”det eksperimentelle” og ”det logiske”. Det eksperimentelle nivået av leksikogrammatikken omhandler hvordan ytringene konfigureres i prosesser, deltakere og omstendigheter. Det logiske nivået handler om logisk-semantiske relasjoner.

Ikke alle ord i en ytring har ideasjonell mening, noen fyller andre funksjoner. Ordet ”det” er for eksempel innholdstomt i eksistensielle prosesser – det er med fordi det er et påkrevd grammatisk element som fyller deltakerplassen, og står derfor tomt i analysetabellene. Modalitetsmarkører som ”jo”, ”nei” og ”ikke” hører inn under den mellompersonlige metafunksjonen og ikke den ideasjonelle, som er mitt fokus. Disse er derfor ikke analysert i denne avhandlingen. Setningsfragmenter, som blant annet ”ask og eik” i ytring 103, har deltakere men ingen prosess som navngir deltakerrollen. Dette medfører et dilemma i forhold til hvordan man så skal kategorisere deltakerne. Her står valget mellom å la plassen stå åpen eller analysere dem ut fra en underforstått prosess. Jeg har valgt å sette ”deltaker” uten videre spesifisering, slik som vist i tabell 3.4:

103. Ask og eik.

Deltaker			

Tabell 3.4: Ytring uten prosess.

3.5.3. Fremgangsmåte i analyse av verbalprosesser

I tekstanalysen har jeg i første omgang valgt å ikke bryte opp og analysere elementene som utgjør ”det utsagte” på et mer detaljert nivå. Dette er fordi det i første omgang er interessant for meg å se hva som er ”hovedprosessen” i setningen. I de setningene som har verbale prosesser ønsker jeg først å se hvem som presenteres som den aktive (den talende), slik som illustrert i tabell 3.5:

100. -Hvem er det du treffer når du ikke er her?	spør	min far.
Deltaker	Prosess	Deltaker
Det utsagte	Verbal	Den talende

Tabell 3.5: Verbalprosess, der ”det utsagte” ikke er analysert på detaljnivå.

Fordi innholdet i det som kommuniseres viser holdninger som kanskje bedre kan settes ord på i en detaljert analyse, har jeg også gjort en analyse av det utsagte i de verbal prosessene. Av hensyn til oversiktighet og leservennlighet har jeg valgt å gjøre disse analysene separat fra de andre analysene. I denne separate analysen er fokus innholdet i det utsagte, derfor er eventuelle rester av ytringen satt som ”rest”, fordi dette allerede er sett på i hovedanalysen.

114. - Du er våt, sier min far fra ovnen.				
Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>	
Bærer	Relasjonell	Attributt		
	Intensiv			
	Attributiv			

Tabell 3.6: Analyse av ”det utsagte” i verbalprosess.

”Min fars skritt over gulvet” inneholder en rekke verbale prosesser, både eksplisitte og implisitte. De eksplisitte verbalprosessene er markert med blant annet ”sier” og ”spør”, i tillegg til tankestrek. En rekke steder er også ytringer innledet med markør for direkte tale, uten at prosessen verbaliseres (18, 28, 31 mfl.). Her er det snakk om et underforstått ”jeg sa” eller ”sier han”. Jeg har i analysearbeidet valgt å analysere både markerte og umarkerte verbale prosesser. De umarkerte prosessene er også analysert som om de skulle være eksplisitte verbalprosesser, med den følge at hele ytringer står som ”det utsagte”. Der ytringen tydelig er rettet mot en mottaker, slik som ”- Hva gjør du i skjulet, far? (131), er ”far” analysert som ”den mottakende”.

3.5.4. Hvordan presentere resultatene?

En kan presentere tallmateriale fra en kvantitativ undersøkelse som denne på ulike måter. En kan velge å sette tallene inn i ulike tabeller, presentere tallmaterialet rett i brødteksten, eller begge deler. Jeg har valgt den siste fremgangsmåten, med en liten modifikasjon. Jeg har valgt å presentere tallene fra analysen av prosesser og deltakere fortløpende i brødtekst, med tabellene som et supplement. Når det derimot gjelder resultatene fra analysen av omstendigheter, ”sparer” jeg tabellen med resultatoversikten til oppsummeringen i kapittel 5.7. Ved å presentere resultatene prosess for prosess, og omstendighet for omstendighet, blir det mer nærhet mellom resultatene og teorien jeg legger til grunn. Dette i motsetning til å legge alt frem på en gang, og kommentere ut ifra det. Det kan argumenteres for at det ville

være mer oversiktlig å gjøre det på denne måten, men for den som kun er ute etter en ren resultatoversikt vil en samlet tabelloversikt være å finne som vedlegg.

Jeg har også hatt valget mellom å presentere og diskutere resultatene avsnitt for avsnitt, eller å ta for meg hele teksten under ett. Her har jeg i utgangspunktet fulgt det siste alternativet, og presenterer resultatene fra hele teksten under ett. Et unntak er fokuset på ”det utsagte” i verbalprosessene, som har en egen analyse og egen resultatpresentasjon.

En kvantitativ behandling av analyseresultater har sin styrke og sine svakheter. Store mengder data kan analyseres og behandles, samtidig kan en lett gå glipp av små nyanser. Ved en mer detaljert behandling av dataene fra tekstanalysen, vil en nok studere leksikogrammatikken nærmere, og avdekke enda flere koblinger i teksten. Men en kvantitativ undersøkelse vil avdekke visse tendenser i teksten, noe jeg håper denne avhandlingen kan bidra til.

4. ANALYSE AV “MIN FARS SKRITT OVER GULVET”

I dette kapittelet vil jeg presentere resultatene som jeg har kommet frem til gjennom analysen av prosesser og deltakere. Jeg har arbeidet ut ifra det første spørsmålet som var formulert innledningsvis; hvordan forholdet mellom far og datter og deres handlinger fremstilles gjennom valg av leksikogrammatisk ressurser, og hvilket meningspotensial ligger i de leksikogrammatisk valgene.

4.1. Materielle prosesser og deltakere

Den materielle prosessstypen er den mest vanlige, og uttrykker hendelser og aktiviteter i den materielle verden – både konkrete og abstrakte. Handlinger som for eksempel å ”syng”, ”sparke”, ”krabbe”, ”spise”, ”reise” osv. er materielle prosesser. Det karakteristiske for materielle prosesser er at de knytter til seg og/eller beskriver en deltaker (aktør). Denne kan gjøre noe mot en annen deltaker (målobjekt), noe som kan være gunstig for en tredje deltaker (benefisient). Alle tre deltakerne behøver ikke være realisert i en setning.

Aktøren er den som aktivt gjør noe, og gjennom ytre fysiske eller abstrakte handlinger utfører de materielle prosessene, som i eksempelet ”jeg baker brød”. *Jeg* er aktøren som utfører prosessen *baker*. Brødet er den andre deltakeren i setningen, og klassifiseres som målobjekt – altså målet for prosessen. I en formell syntaktisk leddanalyse ville disse bli sett på som subjekt (*jeg*), verbal (*baker*) og direkte objekt (*brød*). Benefisienten er den som nyter godt av en handling, og ville i skolegrammatikken bli analysert som indirekte objekt. Benefisienten kan være både mottaker¹⁸ – den som får noe gjennom handlingen, og klient – den som handlingen er gjort for. Eksempler på dette er ytringene ”foreldrene testamenterte huset til datteren” der *datteren* er mottaker av huset, og ”jeg vasket bilen for henne” der *henne* er klienten som vaskingen blir gjort for (Maagerø, 2005:106ff). Men når det er sagt, handlingen er ikke alltid positiv og til fordel for benefisienten. Det ser vi klart fra eksempelet ”Locusta gav Claudius en dose gift”, der Claudius er benefisienten som blir forgiftet (Halliday, 2004:192).

---

¹⁸ Eva Maagerø (2004:108) har kalt dette for *resipient* etter det engelske ordet ”receive”, men jeg har valgt å bruke mottaker, slik Søren Frimann gjør i sin bok (2004:67).

I tillegg til aktør, målobjekt og benefisient kan materielle prosesser knytte til seg ytterligere en deltaker, noe Halliday (2004:192) kaller *scope*,¹⁹ som på norsk kan oversettes til *rekkevidde*. Mens målobjektet er direkte påvirket av prosessen og benefisienten er den som prosessen gagnar, så er ikke rekkevidden i en materiell ytring direkte påvirket av, eller et resultat av prosessen. Denne deltakeren realiseres gjennom nominalgrupper, og erstatter målobjektet når deltakeren er en videre spesifisering av prosessen, mer enn noe som prosessen har påvirket (Nørgaard, 2003:30). Forskjellen kan illustreres gjennom disse to eksemplene: ”hun solgte fiolinen” og ”hun spilte fiolin”. Det første eksemplet viser ”fiolin” som et objekt som ble solgt og dermed kan ses som et direkte resultat av prosessen, mens det andre eksemplet viser til fiolinen som en videre spesifisering av prosessen ”spilte”.

Rekkevidden er altså ikke berørt av prosessen på den måten som målobjektet, som er et direkte mål for eller resultat av prosessen, men kan heller ses på som et selvstendig, forklarende tillegg som skaper domenet som lar prosessen finne sted. I ytringen ”hun krysset veien lenger oppe” er ”veien” rekkevidden for prosessen. I noen tilfeller konstruerer rekkevidden selve prosessen, slik som i ytringen ”jeg er svett etter trening og må ta en dusj”, der ”en dusj” er rekkevidden av prosessen ”ta”. Rekkevidde kan, i tillegg til å være en utdyping av prosessen, også være et annet navn for prosessen: ”han tegnet en stor tegning”, ”de spiller et skittent spill”, ”syng en fin sang” (Halliday, 2004:193).

4.1.1. Handling og hendelse

Søren Frimann (2004:67) deler materielle prosesser i to kategorier; handling og hendelse.²⁰ Her skilles det mellom motiverte handlinger *utført av* en aktør og umotiverte hendelser *mediert gjennom* en aktør. Handlingen har en aktiv agent som utfører en handling, som for eksempel det å danse eller vaske. Dette er altså målrettede aktiviteter som utføres av en aktør. Noen ganger er aktøren, eller agenten bak handlingen, utelatt ved at setningen er en passivkonstruksjon som for eksempel ”vesken ble stjålet”. At aktøren er utelatt påvirker betydningen av setningen, og gjør stor forskjell i forhold til ansvars- og årsaksforholdet. Dette

---

¹⁹ *Scope* har i tidligere verk av Halliday blitt kalt *Range* (Halliday, 2004:192, fotnote). Han deler også *scope* i to kategorier (2004:193): *scope entity* og *scope process*. Jeg har valgt å ikke benytte denne fininndelingen i min analyse, fordi det er få tilfeller av denne deltakeren i teksten, og det derfor ikke er hensiktsmessig å kategorisere på et slikt detaljnivå.

²⁰ Eva Maagerø deler materielle prosesser i to undergrupper; *aktiv* og *ordnende*. Jeg har valgt å ikke bruke denne inndelingen og disse betegnelse, men heller bruke Frimanns kategorisering av de ulike materielle prosessene. Dette fordi *handling* og *hendelse* gir en litt annen vinkling på deltakernes rolle, og dermed setter prosessens meningspotensial i et litt annet lys.

ser vi når vi sammenligner den passive med den aktive konstruksjonen ”tyven stjal vesken”. Her er det en konkret aktør bak handlingen, en som kan stilles til ansvar. I den passive derimot, er det ingen som kan stilles ansvarlig. Det er ikke lenger noen som har forårsaket handlingen. Når passiv velges i stedet for aktiv reiser det et interessant spørsmål i forhold til hva avsender ønsker å kommunisere. Aktiv/passiv kan også realiseres i andre prosessstyper, ikke bare materielle (ibid.: 68).

En hendelse derimot, er en slags middelprosess der aktøren er setningens medium. Det betyr at aktiviteten, eller hendelsen, blir realisert gjennom aktøren, men at det ikke er planlagt eller viljestyrt fra aktøren sin side. Frimann (ibid.:69) forklarer det slik: ”I en hendelse sker, ændres eller skabes noget uden, at der er tale om en ytre årsag.” Eksempler på hendelser er ytringene ”Kari smiler” og ”solen skinner”.

4.1.2. Adferd og begivenhet

Hendelser kan videre deles opp i to nye underkategorier; adferd og begivenhet. Adferd handler om fysisk og psykologisk adferd, og forutsetter et bevisst, levende vesen. Denne prosessstypen er derfor mest anvendt om mennesker. Prosessen krever en indre igangsetter, og deltakeren er prosessens medium. Adferdsprosesser ligger stort sett nærmere de materielle enn de mentale prosessene fordi det fortsatt dreier seg om å ”gjøre noe” (Halliday, 2004:250). Til adferdsprosesser hører blant annet ”snorke”, ”gråte”, ”nyse” og ”drømme”. Deltakeren som adferden er tillagt kaller Maagerø (2004:119) *den handlende*. Det er mest typisk at adferdsprosesser bare har en deltaker, den handlende, men noen ganger strekker handlingen seg mot en annen. Denne deltakeren kaller Maagerø *omfang* og kan eksemplifiseres slik: ”Cecilie sukket *et oppgitt sukk*” (ibid.:120).²¹

Underkategorien ”begivenhet” har ingen ytre eller indre igangsetter – handlingen oppstår spontant av seg selv. Deltakeren i denne prosessen har typisk ingen egen bevissthet, og er gjerne naturfenomener som i eksemplene ”solen skinner” og ”vinden blåser”. Om dette sier Frimann (2004:70): ”Begivenhetsprosessen giver afsenderen mulighed for at kommunikere en hendelse uden at nævne den Participant, der udfører handlingen, hvis en sådan findes.” I disse prosessene er derfor den aktive deltakeren kalt *medium* i tillegg til ”aktør”.

---

²¹ Halliday (2004:250) kaller disse for *behave* og *behaviour*.

4.1.3. Tolking av handling og hendelse i materielle prosesser: adferd eller ikke?

I oversikten til Halliday (2004:172) over prosesstyper, ligger adferdsprosessene i grensen mellom de mentale og de materielle prosessene. Dette er de minst karakteristiske av prosessene, fordi de samme verbene i adferdsprosesser også kan opptre som både materielle og mentale prosesser. Verb som tjener som prosesser i adferdssetninger uttrykker, som Halliday (2004:251) kaller det, ”bodily postures and pastimes”. Disse prosessene ligger nært opptil de materielle handlingene, og må derfor i mange tilfeller tolkes. Dette gjelder blant annet prosesser som ”synge”, ”danse”, ”ligge” og ”sitte” (lc.). Eksemplene ”tuntreet *ligger* på bakken” og ”hvis jeg *ligger nede* sånn, tror alle jeg er syk”, viser at det er en markant semantisk forskjell mellom hendelsen/adferdsprosessen i den første setningen og den materielle handlingsprosessen i den andre. Av disse to eksemplene er deltakeren ”tuntreet” den passive som bare ”ligger” der, mens deltakeren ”jeg” er aktivt handlende i forhold til prosessen ”ligger nede”.

I disse to ytringene hentet fra teksten, ”hånden hans ligger på låret og skjelver” (160) og ”jeg ligger til sengs med feber” (161), er det er mulig å tolke prosessen ”ligge” på flere måter. Er hånden aktøren bak en materiell handlingsprosess? Det vil si, ligger den der på låret som følge av en bevisst og aktiv handling? Eller er det mer en hendelse, der hånden er et medium for begivenheten som finner sted? Eller ligger den bare der som en del av kroppsholdningen til faren, som en adferd? Disse tre alternative måtene å tolke prosessen ”ligger på” realiserer helt ulikt meningsinnhold til situasjonen på soverommet, og til tekstens meningspotensial for øvrig. Her kan en snakke om nivåer av ”skyldighet/uskyldighet” i prosessen som finner sted. Jeg har valgt å tolke prosessen i ytring 160 m.fl. som ”hendelse/begivenhet”, fordi hånden i seg selv ikke har noen bevissthet til å handle, den er mer et medium for å utføre prosessen.

Når man ligger til sengs, slik som ytring 161, er det også diskutabelt hvorvidt man gjør det som en aktiv handling, eller om det skal karakteriseres som en mellomprosess av en indre og en ytre tilstand, eller som en ”kroppstilling” (Halliday, 2004:251). Her er det også et spørsmål om tolkning. Etter mitt syn er fremstillingen til Frimann (2004:66ff) mer klargjørende, ved å innlemme adferdsprosesser som en form for materielle prosesser, under kategorien ”hendelse”. Hvis prosessen var analysert som en materiell handling, ville en kunne se på leddet ”med feber” som en videre presisering av prosessen, og dermed klassifisere dette som deltakeren ”rekkevidde”. Jeg har valgt å analysere prosessen som ”adferd” fordi det å ligge syk til sengs er i følge min mening mer et ytre uttrykk for en indre tilstand, enn en

direkte materiell handling. Maagerø (2005:120) sier at adferdsprosesser kan knytte til seg deltakeren ”omfang”, men at dette mer navngir selve prosessen som i ”smilte *et bredt smil*”.

De adferdsprosessene som i følge Halliday (ibid.:251) ligger tett opptil de mentale prosessene, er ”processes of consciousness represented as forms of behaviour”. Dette inkluderer verb som ”se”, ”stirre”, ”lytte”, ”tenke”, ”bekymre seg” og ”drømme”. Det betyr at ”ser” i ytringer som ”min far *ser på* meg”, i tillegg til å være en mental persepsjonsprosess, også kan tolkes som adferd (Maagerø, 1998:46). Nå er slike ytringer med ”ser på” tolket som persepsjonsprosesser i denne avhandlingen, fordi jeg har sett faren som den sansende som iakttar fenomenet ”datteren”. Denne tolkningen kan for så vidt indikere en mer passiv sansning enn adferd ville gjøre (Nørgaard, 2003:80). Det er mulig at noe av spenningen i teksten ligger nettopp i dette at prosessene der faren ”ser på” datteren, befinner seg i grenselandet mellom det å se passivt på noe fordi det tilfeldigvis er foran øynene, eller det å *se på* noe mer aktivt.

”Står”, som i eksempelet ”Min far står i døra” (60 m.fl.), er en annen prosess som ligger i grenselandet mellom å være en aktiv handling eller en hendelse av typen ”adferd”. Også her blir meningsinnholdet noe ulikt ut ifra hva en velger å se prosessen som. Ved å tolke det at faren stiller seg i døra og står der som en motivert handling, betyr det at han vil være nær henne og har handlet i tråd med det. Det er et resultat av et motivert ønske, en bevisst handling der han aktivt går inn for å stå der. Ved å analysere prosessen som en hendelse av typen ”adferd”, indikeres det at dette er noe som bare skjer – kanskje ukontrollert – og ikke er en viljestyrt prosess.²² Det forteller oss at han ikke kan kontrollere seg og sine ønsker, han er kanskje ikke klar over hva han gjør. Jeg har tolket denne type prosesser som en ren materiell handling, ut i fra omstendighetene som følger de gangene disse prosessene forekommer. Det at han står ”i døra” (60, 63,65, 183), ”bak meg” (87-, 88-, 89ab), ”på den blå fillerya (184), ”ved senga” (185) oppleves for meg som steder han har stilt seg opp på med hensikt.

I ytringer som ”Skoene flytter seg under bordet” (105) og ”Skoene skraper under bordet” (107) er spørsmålet om prosessene skal analyseres som handling eller hendelse. ”Flytter” og ”skraper” kan i utgangspunktet ses på som materielle handlingsprosesser, men skoene er ikke bevisste vesener som kan sette i gang handling selv. De er mer å regne som et medium

---

²² I motsetning til kontrasten mellom mental sansning og materiell adferd, der adferden var den mer ”aktive” prosessstypen, så er handlingen mer ”aktiv” enn adferden i materielle prosesser.

handlingen skjer igjennom. Derfor er disse ytringene (m.fl.) analysert som materielle hendelsesprosesser av typen ”begivenhet”.

4.1.4. Materielle prosesser og deltakere i teksten

I teksten har jeg analysert 124 materielle prosesser, hvorav 82 er handlinger og 42 er hendelser. Av disse er det 13 adferdsprosesser og 29 begivenhetsprosesser. Materielle prosesser er uten tvil den største gruppen prosesser i teksten, og viser at teksten er forankret med hendelser og aktiviteter – både abstrakte og konkrete – i den materielle verden. Tabell 4.1 gir en oversikt over antallet materielle prosesser jeg har analysert i ”Min fars skritt over gulvet”.

Prosesstyper	Sum
Materiell prosess	124
Handling	82
Hendelse	42
Adferd	13
Begivenhet	29

Tabell 4.1: Oversikt over materielle prosesser i teksten.

Det er 82 handlingsprosesser i teksten, hvorav 67 av disse har en eksplisitt aktør. I 41 av tilfellene er det far som aktøren bak handlingsprosessene, mens datteren bare er aktør i 17. De resterende aktørene er blant annet katten (109 m.fl.) og oksen (205 m.fl.). Disse resultatene viser tydelig at faren er den som er aktiv i teksten, han er den handlekraftige. Når en leser ”Min fars skritt over gulvet” kan en få inntrykk av faren som nærgående og ”i bevegelse” rundt jeg-fortelleren, og det relativt store antallet handlingsprosesser med ham som aktør kan være forklaringen på dette.

Det er bare tre tilfeller av ”rekkevidde” i teksten, og de finner vi i ytringene 39a (”Tuntreet dekker innkjørselen”), 123 (Mens jeg skifter, holder han *ett øye med ilden*) og 186 (”Klokka slår *slag etter slag*”). Dette indikerer at det i teksten ikke er et fokus å utdype og videre spesifisere de materielle handlingsprosessene, handlingene som utføres retter seg mer mot et målobjekt. Deltakeren målobjekt forekommer 54 ganger, og av dem er ”meg” målobjekt 12 ganger. Ytterligere 4 av dem er knyttet indirekte til jeg-fortelleren gjennom kroppsdelar (som i ”På *magen min* under dyna” [163] og ”Jeg lukker *øyet* for pusten hans” [194]).

Jeg har tolket 13 prosesser som ”adferd”, hvor deltakeren er ”den handlende”. I en av disse er ”den handlende” underforstått (ytring 156, ”Katten ligger på dyna og [katten] sover”). Det er med andre ord ikke noen stor andel av adferdsmessige prosesser i teksten, noe som indikerer at teksten ikke er opptatt av å vise og forklare fysisk og psykologisk adferd. Det betyr også at der ikke er noen ytre avspeiling av et indre følelsesliv, noe som bidrar til at far og datter fremstår som ”flate” og endimensjonale. Med dette mener jeg at vi som lesere ikke får noe innblikk i det som foregår ”på innsiden” av de involverte, vi får ikke ta del i deres ”dybde”.

Jeg har i 2 tilfeller tolket deltakere som ”omfang” i begivenhetsprosesser: ”Og når han går forbi, rører armen hans *ved meg*” (136) og ”Og når han går forbi, stryker armen hans *langs siden min*” (137). Deltakeren ”medium” forekommer 29 ganger i de eksplisitte begivenhetsprosessene, og 2 ganger ved underforstått prosess (ytring 91, ”Armene [*holdes*] i kors over brystet” og 221, ”Og vinden [*blåser*] i åkeren”). Underforstått medium forekommer én gang, i ytring 39b (”og [*tuntreet*] ligger langt bortetter låveveggen”). I tabell 4.2 vises en oversikt over hvordan deltakerrollene er fordelt i teksten:

Deltakerroller	Sum
Materiell prosess	
Aktør	67
Målobjekt	54
Rekkevidde (scope)	3
Benefisient	6
Klient	2
Mottaker	4
Den handlende	13
Medium	29

Tabell 4.2: Oversikt over deltakerrollene i de materielle prosessene.

4.2. Mentale prosesser og deltakere

Mentale prosesser representerer som tidligere nevnt en indre erfaringsverden, der vi reflekterer over og tar stilling til det vi møter i den ytre erfaringsverden. Mens de materielle prosessene er noe som skjer ”ute” i den fysiske verden, er mentale prosesser handlinger som

er skjulte inni oss (Maagerø, 2005:111). Det skilles mellom tre²³ typer av mentale prosesser: kognitive, perseptive og affektive. De kognitive prosessene har med fornuftsmessig erkjennelse å gjøre, med kunnskap og tro. ”Tenke”, ”tro”, ”undre”, ”anta” og ”forstå” er typiske kognitive prosesser. Perseptive prosesser handler om hva vi oppfatter med de fem sansene våre, og realiseres gjennom verb som ”lukte”, ”føle”, ”høre”, ”smake” og ”se”. Affektive prosesser har med følelser å gjøre, og realiseres gjennom verb som ”elske”, ”hate”, ”savne” og ”frykte” (Frimann, 2004:72).

I motsetning til materielle prosesser som kan ha hele fire deltakerroller knyttet til seg på en gang, har mentale prosesser bare to. Disse er kalt *den sansende* og *fenomen* (Maagerø, 2005:111f).²⁴ Dette er fordi deltakerne i de mentale prosessene har en annen funksjon og realiserer en annen type mening enn ”aktør” og ”målobjekt” eller ”den handlende” og ”omfang”. Mens aktøren i materielle prosesser ikke behøver å være et levende vesen i den forstand, som i eksempelet ”regnet slo mot bakken”, er sansningen i mentale prosesser knyttet til tenkende vesener med bevissthet om egen eksistens, som oftest mennesker. Halliday (2004:201) sier det slik: ”Expressed in grammatical terms, the participant that is engaged in the mental process is one that is referred to pronominally as *he* or *she*, not as *it*.” Men ofte tillegger vi dyr menneskelige egenskaper – spesielt kjæledyr og husdyr – som i setningen ”hunden min forstår meg”. *Hunden* er den som sanser og *meg* er fenomenet for sansningen, objektet som er målet for sansningen.

4.2.1. Mentale prosesser og deltakere i teksten

Det er en rekke mentale prosesser i teksten, til sammen 34. De fleste er persepsjonsprosesser, det vil si bruk av verb som hører til sansene; se, høre, lytte osv. Denne prosessstypen er representert til sammen 32 ganger i analysen. Det er kun to andre mentale prosesser aktive i teksten, og disse er ”affektive” og representert ved at oxen ”vil inn” i ytringene 206 og 208. Tabell 4.3 viser en oversikt over de mentale prosessene jeg har analysert i teksten:

---

²³ Andre lingvister innenfor SFL, bl.a. Andersen et al. 2001, opererer med ytterligere to kategorier; intensjonelle og desiderative prosesser. Jeg vil i denne avhandlingen holde meg til Hallidays tre kategorier av mentale prosesser, og ser derfor bort fra disse to kategoriene.

²⁴ Halliday (2004:201) kaller disse *senser* og *phenomenon*.

Prosesstype	Sum
Mental prosess	34
Persepsjon	32
Affeksjon	2
Kognisjon	0

Tabell 4.3: Oversikt over mentale prosesser i teksten.

Det er i hovedsak faren som er ”den sansende” deltakeren gjennom hele teksten, og jeg-fortelleren som innehar rollen som ”fenomen” – det eller den som blir iaktatt. Tallmaterialet fra analysen viser dette tydelig, ved at faren er ”den sansende” i 27 av 34 mentale prosesser. Datteren er et klart fokus for sansningen, hun opptrer som det iaktatte fenomenet i 23 mentale prosesser. De tre første ytringene i teksten, ”Min far *ser på meg* over glasset” (1), ”Min far *ser på meg* fra døra” (2) og ”Min far *ser på meg* gjennom vinduet” (3), setter anslaget for resten av handlingen og introduserer en far som virker å være svært opptatt av sin datter. Han betrakter henne fra ulike vinklinger, presentert gjennom omstendighetene rundt prosessen ”ser på”: ”over glasset”, ”fra døra” og ”gjennom vinduet”. Tabell 4.4 gir en oversikt over hvordan deltakerrollene i de mentale prosessene er fordelt.

Deltakerrolle	Sum	Far	Datter	Andre
Mental prosess				
Den sansende	30	27	1	2
Fenomen	28	1	23	4

Tabell 4.4: Oversikt over deltakerrollene i de mentale prosessene i teksten.

Mentale prosesser gjenspeiler vårt indre, psykiske liv, og tekster som har overveiende mentale prosesser fremstår ofte som mer innadvendte og dyptgående. Jeg brukte ordene ”kompleks intensitet” da jeg beskrev ”Min fars skritt over gulvet” innledningsvis, og denne intensiteten i teksten kan i en viss grad være knyttet til det relativt store antallet mentale prosesser av typen persepsjon. Prosessen ”ser” nevnes hele 49 ganger, mens ”lukter” er bare representert to ganger. Sansning er en introvert og personlig aktivitet, og når det forekommer så mange sanseprosesser slik som her, blir teksten intens og tildels ”mørk”. Mentale prosesser gir et mer statisk inntrykk enn materielle handlingsprosesser, noe som også er med på å bygge opp intensiteten i teksten.

4.3. Relasjonelle prosesser og deltakere

Så langt har vi sett at materielle prosesser er knyttet til våre erfaringer i den materielle verden, og mentale prosesser er knyttet til vår indre psykiske bevissthetsverden. Både ytre og indre erfaringer kan også realiseres gjennom relasjonelle prosesser, men i følge Halliday (2004:211) vil disse ”model this experience as ’being’ rather than as ’doing’ or ’sensing’”. Dette er den mest komplekse av alle prosesstypene fordi den realiserer abstrakt tenkning, og handler om å identifisere og karakterisere den indre og ytre erfaringsverdenen. Frimann (2004:90) formulerer det slik: ”Relasjonelle prosesser gir avsender en språklig ressurs til å konstruere abstrakte relasjoner mellom innhold i teksten.”

Relasjonelle prosesser etablerer et gjensidig forhold mellom to størrelser, to deltakere eller ”be-ers” som Halliday (2004:213) kaller det. Dette betyr at det alltid er to deltakerroller i relasjonelle prosesser, i motsetning til for eksempel materielle, hvor aktøren kan opptre alene med prosessen. Vi kan ikke si ”hun har” uten å føye til *hva* det er hun har, for at ytringen gi mening. I en materiell ytring kan vi derimot uten å tilføye noe si at ”han gikk”. Halliday (l.c) sier at ”the experiential ’weight’ is construed in the two participants, and the process is merely a highly generalized link between these two participants [...]”

Relasjonelle prosesser klassifiseres som ”være- og ha-prosesser”, der man enten kan sette likhetstegn mellom deltakerne, som i ”isen er glatt” (is = glatt) og ”snøen er hvit” (snø = hvit), eller der noen ”har noe”. Gjennom relasjonelle prosesser kan noe enten tilskrives en egenskap, som i ”hun har grønne øyne”, utrykke at noen ”har” noe materielt, for eksempel ”jeg har mange bøker”, eller noe kan utgi seg for å være noe annet enn det er, som i ”hunden min er en papillon”(Nørgaard, 2003:35). Dette er den store forskjellen fra eksistensielle prosesser, som tilskriver eksistens til en størrelse gjennom å *være til* – som Halliday (2004:213) formulerer det: ”As the term ’relational’ suggests, this is not ’being’ in the sense of existing.” Halliday sier videre (ibid.:214) at ”the configuration of Process + ’Be-er 1’ and ’Be-er 2’ opens up the potential for construing the abstract relationships of class-membership and identity inn all domains of experience.” Den abstrakte klassetilhørigheten konstrueres ved hjelp av attributive setninger, og identitet ved hjelp av identifiserende setninger.

4.3.1. Relasjonell ekspansjon

Relasjonelle prosesser kan deles i tre forskjellige typer, også kalt relasjonell ekspansjon (Frimann, 2004:74). Det betyr at når det i setningen er en relasjon mellom to størrelser, så tilfører (ekspanderer) den ene innhold til den andre. Disse underkategoriene kalles intensive prosesser, omstendighetsprosesser²⁵ og possessive prosesser. Halliday (1994:119) har i sin grammatikk satt dem opp slik:

1. Intensiv   x er a
2. Omstendighet   x er ved/i/på a
3. Possessiv   x har a

Hver av disse tre prosesstypene, eller den relasjonelle ekspansjonen, kan forekomme på to ulike måter:

- a) Attributiv   a er en egenskap/et kjennetegn ved x
- b) Identifiserende   a er identiteten til x

Dette betyr at relasjonelle prosesser til sammen kan forekomme på seks ulike måter: som intensiv attributiv, intensiv identifiserende, omstendighet attributiv, omstendighet identifiserende, possessiv attributiv og possessiv identifiserende. Tabell 4.5 illustrerer forholdet mellom de ulike prosesstypene, slik Halliday ser det (2004:116):

Type \ Måte	i) Attributiv 'a er en egenskap ved x'	ii) Identifiserende 'a er identiteten til x'
1) Intensiv prosess 'x er a'	Anne er morsom.	Per er humorist. Humoristen er Per.
2) Possessiv prosess 'x har a'	Firmaet har en hytte.	Hytten er Karis. Karis er hytten.
3) Omstendighetsprosess 'x er ved/i/på a'	Konserten er på lørdag.	I morgen er det mandag. Mandag er i morgen.

Tabell 4.5: Forholdet mellom typer relasjonelle prosesser (Halliday, 2004:216, her også inspirert av Frimann, 2004:74 og Maagerø, 2005:117).

²⁵ etter På engelsk heter dette *circumstantial*, og Frimann kaller dette ”circumstantiell”. Men jeg vil holde meg til den norske oversettelsen ”omstendighetsprosess” som Eva Maagerø bruker i ”Språket som mening” fra 2005. Dette må ikke forveksles med den semantiske kategorien ”omstendighet” i transitivitetssystemet.

Attributive prosesser, enten de er intensive, omstendigheter eller possessive, har to deltakere; *bærer* og *attributt*. Bærer er deltakeren som blir tillagt en egenskap, og attributten er egenskapen deltakeren tillegges (Maagerø, 2005:118). I setningene ”Kari har grønne øyne” og ”Per er flink”, er Kari og Per bærere av egenskapene – eller attributtene – ”grønne øyne” og ”flink”. Attributten i attributive prosesser gir ikke bæreren en unik identitet slik som verdien i den identifiserende prosessen. En kan heller kategorisere bærer og attributt som medlemmer av ”samme klasse”, eller som at de har ”common class membership” som Halliday sier det (2004.:214).

I de identifiserende prosessene, enten de er intensive, omstendigheter eller possessive, heter deltakerne *den utpekte* og *verdi*. Den utpekte er deltakeren som blir identifisert eller definert: ”Liv Ullmann var hovedrolleinnehaver i filmen”, ”hun eier den koselige hytta”. Den andre deltakeren identifiserer eller definerer den utpekte, og har fått navnet ”verdi”. Dette er fordi vi gir verdi til det som er identifisert, slik som i eksemplene ovenfor: ”hovedrolleinnehaver i filmen” og ”den koselige hytta” (Nørgaard, 2003:37).²⁶ I de identifiserende prosessene gis deltakeren – den utpekte – en unik identitet, slik som eksempelet viste med Liv Ullmann; hun hadde en unik identitet gjennom det å være hovedrolleinnehaveren i en spesifikk film. Det som kjennetegner identifiserende relasjonelle prosesser er at man kan snu om på setninger uten at de skifter mening: ”Per er humorist” og ”humoristen er Per”.

4.3.2. Eksistensiell relasjon

I tillegg til relasjonell ekspansjon, kan relasjonelle prosesser også realiseres i form av eksistensielle relasjoner – heretter kalt eksistensielle prosesser. Denne prosessstypen handler om at noe fins, at det er til. Ofte realiseres disse prosessene gjennom verb som blant annet ”være”, ”hende”, ”skje”, ”oppstå” og ”finnes”. Eksistensielle prosesser knyttes bare til en deltaker; *den eksisterende*. Det som tilskrives eksistens behøver ikke å være noe levende i den forstand, for i følge Eva Maagerø (2005:122) kan ”alle slags fenomener innta rollen som den eksisterende hvis de språklig kan realiseres som ting, for eksempel personer, objekter, abstrakter, institusjoner, handlinger og hendelser.”²⁷

---

²⁶ Vi kan også si at ”den utpekte” er *det identifiserte* og ”verdi” er *det identifiserende* (Halliday, 2004:227).

²⁷ ”Den eksisterende” heter *Existent* på engelsk, og Halliday (2004:259) skiller mellom to typer: *event* og *entity*. Jeg kommer ikke til å gå ned på dette detaljnivået i eksistensielle prosesser fordi hovedfokuset er prosessene som inkluderer far og datter.

Ytringer med eksistensielle prosesser innledes veldig ofte med et ”det”, som er innholdstomt i betydningen at det ikke har noen ideasjonell funksjon. Mange språk, slik som norsk og engelsk, har en setningsgrammatikk som baserer seg på rekkefølgen subjekt, verbal og objekt som det kalles i skolegrammatikken – derav navnet ”SVO-språk”. En setning krever at en deltaker knyttes opp mot verbalet eller prosessen, og som oftest kommer denne først i setningen. Når denne deltakeren ikke introduseres før lengre ute i setningen, plasseres derfor et innholdstomt ”det” på plassen deltakeren skulle hatt, eller på subjektplassen. Et eksempel på en slik konstruksjon er setningen ”det er snøstorm i fjellet”. I dette eksemplet er det ”snøstorm” som er *den eksisterende*, mens et innholdstomt ”det” har subjektplassen.

Eksistensielle prosesser har en viktig, spesialisert rolle i ulike typer tekst, som for eksempel i fortellende tekster der de brukes til å introdusere sentrale deltakere. Halliday (2004:257) sier det slik: ”[...], in narrative, they serve to introduce participants in the Placement (Setting, Orientation) stage at the beginning of a story.” Et typisk eksempel på dette er eventyrene i vår egen tradisjonsrike litteratur, med innledningen ”det var en gang...”.

4.3.3. utfordringer i tolkingen av relasjonelle prosesser i teksten

Det er ikke alle prosesser som er like lette å analysere, noen verbal og verbalgrupper kan opptre som ulike prosesser eller ha ulike funksjoner i en ytring. Det er for eksempel ikke åpenbart hvordan en skal kategorisere verbet ”bli”, slik som i ytringen ”- Jeg blir borte i kveld, far” (69). Her kan en diskutere hvorvidt prosessen kan analyseres som relasjonell av typen attributiv, med ”jeg” som bærer og ”borte” som attributt (”jeg *blir* borte”), eller som verbalgruppe (”jeg *blir borte*”) og dermed fylle en annen funksjon. I engelsk fungerer ekvivalentene til det norske verbet ”bli”, *stay* og *remain*, attributivt (Eggins, 2004:240), slik som det gjør som den mest plausible løsningen på norsk også. Men det er lett å la seg lure, fordi ”bli” får en annen funksjon i en ytring som ”gni til flekken *blir borte*” der ”bli borte” er en del av rekkevidden til prosessen ”gni”. ”Bli borte” kan også fungere som omstendigheten ”temporal” i ytringer som ”når isen *blir borte*, kan vi ta bade igjen”. Det er lettere å se den attributive funksjonen i for eksempel ytring 32, ”Lønna blir gul”, fordi det er mer tydelig at en farge er en attributt i en relasjonell prosess.

Det er flere underforståtte relasjonelle prosesser i teksten (68, 72,95 m.fl.), slik som i ytring 68 der det kun står ”Røde”. Jeg har analysert dette som ”attributt” i en underforstått relasjonell prosess av typen ”attributiv”. På bakgrunn av den foregående ytringen hvor hun ser farens ører ”gjennomlyst av sol”, har jeg tolket denne ytringen som at ”*ørene hans er røde*”.

Tabell 4.6 viser hvordan underforståtte relasjonelle prosesser fremgår i tekstanalysen:

95. Håret hans	i uorden	etter natta.	
Deltaker	Deltaker	Omstendighet	
Bærer	Attributt	Tid	
		Temporal	

Tabell 4.6: Eksempel på underforstått relasjonell prosess (”Håret hans er i uorden etter natta”).

Ytringer med formuleringer av typen ”det er ikke” (19, 20, 21, 125 m.fl.), opplevde jeg som litt vanskelige å analysere. Ytringer med eksistensielle prosesser innledes ofte med et innholdstomt ”det”, og det er derfor lett å la seg lure til å klassifisere prosessene i de nevnte ytringene i teksten som eksistensielle. Men slik som for eksempel ytring 133, ”Det er ikke min fot som knekker kvisten jeg hører”, settes det opp en form for relasjonell forbindelse mellom ”min fot” og ”det”, som ikke har med eksistens å gjøre. Da mener jeg eksistens i form av ”det finnes”, ”det eksisterer”. Her virker nok modalitetsmarkøren ”ikke” litt forvirrende, og subjunksjonen ”som” forvansker analysen litt. Den har en hypotaktisk funksjon og innleder leddsetningen ”som knekker kvisten jeg hører”. Forbindelsen er av en mer identifiserende art, der leddet ”min fot som knekker kvisten jeg hører” identifiserer ”det”. Jeg har derfor valgt å analysere dette som en intensiv relasjonell prosess av typen ”identifiserende”, med deltakerrollene ”den utpekte” (*det*) og ”verdi” (*min fot..*). Tabell 4.7 illustrerer hvordan jeg har satt opp denne analysen:

133. Det	er	ikke	min fot som knekker kvisten jeg hører.
Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

Tabell 4.7: Analyse av en relasjonell prosess.

4.3.3. Relasjonelle prosesser og deltakere i teksten

Som nevnt tidligere oppretter relasjonelle prosesser en forbindelse mellom to deltakere, mens de eksistensielle konstaterer at noe finnes. Jeg har ikke funnet noen eksistensielle prosesser i ”Min fars skritt over gulvet”. Fordi eksistensielle prosesser uttrykker at noe er til, indikerer fraværet av denne prosessstypen at teksten ikke er opptatt av å konstatere at noe faktisk eksisterer, eller finnes. Tabell 4.8 viser hvordan de relasjonelle prosessene i teksten er fordelt:

Prosesstype	Sum
Relasjonell prosess	24
intensiv/attributiv	7
intensiv/identifiserende	9
Possessiv/attributiv	6
Omstendighet/attributiv	2
Eksistensiell	0

Tabell 4.8: Oversikt over relasjonelle prosesser i teksten.

De relasjonelle prosessene er av ulik art, men felles for dem er at de representerer en forbindelse mellom to størrelser, og i 8 av tilfellene er det faren de er knyttet opp til – han tillegges attributter og identitet (”Han har grå hender som blir gule i lyset fra lampen” [24], ”Han er rød i kinna etter arbeidet” [38]). Her er det jeg-fortelleren som beskriver og kategoriserer ulike sider ved faren, men på avstand virker det som. Hun er selv deltaker i bare en relasjonell prosess i teksten²⁸, i ytring 196, ”Jeg er fuktig mot hånden hans”. De resterende deltakerne er blant annet lønna, bjelkene i taket og gulrota. Ut ifra dette kan en trekke den konklusjonen at hun betrakter faren fra avstand, men om det er med positiv eller negativ interesse, det er ikke godt å si.

4.4. Verbale prosesser og deltakere

Verbale prosesser ligger på grensen mellom mentale og relasjonelle prosesser, og representerer en slags utveksling av mening gjennom at noen *sier* noe. Denne prosessstypen er nært beslektet med mentale prosesser hvor noen *tenker* noe, og dette er verbalt gjengitt.

---

²⁸ Da er ikke eventuelle forekomster av relasjonelle prosesser i ”det utsagte” i verbalprosessene regnet med.

Verbale prosesser realiseres gjennom verb som for eksempel ”anbefale”, ”fortelle”, ”sladre”, ”beskyld”, ”foreslå”, ”spørre” og ”advare” (Maagerø, 2005:120).²⁹

Deltakere i verbale prosesser er *den talende, den mottakende, mål og det utsagte* (ibid.:121). ”Den talende” er avsenderen for et budskap, den som verbaliserer en handling. Dette behøver ikke nødvendigvis å være et bevisst individ, alt som kan sende ut signaler kan opptre som ”den talende”. Dette kan være for eksempel skilt, en plakate eller et brev (Halliday, 2004:254). Fordi avsenderen ikke behøver å være en person som konkret sier noe, men også kan være en gjenstand som symbolsk uttrykker noe, mener Halliday at en også kan kalle verbale prosesser for ”symbolske” prosesser (l.c).

”Den mottakende” er den som mottar budskapet, den som noe sies eller fortelles til. Denne deltakeren er typisk et bevisst individ, et fellesskap eller en institusjon, og realiseres som regel gjennom en nominalgruppe, som i ”fortell *meg* historien en gang til” eller en preposisjonsfrase som i ”jeg sier det *til henne*” (ibid.:255). Det er ikke alltid mottakeren er eksplisitt i setningen, men er utelatt eller underforstått som i ”barn sier alltid sannheten” (Frimann, 2004:81).

”Mål” er den deltakeren som det utsagte er rettet mot, eller som budskapet handler om. Dette må ikke nødvendigvis være en enkeltperson; store konsern eller organisasjoner opptre ofte med egenskaper som er karakteristiske for mennesker. Verb som ”rose”, ”kritisere”, ”beskyld” og ”anklage” tar til seg denne deltakeren, slik som i ”professoren roste *studenten* for det gode innlegget”, der studenten er ”mål” for det som sies – altså rosen. (Frimann, 2004:82). Denne typen verbale prosesser ligger i følge Halliday (2004:141) nært opp til materielle prosesser med aktør og målobjekt.

”Det utsagte” representerer det som faktisk sies, det verbaliserte. Dette realiseres gjennom nominalgrupper som ”de erklærte *krig*” og ”han foreslo *en sydentur*”, eller av en infinitt nominalisert setning som ”legen anbefalte *å ta medisinen på fastende mage*” (Frimann, 2004:82). ”Det utsagte” kan opptre på to måter: enten som tema for det som sies, eller som navn på det som sies. I setningen ”fortell om deg selv” er ”om deg selv” tema for det som

---

²⁹ Det finnes i følge Halliday (1994:140) flere undertyper av verbale prosesser, men jeg velger å ikke gå nærmere inn på disse da de eksplisitte verbale prosessene som forekommer i teksten kun har to former (”sier” og ”spør”).

fortelles, mens i ”la meg stille deg et spørsmål” er ”et spørsmål navnet på det som sies (Halliday, 2004:256).

Når det er snakk om en språklig gjengivelse av noe som er sagt i verbale prosesser, eller tenkt i mentale prosesser, kalles det i SFL for ”projeksjon” (Frimann, 2004:83). I verbale prosesser kan projisering forekomme på to måter; gjennom sitat og referat. I en projisert setning er sitat en direkte gjengivelse av det som er sagt eller skrevet, mens referat er en indirekte gjengivelse av innholdet. Verbale prosesser spiller ifølge Frimann (ibid.:84) en viktig rolle i mange typer tekster:

”De verbale prosesser er den grammatiske resurse, som åpner for fremmede tekster eller stemmer i teksten, dvs. for intertekstualitet. Andre tekster kan direkte indbygges i teksten med direkte referanse til kilden”.

Verbale prosesser gir formidleren av teksten mulighet til å presentere påstander uten å måtte stå til rette for sannhetsverdien av innholdet, slik som for eksempel når en journalist refererer en kilde eller naboen gjengir noe han har hørt på jobben.

4.4.1. Verbale prosesser og deltakere i teksten

Det er 16 eksplisitte verbale prosesser i teksten, markert med ”sier” og ”spør”. Det er imidlertid 42 forekomster av ”det utsagte”, da inkludert underforståtte verbalprosesser. Av disse er det kun en eksplisitt ytring av jeg-fortelleren, resten er ytret av ”min far”. Det er en rekke ytringer i teksten som ikke har realisert en verbalprosess, men 15 stykker er tydelige markert med bindestrek. Av disse er det fire ytringer av far og elleve av jeg-fortelleren. Dette kan bety at jeg-fortellerens ytringer ikke er åpent verbalisert, men er noe hun tenker. Tabell 4.9 viser hvordan deltakerrollene i verbalprosessene er fordelt i teksten.

Prosesstype	Sum
Verbal prosess	16
Den talende	0
Den mottakende	0
Det utsagte	42
Mål	0

Tabell 4.9: Oversikt verbale prosesser i teksten.

Et eksempel der den verbale prosessen ikke er eksplisitt uttrykt, har vi i ytringen ”- Jeg blir bare borte en time, far” (31 og 69). Her er ”jeg” egentlig er den talende, mens ”far” er den som den underforståtte verbaliserte handlingen strekker seg mot, ”den mottakende”. I denne ytringen er direkte tale markert med bindestrek, slik at det ikke er noen tvil om at her er det noen som ytrer noe.

31. -Jeg	blir	bare	borte	en time,	far.
Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet	Deltaker
Den utpekte	Relasjonell	Verdi	Sted	Tid	Den mottakende
	Omstendighet				
	Identifiserende				

Tabell 4.10: Underforstått verbal prosess, med markør for direkte tale (-).

4.4.2. Innholdet av ”det utsagte” i verbalprosessene

Det er til sammen 42 forekomster av ”det utsagte” i teksten, da iberegnet både eksplisitte og implisitte verbalprosesser. Innholdet i ”det utsagte” består av 24 eksplisitte og 1 implisitt relasjonell prosess (= 25 relasjonelle prosesser). Det er 12 materielle prosesser, hvilket viser at det som sies i hovedsak handler om aktiviteter og handlinger i den materielle verden (for eksempel i ytring 131, ”Hva gjør du i skjulet, far?”). Det er like mange relasjonelle prosesser i ”det utsagte” som i hele teksten for øvrig.

Faren er ”den talende” i 24 av ytringene, jeg-fortelleren 16. Av disse er 4 fra avsnitt 25 om oksen, antagelig ikke uttalte ytringer men heller tenkte. Hun er ”den talende” i 12 av ytringene som er markert for direkte tale. I de 24 ytringene hvor faren sier noe, er 19 av dem relasjonelle prosesser, 4 er materielle og 2 er mentale.

Prosesstype	Sum
Materielle prosesser	12
Handling	8
Hendelse / begivenhet	3
Hendelse / adferd	0

Tabell 4.11: Oversikt materielle prosesser i ”det utsagte”.

Jeg-fortelleren realiserer i hovedsak materielle prosesser i ”det utsagte”, og de er da oftest rettet mot faren. Disse prosessene uttrykker noen ganger ønske om handling, at han skal gjøre et eller annet (”Hold ikke klokka slik, far” [26]) eller hun setter spørsmålstegn ved hans handlinger (”Hva gjør du bak stabburet, far” [18]). Ved at faren tiltales og beskrives gjennom materielle handlingsprosesser, gis det et inntrykk av han er ”aktiv” rundt henne.

Til sammenligning med teksten for øvrig, der jeg-fortelleren er opptatt av å tilegne faren egenskaper og attributter, er det er få relasjonelle prosesser når hun er ”den talende”. Da er de gjerne rettet mot hennes egne handlinger (”Jeg *blir borte* i ettermiddag, sier jeg” [108]), eller de beskriver ”oksen” i avsnitt 25. I dette avsnittet har jeg analysert 4 ytringer som ”det utsagte”, alle formulert av jeg-fortelleren. To av disse er relasjonelle prosesser som beskriver attributter ved oksen (198, 204), og en beskriver en attributt ved døra (207). Den siste av de fire er materiell og er en oppfordring til faren: ”*Hold* oksen i tjør, far” (202). Faren bruker mest relasjonelle prosesser i sine ytringer, men de gangene han bruker materielle handlingsprosesser i det han sier, kommer hans autoritet frem i dagen (”Du *skal samle* håret i nakken, sier min far” [75]). I dialogen i avsnitt 6 har bruken av materielle prosesser nesten en truende effekt og utgjør en form for høydepunkt i dialogen (”- Hvorfor *flytter* du hendene så fort over duken?” [48], ”- Hvorfor *har* du *skiftet tøy*?” [50]), før det roer seg ned igjen ved at han bruker en materiell hendelsesprosess av typen begivenhet (”- Håret ditt skinner” [52]), og så går tilbake til relasjonelle prosesser igjen (”- Du har din mors hår, sier min far” [54]).

Av de 25 relasjonelle prosessene som jeg har analysert i ”det utsagte” hører 19 av dem inn under kategorien ”intensiv/attributiv”. I fremstillingen til Halliday (2004:116) viser det intensive aspektet at ”x er a”, og det attributive aspektet at ”a er en egenskap ved x”. Det betyr at disse 19 prosessene oppretter et forhold mellom to størrelser, der noe tilskrives en egenskap. Det er i hovedsak faren som tilskriver sin datter attributter (15) og identitet (3) gjennom disse relasjonelle prosessene. I motsetning til datterens betraktninger av faren på avstand, er det her en annen nærhet. Vi kan få inntrykk av at han er opptatt av hennes utseende, fordi han gjennom ”det utsagte” i verbalprosessene i stor grad fokuser på å tilskrive egenskaper ved hennes utseende. Det settes i flere tilfeller opp et forhold mellom hennes og morens, som i ytringen ”Du ligner din mor når du sover” (94 m.fl.). Som nevnt tidligere, vet vi ikke om moren er fraværende og jeg-fortelleren derfor vekker en lengsel hos faren gjennom hennes likhet til moren. Det kan også godt tenkes at farens sammenligning av henne og moren

er uskyldige, men at hun ønsker å være en voksen kvinne slik som moren – å kunne fylle en kvinnerolle en mann kan begjære.

Prosesstype	Sum
Relasjonelle prosesser	25
intensiv/attributiv	19
intensiv/identifiserende	3
Possessiv/attributiv	1
Possessiv/identifiserende	1
Omstendighet/attributiv	1
Eksistensiell	0

Tabell 4.12: Oversikt relasjonelle prosesser i "det utsagte".

I avsnitt seks er det gjengitt en dialog mellom far og datter, og her er spesielt ytring 46 til 56 interessante. Denne passasjen inneholder mange interrogativer, der faren vil ha svar på "hva" og "hvorfor". Dette er en sekvens hvor vi opplever at faren er den som aktivt sier noe og står bak "det utsagte" i verbalprosessene, selv om "den talende" og prosessene ikke er eksplisitt realisert i alle ytringene. Datteren er unnvikende, og svarene er bare setningsfragmenter: "- Åh det" (47), "- Nei, jeg" (49) og "- Jo fordi" (51). Dette kan tyde på at hun blir avbrutt av nye spørsmål fra faren, slik at hun bare rekker å innlede svarene. Disse fragmentene kan også tolkes som at hun er unnvikende, og ikke ønsker å svare – hun kan være flau eller skamfull over noe (for eksempel noe hun har på halsen [46]).

Det kan også være verdt å merke seg at verbalprosessene der faren er den talende gjerne forekommer i grupper/sekvenser på to og tre ytringer, der de tre første sekvensene (4-5-6, 9-10-11, 35-36-37) er uten brudd imellom. I den fjerde sekvensen av ytringer med verbalprosesser (46 til 56), veksler det mellom faren og datteren. Intensiteten i det utsagte styrkes for hver sekvens. I den første bolken med ytringer kommenterer han utseendet hennes (for eksempel "Hånden din er så hvit" [4]). I den andre sekvensen åpner han med å kommentere utseendet hennes, men går så over til å forhøre henne ("Hva er den stripen der?" [10]). Den tredje sekvensen er enda mer intens og anklagende, innledet av det interrogative "hvorfor" ("Hvorfor var du så lenge?" [35]). Dette gir inntrykk en sterk interesse fra farens side i hennes utseende og gjøremål.

27. Senk armen.

Prosess	Deltaker	
Materiell	Målobjekt	
Handling		

Tabell 4.13: Materiell prosess uten aktør.

Prosessene ”senk” står i imperativ, som en befaling eller en sterk oppfordring. En kan argumentere for at dette derfor kan analyseres som ”det utsagte” i en verbalprosess, med ”sa jeg” som et underforstått ledd (”Senk armen, sa jeg”). En tendens i ”det utsagte” er altså at materielle prosesser brukes til å komme med sterke henstillinger (imperativ), og at jegfortelleren bruker denne typen prosesser når innholdet i ”det utsagte” er rettet mot faren. Gjennom bruken av materielle prosesser i ”det utsagte” får vi inntrykk av at faren er aktiv, nærgående og til dels kontrollerende.

4.5. Oppsummering analyse av prosesser og deltakere

Prosessene ”deler ut” deltakerrollene slik verbet gjør i vanlig grammatikk, slik som ”aktør”, ”målobjekt”, ”den sansende” og ”fenomen”. I funksjonell grammatikk er rollene navngitt ut ifra hvilken prosess det er: i mentale prosesser er den aktive den som sanser noe, og er derfor kalt ”den sansende”. Noe annet er objekt for den sansningen, og er derfor ”fenomenet” som blir sanset. Dette sier noe om hvem som er aktiv og hvem som er passiv i handlingen. I den materielle prosessen er den som handler en aktør mens den andre deltakeren er målobjekt for handlingen.

”Min fars skritt over gulvet” består av 228 ytringer, med 199 eksplisitt uttrykte hovedprosesser. Det er ingen tvil om at min far er hovedfokus i teksten, ”min far” nevnes 35 ganger, og ordet ”han” forekommer hele 169 ganger gjennom fortellingen. ”Jeg” og ”meg” nevnes henholdsvis 42 og 40 ganger i teksten, noe som tyder på at fortelleren er svært bevisst seg selv. Det er veldig fokus på forholdet mellom ”meg selv” og ”min far”, og dette blir kontrastert gjennom hele teksten. Ordet ”vi” forekommer bare én gang, mens de er på kjøkkenet i ytring 170, ”Vi sitter ved bordet”. Det kan være verdt å merke seg at dette kommer umiddelbart etter den første gangen vi får vite at han har ”kjent” på henne (169).

Et av de mest interessante funnene så langt er fordelingen av antallet materielle prosesser av typen handling. Her er det faren som er aktøren i hele 41 av 67 handlingsprosesser, noe som kan forklare hvorfor faren kan oppleves som nærgående og intens i teksten – det er han som er den aktive mens jeg-fortelleren fremstår som den passive.

De mange mentale prosessene er også med på å etablere intensiteten i teksten, der faren fremstår som sanser og datteren fremstilles som fenomenet for sansningen. I 27 av 34 prosesser er det han som ser på henne – hun bare det passive objektet han studerer. Igjen en kontrast mellom aktiv og passiv. Det statiske inntrykket man kan få av prosessen ”ser på” kan etter hvert oppleves tett og klaustrofobisk. De mer dynamiske materielle prosessene er en kontrast til dette.

Teksten er i stor grad opptatt av abstrakte relasjoner. Dette vises gjennom et høyt antall relasjonelle prosesser, spesielt i ”det utsagte” i de verbale prosessene. Her er fokus å beskrive og tillegge egenskaper, å definere og kategorisere, samt å bestemme eierforhold og identitet (Frimann 2004:88f). Faren er opptatt av å tilskrive datteren attributter og identitet gjennom ”det utsagte”. Dette underbygger inntrykket en kan få av en far som kommer ”litt for tett”, fordi han åpent er så opptatt av henne og hennes utseende. Relasjonelle prosesser blir brukt også av henne om faren, der han tillegges egenskaper og attributter, men hun derimot, gjør dette på avstand.

Bruk av presens knytter hele situasjonen til ”her og nå”, det gir en nærhet og intimitet til handlingen, noe som er med på å forsterke de mentale prosessene som ligger i teksten. Hele teksten er skrevet i presens, noe som fører til at teksten oppleves mer nær og intens, det gir en opplevelse av at det ikke er ”slutt”, at handlingene ikke er helt fullførte – det vil skje mer som vi ikke får ta del i. Vi har bare fått en liten fragmentert smakebit. De mentale persepsjonsprosessene realisert gjennom ”ser på” er ikke dynamiske, men heller statiske. For å ta utgangspunkt i en setning fra teksten: ”Min far ser på meg over brødet” (179). Når det opptrer så mange av dem i en såpass kort tekst kan det oppleves litt klaustrofobisk.

Så langt kan jeg si at analysen av prosesser og deltakere har avdekket noe av det jeg hadde som utgangspunkt i avhandlingen – de leksikalske ressursene etablerer og fremstiller forholdet mellom far og datter på en slik måte at de står i kontrast til hverandre, han som aktiv og hun som passiv, og dermed oppstår en spenning i teksten.

4.6. Symbolikk i SFL – deltakerrollenes symbolske meningspotensial

Jeg sa innledningsvis at jeg ønsket ”å gå tettere inn på teksten, forbi symboler og metaforer, for å se på hvordan grammatiske strukturer og ordvalg i samspill bygger frem en handling” (side 6). Dette var også begrunnelsen for å velge en funksjonell tilnærming i motsetning til en litterær analyse. Men hva med symbolikken, som er så fremtredende i denne teksten? Betyr dette at en gjennom SFL overser all symbolikk og ikke kan foreta noen tolkning av symboler? Svaret er, etter min mening, nei. Symbolsk betydning – eller overført mening – representeres i denne teksten gjennom deltakerrollene i relasjonelle prosesser. Før jeg forklarer dette nærmere, kan det være nyttig å avklare begrepet ”symbol”. Som litteratur i dette avsnittet har jeg hovedsakelig lagt til grunn Hans Biedermanns ”Symbolleksikon”.

Ordet ’symbol’ kommer opprinnelig fra det greske ordet ”σύμβολον”, som betyr ”kjennetegn” eller ”bevis” (Berkov, 1997:142f). Symboler er gjenstander, handlinger eller tegn som står for noe annet enn seg selv, og representerer en dypere mening. Når de ulike betydningene et symbol kan representere kolliderer, får dette en underliggjørende effekt (Vinje 1999:80). Et eksempel på dette er ”oksen” i denne teksten. Symbolenes betydning er basert på konvensjoner innenfor et gitt kulturelt fellesskap, og derfor kreves det kjennskap til kulturen og sammenhengen symbolene opptrer i for å kunne tolke og forstå dem.

4.6.1. Symboluniverset presentert gjennom deltakere i relasjonelle prosesser

I teksten finner vi ekstra meningspotensial i forholdet mellom deltakerne i relasjonelle prosesser. Som nevnt i kapittel 4.3., handler relasjonelle prosesser om å identifisere og karakterisere den indre og ytre erfaringsverdenen, og er en språklig ressurs for avsenderen til å konstruere abstrakte relasjoner mellom innhold i teksten. Her kan noe enten tilskrives en egenskap (attributt), noen ”har” noe materielt (possessivt), eller noe kan utgi seg for å være noe annet enn det er eller identifiseres gjennom en egenskap (identitet).

I relasjonelle prosesser settes det opp en forbindelse mellom to størrelser, eller deltakere: ”bærer og attributt” og ”den utpekte og verdi”. Denne forbindelsen, hvor ”bærer” blir tilskrevet en ”attributt”, og ”den utpekte” blir knyttet opp mot en ”verdi”, kan leses og tolkes i et symbolsk perspektiv. Dette fordi dette gir ekstra informasjon om en deltaker, og denne informasjonen kan være symbolsk ladet. Jeg vil ikke gå detaljert inn på alle de 48 prosessene

jeg har analysert som relasjonelle i avhandlingen, men jeg vil gi noen eksempler på hvordan det kan gjøres.

I ytringene ”Ansiktet ditt er hvitt” (5) og ”Men øynene dine er røde” (6a) blir jeg-fortellerens utseende kommentert. I den første ytringen er ”ansiktet” bæreren og fargen ”hvitt” attributten, mens i den andre er ”øynene” bærer og ”røde” attributt. Her blir vi i første omgang fortalt at hun er blek, og at hun mest sannsynlig har grått. Men hvit som farge er også ladet med symbolsk betydning, slik som ”jomfruelighet”, ”renhet”, ”uskyld” eller ”død”. ”Røde øyne” forbinder vi i vår kultur gjerne med gråt eller ekstrem trøtthet. Med dette som utgangspunkt kan en lese farens utsagn som en kommentar til hennes uskyld og renhet, men at han også legger merke til at øynene ikke representerer den samme ”purheten”. Faren sier videre at ”Håret ditt er så rødt” (9). Håret i seg selv representerer gjerne livskraft og virilitet. Når det faller fritt er dette et symbol på frihet og gifteferdighet, og bundet opp symboliserer det en gift kvinne og underkastelse. Her lages en forbindelse mellom håret og fargen rødt, som i vestlig kultur er kjærlighetens og begjærets farge. Rødt hår forbindes ofte med temperament og villhet. Ytringen kan derfor tolkes som farens kommentar til hennes ungdom.

Jeg-fortelleren beskriver farens hender mot slutten av det første avsnittet, hvor vi gjennom de relasjonelle prosessene kan lese inn en god del symbolikk: ”Hendene hans har brede negler” (12), ”Hendene hans har røde knoker og tørre flater” (13) og ”Hendene hans er kråker eller ved skylt opp på land” (14). Hender i seg selv er en symbolsk ladet kroppsdel. De kan for eksempel representere grådighet, trygghet eller ha fallisk symbolsk betydning. Negler forbindes ofte med ”klør”, og klør forbindes gjerne med rovdyr. Fargen ”rød” kan i tillegg til kjærlighet og begjær også symbolisere blod og drap. At knokene er røde kan i overført betydning si at han har ”blod på hendene”. Kråker er åtseleterer som fråtser i andres død, og som ofte brukes som i symbolsk sammenheng varsler død. Innenfor litteraturvitenskapen snakker man om frampek – et varsel på noe fælt som kommer til å skje. Kråker forbindes også med lureri og sluhet, samtidig som de representerer kunnskap.

De to første ytringene (12 og 13) har relasjonelle prosesser av typen ”attributiv” med deltakerne ”bærer” og ”attributt”, mens den siste (14) er av typen ”identifiserende” med deltakerne ”den utpekte” og ”verdi”. Her er det altså ikke bare en egenskap eller et utseende ved farens hender som beskrives, men hendene gis en identitet gjennom prosessen – de *er* ”kråker eller ved”. Ved å lese inn symbolikk i deltakerrollene attributt og verdi i disse tre

ytringene, kan en få inntrykk av at hun er redd hendene til faren, de representerer smerte, ødeleggelse og vonde opplevelser. Faren er som et rovdyr som venter på den rette anledningen til å angripe, eller kanskje han allerede har ”slått klørne” i byttet sitt. På den annen side kan det være et undertrykt ønske om å kjenne hendene på kroppen sin, og at det røde representerer skammen ved tanken.

I ytringen ”Gulroten er grønn ved enden” (76), kan attributten ”grønn” representere misunnelse eller ungdom og ferskhets. Gulroten er en grønnsak, og grønnsaker symboliserer gjerne ungdom eller ungdommelig friskhet. Det viser seg at faren kapper av det grønne på gulroten, noe som kan leses som at han tar bort ungdommen hennes, at han ønsker å gjøre henne voksen, eller at han ”amputerer” tilværelsen hennes.

Slik kan en fortsette å ta for seg de relasjonelle prosessene og lese deltakerne symbolsk, og dermed utvide meningsinnholdet i teksten. En kan så spørre hva symbolikken tilfører tekstforståelsen. Å lese teksten symbolsk gjennom elementer i transitivitetssystemet kan belyse deler av tekstens tolkningspotensial, men fanger ikke opp det symbolske aspektet som for eksempel i avsnitt 25, der ”oksen” er et fremtredende element. I min analyse er den klassifisert som aktør i materielle handlingsprosesser, fordi den er aktivt handlende i situasjonen som beskrives. Jeg går med andre ord glipp av et ”tolkningsstratum” i teksten.

5. OMSTENDIGHETENES ROLLE

I dette kapittelet konsentrerer jeg meg om omstendighetene og deres rolle i forståelsen av teksten. Jeg vil se på hvilke typer omstendigheter som er representert, hvordan antallet omstendighetstyper er fordelt og hva det har å si for teksten.

5.1. Tidsomstendigheter i teksten

Omstendigheten ”tid” forankrer prosessen til et tidspunkt. Den forteller om prosessen allerede har funnet sted, om det er noe som skal skje i fremtiden, eller om den foregår her og nå. Omstendigheter som angir tid realiseres gjennom adverbialgrupper (”han kom *veldig tidlig*”) eller preposisjonsfraser (”hun kommer *i morgen*”). Adverbialgruppen kan også bestå av et eneste adverb slik som ”sent” og ”tidlig”. Tidsomstendigheter kan også bestå av nominalgrupper som ”neste dag”, ”sist fredag”, ”hele uka” osv. (Maagerø, 2005:125). ”Tid” kan realiseres gjennom underkategoriene ”temporal” og ”varighet”. De temporale omstendighetene sier noe om selve tidspunktet for prosessen, mens ”varighet” sier noe om hvor lenge prosessen pågikk eller har pågått.

Det er til sammen 20 tidsomstendigheter i teksten, hvorav 17 uttrykker temporale forhold og 3 beskriver varighet. De sistnevnte er i forbindelse med at hun reiser bort (188a), oksen som ”frigjøres fra skinnet” (215) og svanen som ”unnslipper fra dunet” (216). En overveiende majoritet (13) av de temporale tidsomstendigheter knyttes til materielle prosesser, og 8 av disse til prosesser der faren er aktør.

Det er 3 persepsjonsprosesser hvor faren er ”den sansende” og knyttes til omstendigheten ”tid”. Denne omstendigheten forteller når sansningen fant sted – og er forbundet til sansning av datteren (tre forekomster; 43, 44, 67). Disse beskriver mer hvilken situasjon sansningen fant sted i, som ”Han ser etter meg *når jeg går forbi*” (43). Der tidsomstendighetene er knyttet opp mot materielle prosesser hvor faren er aktør (8 forekomster), forteller omstendigheten om situasjonen hun befinner seg i under tidspunktet prosessen foregår. Når hun i ytring 87, 88 og 89 rer opp senga og rister dyna, står faren bak henne.

Tidsomstendighetene etablerer et tidsaspekt rundt prosessene, forteller noe om situasjonen prosessene skjer i. Det er interessant at av de 20 forekomstene av omstendigheten ”tid”, er 11

av dem prosesser som finner sted tett i nærheten av jeg-fortelleren. Disse prosessene er både mentale og materielle, der faren er både den som sanser og den som handler. Dette er med på å skape et inntrykk av faren som nærgående.

5.2. Stedsomstendigheter i teksten

Omstendigheten ”sted” forteller oss hvor prosessen finner sted – den forankrer prosessen i rom. ”Sted” er i likhet med ”tid” realisert gjennom adverbialgrupper og preposisjonsfraser, og kan opptre på to måter: ”lokalitet” og ”distanse”. Lokaliteten sier oss hvilket sted prosessen finner sted, eller hvor noen befinner seg, slik som i eksemplene ”hun kommer *ned hit*” og ”han er *i fjøset*”. Underkategorien ”distanse” gir nærmere informasjon om avstand; hvor langt noen for eksempel har gått, kjørt eller svømt.

Det er 103 stedsomstendigheter i teksten, der 102 av dem knytter prosessene til en lokalitet, og bare en beskriver distanse (39b, ”og [tuntreet] ligger *langt bortetter låveveggen*”).

Hele 57 av lokalitetsomstendighetene er direkte knyttet til faren og noe han gjør. Dette indikerer at teksten er opptatt av å stedfeste aktiviteten til faren, hva han gjør og hvor han befinner seg til enhver tid. Dette kan tolkes på ulike måter: enten er det hans handlinger/prosesser og nærvær som er påfallende, eller så er det datteren som er spesielt opptatt av hva faren gjør og hvor han er.

Det som er påfallende med stedsomstendighetene, er at de i tekstkomposisjonen fungerer som handlingsmarkører gjennom preposisjonsfraser sammen med den statiske prosessen ”står”. Det beskrives at faren kommer stadig nærmere, og denne forflytningen skjer nærmest fotografisk – han kommer nærmere hvert ”knips”: ”Han står *i døra*” (183), ”Han står *på den blå fillerya*” (184) og ”Han står ved senga” (185). Dette har en nesten spøkelsesaktig og skremmende effekt, en kan nesten få inntrykk av at ingenting kan stoppe ham. Nå kan denne fotografiaktige fremstillingen ha andre formål, for eksempel å gi inntrykk av en drømmelignende tilstand der datteren fantaserer om at faren skal komme.

5.3. Måteomstendigheter i teksten

Måteomstendigheten kan deles inn i tre grunnleggende meninger: middel, kvalitet og sammenligning. Middel henviser til hvilken måte prosessen ble realisert på, hvilke midler som ble tatt i bruk ("reise med buss", "kjøre med bil", "klappe med hendene"). Denne type mening realiseres oftest gjennom preposisjonsfraser (Maagerø, 2005:126). Kvalitet refererer til prosessens kvalitet, hvordan den blir gjennomført og realiseres oftest gjennom adverbialgrupper ("kjøre fort", " snakke pent", "gå langsomt"). Noen ganger kan dog preposisjonsfraser også uttrykke kvalitet ("på en god måte", "i sakte film"). Sammenligning realiseres oftest av preposisjonsfraser, og innledes ofte med "som" eller "ikke som". Typiske sammenligninger er "sove som en stein", "svømme som en fisk" og "hoppe som en kanin" (ibid.127).

Det er 52 måteomstendigheter i teksten, fordelt på 33 som uttrykker kvalitet, 18 som beskriver middel og 1 som uttrykker sammenligning ("Som to elger over våte myra" [113]). Av de 18 måteomstendighetene som uttrykker middel, er faren knyttet til prosessene for 16 av forekomstene. Hun knyttes bare til én, helt i avslutningen: "Hører gjennom veggen lyden av en som hogger ved" (228). 10 av forekomstene til "middel" er knyttet til mentale persepsjonsprosesser, og beskriver måter faren ser på henne, som i "Han ser på meg gjennom sprekken i døra" (15) og "Han ser på meg over bordet" (22). Faren er også den som er den aktive i prosessene knyttet til middelomstendighetene i ytringene 142, 150-152, hvor han tar på henne med "kalde hender", "brede fingre" og "håndbaken".

Jeg har analysert 33 kvalitetsomstendigheter i teksten, hvorav 14 av dem beskriver kvalitet på farens gjøremål og 13 er beskrivelser av hennes gjøremål. 5 av kvalitetsbeskrivelsene er fra avsnitt 25, og knyttes til oksen, hornet, kråkene, elgene i flokker og kornet. Omstendighetene som knyttes til faren som aktør i materielle handlingsprosesser, forteller i hovedsak to ting om faren: han er fysisk aktiv og går mye rundt med redskaper ("Han går opp lia med øksa" [29]) og at han er nærgående ("Når han går forbi, går han nærmere" [135]). Kvalitetsomstendigheter som knyttes til datteren som aktør, er mer av typen "huslige syssler", som "De pene eplene pakker jeg i papir" (64a) og "Skjærer brødet i skiver" (226). Gjennom forbindelsen prosess, deltaker og omstendighet i disse ytringene, settes det opp en kontrast mellom mann og kvinne, og de "maskuline" versus de "feminine" arbeidsoppgavene, etter gamle rollemønstre.

5.4. Kausale omstendigheter i teksten

Kausale omstendigheter kan også deles inn i tre meningsområder: årsak, hensikt og hensyn. Alle realiseres gjennom preposisjonsfraser. Betegnelsene er relativt selvforklarende: Årsaksomstendigheten forteller om bakgrunnen for at en prosess har funnet sted, hensiktsomstendigheten forklarer hensikten med at en prosess finner sted, og hensynsomstendigheten sier noe om hensyn som er tatt gjennom prosessen. Den sistnevnte kan i noen tilfeller tolkes som benefisient – den begünstigede deltakeren i materielle prosesser, den som noe gjøres for. Hvis prosessen er materiell, som i setningen ”Lars klippte plenen *for henne*”, er det mest naturlig å tolke dette som benefisient (klient). Men i en verbal prosess, som ”advokaten uttalte seg *på vegne av klienten*”, er dette en kausal omstendighet av typen ”hensyn” (Maagerø, 2005:128).

Det er bare ett tilfelle av kausal omstendighet i teksten, under tvil. I ytring 38, ”Han er rød i kinna etter arbeidet”, har jeg tolket ”*etter arbeidet*” som en årsak (”*på grunn av arbeidet*”), i stedet for en tidsomstendighet av typen ”temporal”. At knapt er kausale omstendigheter i ”Min fars skritt over gulvet”, forteller at teksten ikke er opptatt av å forklare noe eller etablere forhold som har å gjøre med årsak, hensikt eller hensyn.

5.5. Omstendighetene rolle i ”det utsagte”

Jeg har, som tidligere nevnt, gjort en egen analyse på ”det utsagte” i verbalprosessene, og her avdekket jeg til sammen 17 omstendigheter. Av disse er det 8 som beskriver tid, 5 som angir sted og 4 som uttrykker ”måte”. Tidsomstendighetene er fordelt på 6 ”temporale” og 2 ”varighet”, mens alle stedsomstendighetene knytter prosessen til en lokalitet og alle måteomstendighetene beskriver kvalitet. Dette illustreres i tabell 5.1. Omstendighetene i denne analysen var noenlunde jevnt distribuert mellom prosessene hvor hun er den aktive og de hvor faren er den det handler om. Dette indikerer at omstendighetene ikke spiller en sentral rolle i det som sies mellom far og datter, deres dialog er ikke fokusert på å forankre innhold i tid og sted, eller forklare kvalitet eller middel.

Omstendigheter i ”det utsagte”	17
Tid	8
Temporale	6
Varighet	2
Sted	5
Lokalitet	5
Måte	4
Kvalitet	4

Tabell 5.1: Oversikt over omstendigheter i ”det utsagte”.

5.6. Klassifisering av omstendigheter

Underveis i arbeidet med analysen av omstendigheter har jeg gjort noen valg. En av de tingene jeg måtte ta stilling til, var hvorvidt omstendigheter innledet med preposisjoner som ”over” og ”gjennom” skulle analyseres som ”måte/middel” eller ”sted/lokalitet”, slik som for eksempel setningene 1 (”Min far ser på meg over glasset”), 3 (”Min far ser på meg gjennom vinduet”), 58 (”Og ute løper et lys over jorden”) og 8 (”Han følger meg over gulvet”). I henhold til Maagerø (2005:126) referer omstendigheten ”middel” til ”de midlene en prosess skjer gjennom (kjøre med tog, sy med nål og tråd, spise med kniv og gaffel, kikke gjennom hullet i veggen)”. Det siste eksempelet er i så måte analogt til ytring 3. Det er derimot etter min mening ikke noe som tilsier at det er naturlig å tenke på ”gjennom sprekken i døra” og ”over glasset” som midler en prosess skjer gjennom, slik som det er i eksemplene ”reise med fly” og ”skyte med pil og bue”. På den annen side er det ikke naturlig å se disse som direkte stedsangivelser hvor prosessen finner sted heller, da opplever jeg det mer som en måte prosessen foregår på.

Når en ser nærmere på eksempelytringene fra kortprosatteksten, ser en at ”glasset” og ”vinduet” i setning 1 og 3 kan anses som konkrete ting eller enheter, mens ”jorden” i setning 54 mer er et definert område. Dette semantiske skillet er avgjørende for hvordan en skal tolke omstendighetene. Jeg har følgelig i analysen kategorisert ut ifra et semantisk skille mellom det jeg kaller *enhet* og *område* i grensetilfeller der omstendigheter innledes av preposisjoner som ”over” og ”gjennom”; der enheter er klassifisert som ”måte/middel” og områder som ”sted/lokalitet”.

Omstendighetenes rolle er altså å gi mer informasjon om prosessen og deltakerne. Når en ser på prosessstypene i de nevnte eksemplene, ser en at prosessene der det er bevegelse, for eksempel materielle prosesser av typen ”handling”, lettere knyttes opp mot et område mens mer stillestående prosesser slik som mentale persepsjonsprosesser lettere knyttes til enheter. I eksemplet ”går over” skjer det en bevegelse over et område, i motsetning til ”ser over” som er en mer statisk prosess. Nå forkommer omstendigheter i forbindelse med persepsjonsprosesser også som stedsangivelser, men er da innledet med andre preposisjoner enn ”over” og ”gjennom”.

Ut i fra dette har jeg analysert både ytring 1 og 3 som ”måte/middel” fordi en mer kan stille spørsmålet ”*hvordan* ser han på meg”, altså måten han ser på, og ”*over/gjennom hva* ser han”, der svaret kommer i form av en enhet, som for eksempel ”vinduet”. Dette i motsetning til setningene 2 (”Min far ser på meg fra døra”) og 16 (”Han ser på meg fra bak gardinen”), der en kan spørre *fra hvor* ser han på meg? I ytring 54 er det naturlig å spørre om *hvor* lyset løper, og dermed få svaret som en stedsangivelse, et område. Ytring 48 og 125 er unntak fra dette, hvor ”duken” og ”teppe” mest er å regne som enheter, men tolkes som områder som hendene ”flyttes over” og ”han går over” på grunn av bevegelsesmomentet – den materielle prosessen – derfor er disse analysert som ”sted/lokaltet”.

Et annet grensetilfelle er ”måte/kvalitet” versus ”sted/lokaltet”. Et eksempel på dette er ytring 62 ”De råtne eplene legger jeg i en pose til hestene” og 66 ”De markspiste legger jeg i bøtter under benken”. Selv om omstendighetene her tilsynelatende er analoge, tolker jeg ”i en pose” som en stedsomstendighet, mens ”i bøtter” analyserer jeg som måteomstendighet. Ved å spørre ”*hvordan* legger jeg eplene” og dermed få måten og kvaliteten eplene blir lagt på, og ”*hvor* legger jeg eplene” for å få svar på hvilket sted og lokalitet eplene blir plassert. Grunnene til at omstendighetene i disse ytringene oppleves forskjellig, kan være at ”i en pose” står i bestemt form, mens ”bøttene” i ytring 66 er ubestemt form.

Det er ikke alltid et tydelig skille mellom prosess og omstendighet, noen ganger kan det være vanskelig å avgjøre hva setningsleddet skal klassifiseres som. Eksempler på dette er når preposisjonsfraser fungerer som deltaker. I ytringen ”Jeg er fuktig mot hånden hans” (196), har jeg analysert ”*mot hånden hans*” som stedsomstendigheten ”lokaltet”. Dette valget kan diskuteres, etter min oppfatning er det mulig å tolke dette også som måteomstendigheten ”kvalitet”, fordi det forteller noe om kvaliteten på ”meg” (det at jeg er fuktig og ikke tørr).

Dette setningsfragmentet kan også – under tvil, men dog – analyseres som en benefiserende deltaker, som ”mottaker” realisert gjennom en preposisjonsfrase (”*mot hånden hans*”). I en slik tolkning er det hånden hans som nyter godt av at ”jeg er fuktig”.

196. Jeg	er	fuktig	mot hånden hans.
Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Bærer	Relasjonell	Attributt	Sted
	Intensiv		Lokalitet
	Attributiv		

Tabell 5.2: Preposisjonsfrase som omstendighet eller deltaker?

5.7. Oppsummering analyse av omstendigheter

Hovedanalysen viser at det til sammen er 176 omstendigheter i teksten.³⁰ Omstendigheten ”sted” den som utvilsomt er mest representert (103), dobbelt så mange som ”måte” (52). Disse er det dobbelte antallet av ”tid”, som er analysert 20 ganger i teksten. Det forekommer ingen omstendigheter av typen ledsagende, sak, rolle eller synsvinkel. En samlet oversikt over omstendighetene fremgår av tabell 5.3.

Omstendigheter	176
Tid	20
Temporale	17
Varighet	3
Sted	103
Lokalitet	102
Distansen	1
Måte	52
Kvalitet	33
Middel	18
Sammenligning	1
Kausal	1
Årsak	1
Tilfelle	1
Innrømmelse	1

Tabell 5.3: Oppsummering omstendigheter i teksten.

³⁰ For resultater fra ”det utsagte” i verbalprosessene, se eget avsnitt (5.5., side 73).

Som nevnt tidligere gir omstendighetene oss ekstra informasjon om deltakerne og deres handlinger, som hvor, hvordan og hvorfor de gjør noe. Denne informasjonen plasserer deltakerne og deres handlinger i tid og rom, noe som gir leseren mulighet til å lese mening inn i handlingene og tolke dem ut ifra det. Omstendighetenes rolle er mer enn bare å fortelle leseren hvilket sted, eller på hvilken måte en handling blir utført, de tilfører teksten viktig informasjon fordi de er med på å etablere stemningen. Et eksempel på dette er angivelsen av stedene faren ser på henne fra, og måten det blir gjort på ("Han ser på meg fra bak gardinen" [16], "Han ser på meg fra skyggen" [17]). Dette kan gjerne fremkalle litt ubehag hos leseren.

Omstendighetene forteller leseren mer om prosessen, og aktøren bak den. I ytringen der faren ser på henne gjennom kvisthullet i veggen (192), sier omstendigheten oss at det ikke en åpen handling, men lurende, slik som i skogen og bak skjulet. Dette er med på å gi inntrykk av at faren sniker rundt – her er det noe som ikke er "lov". Omstendighetene er med på å bygge opp og etablere inntrykket vi som lesere får av ham.

Omstendighetene angir hvor prosessen finner sted, og i disse tilfellene er det ved bruk av preposisjonsfraser. Den gjentatte bruken av preposisjoner, og endring i "stedsomstendighet" fungerer som handlingsmarkører og gir et inntrykk av bevegelse, mens prosessen "ser" står uforandret og gir et inntrykk av noe statisk og vedvarende. Kontrasten mellom den statiske persepsjonsprosessen og bevegelsen gjennom preposisjonsfrasene i stedsomstendighetene, gir en intensitet til teksten, og kan forklare hvorfor prosessen "ser" blir ekstra fremtredende. Når omstendighetene skaper aktiviteten og prosessen fremstår uforandret gjennom gjentakelse, skaper dette en spesiell spenning.

6. TEKSTENS KONTEKSTER

I analysen av ”Min fars skritt over gulvet” er det også naturlig å se på teksten i et litt bredere perspektiv, ved å sette teksten inn i større kontekstuelle rammer. Dette i tråd med det andre spørsmålet jeg stilte innledningsvis; hva de kontekstuelle rammene kan tilføre meningspotensialet i teksten. Jeg vil derfor i dette kapitlet se nærmere på kulturkonteksten og situasjonskonteksten rundt ”Min fars skritt over gulvet”, for å se hva de har å si for forståelsen av teksten. Det vil si hvilke føringer som ligger i den kulturelle rammen jeg som leser befinner meg innenfor, og hvilke føringer som ligger i situasjonen som teksten har oppstått i.

6.1. Kulturkontekst og “Min fars skritt over gulvet”

Vi tilhører alle en kultur, enten det er på mikronivå der det kan være snakk om sosiale grupper, eller det er hele samfunn på makronivå. Når vi erfarer noe nytt og skal tolke ting rundt oss, tolker vi disse erfaringene på bakgrunn av et rammeverk som den kulturen vi er en del av har satt. Dette rammeverket har blitt etablert over tid, det har i et samfunn blitt en slags enighet om blant annet hva som er bra og hva som ikke er akseptabelt, både av handlinger og av samtaletema. I møte med en litterær tekst som ”Min fars skritt over gulvet” leser vi og tolker teksten innenfor våre egne kulturelle rammer, blant annet hva verdier og normer angår. Disse to begrepene utgjør noe av fundamentet i et kulturelt felleskap, og dermed den kulturelle konteksten en tekst realiseres innenfor.

6.1.1. Verdier og normer innenfor en kultur

Alle mennesker har et grunnleggende syn på hvordan vi ønsker verden rundt oss skal være, hva vi anser som er rett og galt. Dette er verdiene våre, og de sier noe om hvordan vi ser på blant annet mennesker, livet og døden, hva i livet vi vektlegger som viktig og mindre viktig. Dette verdisynet påvirker alle valg og avgjørelser vi tar. Våre individuelle verdier er for eksempel hvordan vi ser på ekteskapet; hva vi karakteriserer som utroskap og hvilke handlinger vi oppfatter som akseptable. Men disse verdiene er ikke universelle, en annen kultur kan se helt annerledes på ekteskap og utroskap. Verdiene er altså tillærte innenfor den kulturen og det samfunnet vi har vokst opp i, og er derfor også mulig å endre. Vi kan i tillegg

til våre individuelle sett med verdier, også snakke om kulturelle verdier. Øyvind Dahl sier i sin bok *Møter mellom mennesker* (2007:139) at verdier er ”grunnleggende prinsipper for menneskelige valg”.

Ikke bare har vi disse grunnleggende prinsippene som styrer våre valg, men vi har også ”regler” vi etterfølger – regler som gjerne har sitt utspring i verdiene. Disse reglene kalles normer, og sier hva som er tillatt, hva som må gjøres og hva som ikke må gjøres. Dahl (2007:140) bruker metaforene ”gulv” og ”fundament” om verdiene og ”vegger” om normene: ”Normene er veggene vi støter på når vi forsøker å bevege oss utenfor det aksepterte rommet.”

Når noe er anses som forbudt eller ikke skal snakkes om, kalles det tabu. Dahl (2007:141) kaller tabu for normer av typen ”skal ikke”. Brudd på taburegler kan føre til brudd på kommunikasjonen mellom involverte parter, og i verste fall til skam og sosiale sanksjoner fra familien og samfunnsgruppen man tilhører. Hva som anses som tabu kan avhenge av alder, miljø og sosial tilknytning, ungdommer har ofte en annen oppfatning av hva som er tabu å gjøre eller snakke om enn deres besteforeldre. Dette viser at også tabu er gjenstand for endring over tid. Det er også gjerne en forskjell mellom det offentlige og det private rom på hva som er tabu å snakke om. Noen emner er helt legitimt å diskutere gjennom mediekanalene, men anses som tabu å snakke om blant slekt og venner. Incest er et eksempel på dette.

Det er ofte religiøse føringer på hva som skal anses som tabu i et samfunn. De største tabuene er gjerne knyttet til mat, kroppslige funksjoner og seksualitet. Noen tabuer er mer alvorlige enn andre, enkelte aktiviteter som anses som tabu forbys ved lov. Andre er styrt av ”uskrevne” regler (Dahl, 2007:142). Det er for eksempel mange steder ansett som tabu å ha et intimt forhold eller inngå ekteskap hvis man er i nær slekt, og mange land har forbudt dette ved lov – Norge er ett av dem³¹. Men i enkelte land og kulturer er dette derimot akseptert og helt vanlig praksis. Noen grupperinger praktiserer denne formen for samliv selv innenfor

---

³¹ LOV 1991-07-04 nr 47: Lov om ekteskap, § 3. *Forbud mot ekteskap mellom nære slektninger*. Ekteskap kan ikke inngås mellom slektninger i rett opp- eller nedstigende linje eller mellom søsken (www.lovdata.no).

landegrenser der det er forbudt ved lov, slik som det religiøse samfunnet ” ”Fundamentalistisk kirke for Jesu Kristi siste dagers hellige” gjør i USA.³²

6.1.2. Incestuøse undertoner

I ”Min fars skritt over gulvet” kan leseren gjennom fortellerens fremstilling få inntrykk av en far som begjærer datteren slik at han knapt kan ta øynene fra henne. Vi blir vi fortalt at faren ikke bare ser mye på henne, han beføler henne også etter hvert. Det begynner forsiktig med små berøringer, som det å ta håret ut av fletten og legge det nedover ryggen på henne, og stryke med armen bortpå henne når han går forbi. Etter hvert som begjæret blir mer fremtredende, går han så langt som til å berøre henne under dyna og til slutt muligens fullbyrde et samleie.³³ Under lesningen opplever jeg derfor begrepet ”incest” som nærliggende å tenke på. På hjemmesiden til barneombudet defineres incest slik:

”Incest er seksuell omgang mellom nære familiemedlemmer i nedstigende eller horisontal linje, eller mellom en voksen i en foreldrerolle og et barn”. Dette er forhold som vil rammes av straffeloven (strl.) §§ 197, 198 og 199.³⁴

Dette forteller at seksuell omgang mellom far og datter karakteriseres som incest, og at dette er straffbart i Norge, i likhet med de fleste land i verden. Men da kan en videre stille spørsmål om hva som skal defineres som seksuell omgang eller som en seksuell handling? I følge straffeloven (§§ 192- 199) karakteriseres seksuell omgang som ”samleie eller samleieliknende forhold”, mens en seksuell handling hovedsakelig er beføling. Det vil altså si ”en handling hvor overgriper tar på kroppen til offeret (strl. § 212, 2. ledd).” Det er altså spesifisert i straffeloven at beføling av en nær slektning er en straffbar handling, og dermed uakseptabel. Loven reflekterer en samfunnsnorm vi har i dette landet, og denne teksten oppleves derfor sterkt incestuøs, fordi det i norsk kultur ikke er vanlig eller allment akseptert med så nære bånd mellom far og datter.

Vi har ikke fått vite noe alder på jeg-fortelleren i teksten, vi vet ikke hvor gammel hun er. Er hun barn, ungdom eller voksen? Ut ifra gjøremålene kan jeg-fortelleren være alt fra et stort

---

³² Dette er en ekstrem utbrytergruppe fra mormonerkirken, i følge John Hultgren i Aftenposten. Hentet fra <http://www.aftenposten.no/nyheter/uriks/article1381629.ece>

³³ Jeg sier ”muligens” her fordi det ikke er noe i teksten som eksplisitt forteller dette, men det er en mulig tolkning av avsnitt 25, der ”oksen er løs”.

³⁴ http://barneombudet.no/temasider/vold_og_ov/seksuelle_/fakta_seks/

barn til voksen, men i og med at hun ut ifra farens ”forhør” mest sannsynlig møter noen når hun er borte, så kan en trekke den konklusjonen at hun ikke er et barn, men minst er en ung kvinne. Hun er veldig fokusert på faren, det er kun han som nevnes. I detalj får vi vite at han ser på henne, og at han til stadighet er i nærheten av henne. Det betyr ikke at der ikke er en mor, det er godt mulig hun ikke er nevnt fordi historien er så fokusert på relasjonen til faren.

Innenfor en kultur har man en felles bagasje som utgjør bakteppet for våre handlinger og oppfatninger. De kulturelle rammene vi beveger oss innenfor er ikke statiske, men endres over tid, gjennom for eksempel enkelthistorier og situasjoner som er med på å forme våre holdninger til ting, kanskje som følge av omfattende medieomtale. Et eksempel på dette her hjemme, er den såkalte ”Bjugn-saken”, som virkelig satte fokus på fysisk kontakt mellom voksne og barn. Den lille bygda Bjugn i Sør-Trøndelag ble satt på Norgeskartet da en rekke av bygdas omsorgspersoner og fremstående menn ble beskyldt for overgrep på barn, og stemplet som pedofile. De fleste sakene ble senere henlagt, men bygda satte pedofili i fokus, og innbyggerne i bygda lever fortsatt med usikkerheten. Dette reiste spørsmålet om hvor toleransegrensa går for kontakt mellom foreldre og barn – hvor nærme er for nært? Hvor går grensen mellom ren farskjærlighet og overgrep? Det er kanskje lett å overtolke uskyldige kjærtegn som noe mer enn ren ømhet for sitt barn, men der er en tynn linje.

Det er lett å lese inn et incestuøst tema i ”Min fars skritt over gulvet”, fordi teksten spiller på et spenningsforhold mellom far og datter, og fordi vi blir fortalt at faren etter hvert blir mer fysisk. I vestlig kultur kan en i mange litterære verk lese en peis eller ovn som en indikator på en persons begjær – eller mangel på begjær, alt etter om ovnen er varm eller kald.³⁵ I denne teksten står faren ved ovnen og ”legger veden på ilden” (115), og vi får vite at ”det spraker og smeller” (116). At det flammer og gnistrer i vedovnen kan leses som et flammende begjær, og siden det er faren som står nærmest ovnen er det plausibelt å tolke det som hans begjær. På den annen side spretter glørne fra peisen når fars arm stryker langs siden hennes (137, 138). Hun plukker også opp en glo fra gulvet ”før den svir treet” (139b.). Her kan en saktens spørre om det er hennes begjær som blusser, eller om det er farens.

Vi får vite at ”Han løsner håret hennes fra fletten” (119b), og ”legger håret nedover ryggen” (120a). Dette behøver ikke være annet enn en kjærlig gest, uten erotiske undertoner. På den

---

³⁵ Et eksempel på dette finner vi for eksempel i romanen ”Forraadt” av Amalie Skram (1892)

annen side er det beskrevet som det skulle være nærmest rituellet, en høytidelig handling der håret slippes løst for å understreke hennes kvinnelighet.

Teksten er komponert på en slik måte at den spenningsmessig bygges opp og leder frem til et klimaks i avsnitt 25; ”oksen er løs”. I vår kultur representerer oksen mannlighet, styrke eller sinne. Ytringene ”Få oksen tilbake på båsen” (199) og ”Hold oksen i tjør, far” (202) kan tolkes som at det er ”manddommen” til faren som er løs – at han endelig slipper løs sitt undertrykte begjær og viser sin maskulinitet og styrke. Dette avsnittet skiller seg altså svært fra de andre, med sin drømmelignende utforming og henvisning til forskjellige dyr. Disse dyrene slippes enten fri fra noe de har vært ”fanget” i, som for eksempel oksen som frigjøres fra skinnet (215), eller så kommer de i store flokker ut fra skogen, slik som elgene (220a og b). Dette frislippet av dyr kan leses på flere måter: enten som et orgasmisk klimaks (en kan spørre seg - for henne eller faren?), som en befrielse av et undertrykt begjær hos en av partene (eller begge?), eller som en ung jentes seksuelle fantasier. Dette avsnittet kan leses som en allegori til et samleie. Her kan for eksempel ”oksen som vil inn” tolkes som farens penetrering, og ”svanen som unnslipper fra dunet” leses som klimaks og ”kornet som legger seg mykt over til siden” som fullbyrdelsen av en seksualakt.

Jeg-fortellinger slik som denne er klaustrofobiske i sin form fordi alle iakttagelser springer ut fra bare en kilde; fortelleren selv. Det er sparsomt med dialog, og gjengivelsen av denne er følgelig subjektiv og upålitelig fordi fortelleren ser verden ut fra sine egne tanker og forestillinger (Vinje, 1999:127). Det vil si at det ikke er distanse mellom det som fortelles og det som blir fortalt. Selv om en morsfigur eller andre personer ikke introduseres i handlingen, betyr ikke det at de ikke finnes. Fortelleren fokuserer selektivt, og er derfor ikke til å stole på. Gjennom dialogen kan vi få inntrykk av en kontrollerende far, som ser kvinnens mor når han ser på datteren. Ut ifra det vi blir fortalt kan det virke som han begjærer henne så mye at han etter hvert beføler henne under dyna, i følge jeg-fortelleren. Er dette resultater av kvinnens egne feberfantasier eller skjer det virkelig? Når hun gjengir attributter ved faren så detaljert, kan det være av ulike årsaker. Kvinner som har blitt/blir utsatt for overgrep kan ofte bli ekstremt opptatt av detaljer ved overgriperen. I teksten finner vi ytringer som ”Hendene hans har røde knoker og tørre flater” (13), ”Hånden rundt øksa har hvite knoker” (41) og ”Han svetter over leppene...” (164a), som viser at fortelleren er opptatt av detaljer ved faren.

I avslutningen ”Hører gjennom veggen lyden av en som hogger ved” (228) har tydeligvis alt falt til ro igjen. Er det faren hun hører eller er det en annen? Hvis det er faren, og det har forkommet et overgrep, er han avpersonifisert (*en* som hogger ved, og ikke lenger ”min far”). Det er et vanlig selvforsvar å distansere seg fra vonde opplevelser gjennom avpersonifisering av mennesker som har påført deg lidelse, eller var involverte i hendelsen.

Uansett om man velger å lese teksten som en historie om en fars brennende begjær etter sin datter, eller som en ung jentes gryende seksuelle bevissthet med faren som mål for sine fantasier, så bygger teksten opp et bilde av et usunt forhold – i alle fall etter vår kulturs verdier og normer.

6.1.3. Relasjon mellom far og datter i vestlig kultur

Jeg skal ikke gå veldig dypt inn på dette temaet, da dette hører inn under fagfelt som sosiologi og psykologi. Men jeg ønsker å si litt mer rundt dette med toleransegrenser og tabu når det gjelder nærhet mellom foreldre og barn innenfor den norske kulturkonteksten, siden kortprosatteksten så tydelig spiller på spenningen mellom far og datter.

I den moderne vestlige kultur er det jevnt over en konsensus at forhold mellom nære slektninger er uakseptabelt og lovstridig, men slik har det ikke alltid vært. Det finnes for eksempel klare indikasjoner på at det blant faraoene i gamle Egypt forekom ekteskap mellom far og datter, og at det i romertiden forekom ekteskap mellom søsken også blant allmuen (Middleton, 1962).³⁶ Ifølge en artikkel den amerikanske sosiologen Russell Middleton publiserte i det prestisjetunge tidsskriftet *American Sociological Review* (1962:Vol.27, nr. 5), konkluderer samtlige sosiologiske og antropologiske studier foretatt på 1900-tallet med at incest er et universelt tabu og forbudt i de aller fleste sammenhenger. Men mange av disse erkjenner likevel at det er en rekke unntak, der har forekommet i enkelte kulturer – og gjør det fortsatt – ulike former for incestuøse ritualer og tradisjoner som er helt akseptert innenfor sine lokale rammer (lc). I den gamle iranske religionen ”Zoroastrismen”, var enhver form for inestuosst samkvem ikke bare akseptert, men forventet. I noen kulturer er det vanlig at mødre stryker guttebarn på genitaliene for å berolige dem, for eksempel når de skal sove. I Thonga-stammen i Sør-Afrika har fedrene lov til å ha sex med døtrene sine før en flodhestjakt

---

³⁶ Kilde: <http://www.jstor.org/stable/2089618?seq=2>

(Prinz, 2004:7). Dette viser at synet på hva som er rett og galt i dette henseende er relativt og avhengig av hvilke kulturelle ”briller” man ser med.

”Min fars skritt over gulvet” portretter et fortettet forhold mellom far og datter, der en kan få inntrykk av at faren ser på datteren som noe mer enn bare sitt ”avkom”. Martyn Carruthers³⁷ opererer med begrepet *covert emotional incest*, som oversatt til norsk betyr ”fordekt følelsesmessig incest”. Han sier at “covert emotional incest begins when a person loves a family member as a replacement or substitute for a partner.” Det er tydelig at faren ser mye av moren til jeg-fortelleren i henne, ut ifra dialogen å dømme. Det nevnes flere ganger at han sammenligner datteren med moren, som ”du ligner din mor når du sover” (94). Her kan en få inntrykk av en undertrykt lengsel etter sin kone, som han projiserer over på datteren. Om dette sier Carruthers: “Mistaken identity may be called transference. A mother may behave as if her son were [sic] her partner - or a father loves his daughter in ways that are more appropriate for a wife.” Måten farens nærhet beskrives i teksten, hans berøringer når de passerer hverandre og etter hvert mer eksplisitt uttrykte berøringer under dyna når hun ligger syk med feber, kan lett leses som incestuøse handlinger i henhold til våre verdier og normer – det vil si på bakgrunn av våre kulturelt betingede grenser om hva som er tabu.

6.1.3. Sjangerkonvensjoner

I henhold til lingvisten Suzanne Eggins (2004:54) ser man innenfor funksjonell lingvistikk på sjanger som tekstens ”cultural purpose”, der fokus er på den funksjonen teksten har innen for kulturen den ble skrevet i. Hun sier videre (l.c.) at sjanger er en skjematisk konstruksjon, det vil si at tekster som ligner på hverandre innenfor en gitt ”context of culture in text”, uttrykker sjanger gjennom generiske strukturelle mønstre.

Gjennom sjangerlære blir vi opplært til å ha ulike forventninger til ulike typer tekster, og til å lese tekster forskjellig. Suzanne Eggins (2004:80) sier det slik: ”We learn to expect that literary texts don’t usually give up their meanings on a casual first reading.” Det at vi lærer oss hvordan vi skal lese ulike tekster, er i følge Eggins i seg selv et funksjonelt svar på de ulike måtene språket vårt er brukt på i litterær sammenheng. Men tekstsjanger er ikke noe statisk, sier Eggins (l.c.), det er i stadig forandring fordi forfattere utfordrer sjangergrensene:

---

³⁷ Martyn Carruthers står bak firmaet *Soulwork Systemic Solutions*, som tilbyr hjelp til mennesker som har problemer med parforhold eller familieforhold: http://www.soulwork.net/sw_articles_eng/emotional_incest.htm

”Literary works very often exploit the tension between the replication of genre conventions and their subversion. The literary text, some would say, is *always* and inevitably a comment on genre, as each text seeks to defamiliarize the genre in order to slow us down so that we can apprehend new meanings.”

”Min fars skritt over gulvet” er ren fiksjon og tilhører derfor kategorien ”skjønnlitterære tekster”. I motsetning til fagtekster som presenterer faktaopplysninger og har som mål å informere, er den skjønnlitterære tekstens hovedoppgave å underholde. Nå er det ikke dermed sagt at for eksempel en roman ikke kan være informativ og vice versa, men som et overordnet mål har disse teksttypene ulik misjon. Innholdsmessig er fagteksten forankret i noe reelt, og vi kan tro på det som står der. Det ligger derimot i den skjønnlitterære tekstens natur å ”lure” leseren ved å skape en illusjon av en virkelighet, mens vi ledes inn i et fiktivt univers der det vi oppfatter som virkelighet fordreies, og selv de mest basale ting fremmedgjøres. Dette er en veldig ”skjønnlitterær” måte å skrive på, fordi ”the language calls attention to itself, forcing us to slow down and work at the text” (Eggins, 2004:82).

Som jeg har nevnt tidligere er sjangerkonvensjoner på mange måter viktige for oss som medlemmer av et samfunn. Det hjelper oss når vi skal kommunisere med andre, innenfor ulike kontekstuelle rammer. Når noen bryter sjangerkonvensjoner, eller de uskrevne reglene vi opererer innenfor, kan dette få konsekvenser for kommunikasjonen. Når vi leser en tekst som i utgangspunktet gir seg ut for å tilhøre én sjanger, og den bryter med forventningene vi har til tekster innenfor denne sjangeren, har det en overraskende effekt. Hva vil teksten fortelle her? Innholdet får plutselig et helt annet meningspotensial. Fordi rammene er kulturelt betinget, blir det spesielt viktig å kjenne til den enkelte kultur teksten er skrevet innenfor for å kunne ta del i dette utvidede meningspotensialet. Halliday (2002:vii) sier at ”a literary work only has meaning against the background of the language as a whole [...]”. Med dette forstår jeg det slik at ulike kulturer vil kunne gi ulike tolkningsrammer til en tekst som ”Min fars skritt over gulvet”. Det som kanskje kan tolkes som et fortettet og spent forhold mellom far og datter i en kultur, kanskje tolkes annerledes i en annen kultur.

Eggins (2004:80) sier at skjønnlitterære tekster utfordrer og ”leker” med sjangerkonvensjoner, og at de generelt er en kommentar på disse konvensjonene. Sjangerkonvensjonene hjelper oss å sortere ut hvilke forventninger vi skal ha til de ulike tekstene vi leser. Teksten til Gro Dahle

er en blanding av flere sjangere – en såkalt ”crossover” eller hybrid (ibid.:81). Strukturen er poetisk, nesten som et dikt når det gjelder rytme, gjentakelser og vers. Det er lett å tro at hun har latt sin lyriske bakgrunn komme til uttrykk.

”Min fars skritt over gulvet” er en kortprosaetekst fra en samling, noe som utelukker noen forventninger og fremmer andre. Det er vanlig innenfor denne sjangeren å bruke språklige virkemidler som ellipser, symboler og metaforer, noe som er med på å skape spenning i teksten. Fremmedgjøring av dagligdagse fenomener og overraskende momenter er noe vi kan forvente i skjønnlitterære tekster. I den sammenheng leser jeg både svanen, oksen og kornet i kapittel 26 som representasjoner for noe annet enn seg selv, men mer som metaforer for en fullbyrdet seksualakt.

6.2. Situasjonstekst og “Min fars skritt over gulvet”

Situasjonsteksten er rammen rundt den konkrete situasjonen hvor teksten som kommunikasjonshandling ”blir til ” eller ”utspiller seg”. I så måte kan en kan gjerne si at ”Min fars skritt over gulvet” har flere situasjonstekster, som en russisk Babushka; tredukken som har flere dukker utenpå hverandre. Først kan man si at skrivesituasjonen er en situasjonstekst for denne teksten, den faktiske hendelsen der Gro Dahle realiserer sine ideer. Lesesituasjonen, hvor leseren møter teksten, er også en situasjonstekst som har innvirkning på kommunikasjonen. Tekstens meningspotensial realiseres i leserens møte med teksten, når hver leser bidrar med sin ”bagasje” i form av erfaringer og kunnskap og plassert innenfor sin kulturelle ramme. En kan også gå inn og studere de mange situasjonstekstene i selve teksten. Om skjønnlitterære tekster sier Halliday (2002:52):

”A literary text [...] creates its own immediate context of situation, and the relating of it to its environment in the social system is a complex and technical operation.”

En skjønnlitterær tekst vil også skape sin egen kontekst innad i teksten, som for eksempel fiktive mennesker, handlinger og situasjoner. Kortprosaeteksten ”Min fars skritt over gulvet” inneholder i så måte en rekke tekstinterne situasjonstekster. Den er vevd sammen av situasjoner der far og datter kommuniserer, enten ved direkte tale, gjengitt dialog eller nonverbale handlinger.

Hvis en konsentrerer seg om avsenderen av teksten – forfatteren – og skrivesituasjonen hvor teksten blir til, kan en tenke seg at det er nødvendig med en mer inngående presentasjon av Gro Dahle og hennes liv. Dette for å få en ide om mennesket bak teksten, opplevelser og erfaringer som kan ha gitt opphav til denne teksten, og på den måten finne ut hva biografien tilfører tekstens innhold og tolkingspotensial. Innenfor litterær analyse ville dette tilsvare en ”biografisk tilnærming”. For å forstå forfatterens verk må en også kjenne til og forstå forfatterens liv og levnet. I denne avhandlingen ønsker jeg derimot ikke å fokusere på dette aspektet, men heller se litt nærmere på avsenderens situasjonskontekst, det vil si skrivesituasjonen. Det er her forfatteren har gjort spesifikke valg for den språklige realiseringen, helt ned på grammatisk nivå, for å skape den teksten hun ønsket leseren å møte. I følge Halliday (2002:vii) er skjønnlitterære tekster i en særstilling når det gjelder hvordan vi skal forstå dem:

”A literary text has meaning against the background of the language as a whole, in all its uses; how can its language be understood except as the selection by the individual writer from the total resources at his disposal?”

Denne litterære teksten er altså et produkt av forfatterens bevisste språkbruk og valg fra sitt ordforråd, og teksten må forstås på bakgrunn av det. Eggins (1994:7) sier at konteksten er *i* teksten, fordi ”a text carries with it, as a part of it, aspects of the context in which it was produced and, presumably, within which it would be considered appropriate.”

6.2.1. Felt

Den semantiske kategorien ”felt” i situasjonskonteksten beskriver det som skjer, den sosiale aktiviteten som pågår (Maagerø, 2005:45). I denne sammenhengen vil det si at Gro Dahle er en forfatter som skriver en skjønnlitterær tekst for et publikum. Det er vanskelig å si om hun har hatt en spesiell målgruppe i tankene når kortprosateteksten ble til, og hvilken tanke eller ide som ligger bak. Som forfatter har hun bearbeidet teksten og kanskje pakker den med symbolikk, metaforer, for å mystifisere tematikken. På den ene siden ”forstyrrer” dette kommunikasjonen mellom forfatter og leser, samtidig som forfatteren åpner opp muligheten for publikum til å lese inn ny mening i teksten. Noe er muligens intendert, mens noe kanskje ”vokser ut” av tekstens eget meningspotensial skapt av samspillet mellom de grammatiske ressursene og de leksikalske enhetene.

Feltet beskriver også *hvordan* vi bruker språket forskjellig ut ifra hvilken type aktivitet det er vi er engasjert i. I denne situasjonskonteksten har forfatteren satt seg ned for å formidle noe gjennom en skjønnlitterær tekst, og ordvalget er i stor grad bevisst. I følge den russiske formalisten Shklovsky (Eggins, 2004:80) er den skjønnlitterære tekstens funksjon å underliggjøre erfaringer. Dette gjøres vanligvis ved fremmedgjøring av språket, med den følgen at denne ”defamiliarization [...] forces us to slow down” (l.c.). Dahle bruker underliggjøring som et litterært grep; helt hverdagslige sysler blir på en måte fremmede og merkelige. En kan spørre seg om disse hverdagssystemene egentlig beskriver noe annet? Ordvalget i teksten er bevisst – det vil si at teksten leksikogrammatisk realiseres slik at leseren aner at historien forteller mer enn den tilsynelatende gjør. Det at teksten er skrevet i presens er også et viktig virkemiddel – det gir en opplevelse av at handlingen i teksten er noe som pågår, og som ikke er avsluttet. Det gir en nærhet til de involverte og til handlingen, leseren sitter nærmest i ”teatersalen” og er publikum til situasjonene som utspiller seg på en scene.

6.2.2. Relasjon

Relasjonen beskriver de sosiale forbindelsene mellom dem som deltar i kommunikasjonen, i dette tilfellet mellom forfatter og leser (Maagerø, 2005:47). I en slik situasjon er relasjonen asymmetrisk, i den forstand at forfatteren på den ene siden har stor makt når det gjelder forståelsesnivå på tekstens tolkningspotensial. Det kan hende at forfatteren ”koder” et meningsinnhold i teksten, og da vil forfatteren til en viss grad sitte på kodingsnøkkelen til den opprinnelige tanken bak teksten, eller den ”riktige tolkningen” hvis en kan si det slik. På den annen side har leseren makt til å velge å lese teksten eller ikke, til å forstå teksten eller ikke, og til å lese inn sin egen tolkning av teksten. Leseren kan bearbeide teksten langt utover avsenderens intensjoner, jamfør lingvisten Roland Barthes og det han kaller ”forfatterens død”. I det ligger det at forfatteren ikke lenger har noen innflytelse eller autoritet når det gjelder hvordan teksten skal tolkes (Kittang, 1993:82).

Når det gjelder litterære tekster, kan man argumentere for at teksten ikke blir ”fullbyrde” før i møtet med leseren, fordi det er leseren i samhandling med teksten som realiserer tekstens meningspotensial – vi leser inn mening i teksten, så å si. Resepsjonsteori er en retning innen litteraturvitenskapen som fokuserer denne prosessen som foregår mellom tekst og leser. Wolfgang Iser, en fremtredende forsker innen resepsjonsteori, sier at en tekst realiseres i en ”pakt” mellom tekst og leser. Mening skapes i leserens møte med teksten slik at leseren blir

en slags meddikter til teksten (Maagerø et al., 2001:70). Dette betyr at når jeg leser ”Min fars skritt over gulvet”, og tolker den slik jeg gjør, er det et resultat av den meningen jeg leser inn i teksten på bakgrunn av mitt liv, min kunnskap og mine erfaringer.

Det er stor avstand både i tid og rom mellom forfatter og leser, og dette har også innvirkning på kommunikasjonen. Gro Dahle har sannsynligvis bearbeidet teksten en rekke ganger før den ble utgitt, og den er derfor et spesielt ”kommunikasjonsprodukt” i motsetning til for eksempel et brev skrevet i farta. Leseren på sin side kan lese teksten mange ganger, ut over en tidsperiode der de kulturelle rammene kanskje er i endring, og teksten blir lest mot et litt annet bakteppe.

6.2.3. Mediering

Mediering sier noe om hvilken rolle språket spiller i kommunikasjonssituasjonen, om det er hjelpende eller konstituerer handlingen. I dette tilfellet konstituerer språket samhandlingen mellom deltakerne, fordi hele kommunikasjonen er basert på den skriftlige teksten. Deltakerne er atskilt i tid og rom, uten visuell kontakt. Denne distansen åpner for refleksjon – ikke bare for den som bruker språket reflekterende i skriveprosessen, men også for leseren som i møte med den skriftlige teksten har større rom for refleksjon over innholdet ved å kunne lese partier om igjen flere ganger (Maagerø, 2005:52).

Gro Dahle har valgt å bruke et billedlig språk, noe som har en underliggjørende effekt. Helt fra det første anslaget i teksten, ”Min far ser på meg over glasset” får leseren inntrykk at det ligger noe og brenner under overflaten, at det hverdagslige bare er skuespill som dekker over noe som det ikke skal snakkes om. Dette skaper en konflikt i teksten mellom det hverdagslige og trygge, og spenningen i det undertrykte. Denne kontrasten skaper disharmoni i teksten, slik som for eksempel oksen (Maagerø, 2005:33). Fra å presentere far og datter for leseren i en rekke isolerte situasjoner i og rundt huset – nærmest som stiliserte ”bilder” av deres liv – blir plutselig teksten ”levende” gjennom avsnitt 25. Her blir vi fortalt at det er en okse som er løs (198) og at den står på trappa og vil inn i stua (205, 206). Dette er et totalt brudd fra resten av teksten, og har en helt klar symbolsk betydning. I tillegg til oksen nevnes det flere andre dyr, blant annet elger kommer i flokker ut av skogen, og kråker som letter fra trærne.

Som jeg nevnte innledningsvis i dette kapittelet, kan en også gå nærmere inn på teksten og se på de tekstinterne situasjonskontekstene. Men det ville gå langt utenfor rammene av denne

avhandlingen å studere felt, relasjon og mediering i hver situasjon. Men som et generelt overblikk kan en si at den sosial aktiviteten som foregår – eller feltet i de tekstinterne situasjonskontekstene – varierer mellom dagligdagse gjøremål ute og i huset der hun sortere epler, han hogger ved, de spiser ved matbordet, og til mer spente situasjoner ved sykesenga på rommet hennes. Den sosiale forbindelsen mellom far og datter – eller relasjonen – er ikke likeverdige med hensyn til rang, da faren er en autoritet i forhold til sitt barn. Man kan også si at maktforholdet er skjevt også fordi det er kvinne/mann, selv om det i våre dager offisielt ikke skal være slik. Medieringen i de tekstinterne situasjonskontekstene viser at språkets rolle ikke er helt dominerende. En gjennomgang av disse situasjonene vi får ta del i viser at kommunikasjonen som foregår, ikke bare er konstituert av språk, men like mye gjennom handling. De gangene språket konstituerer kommunikasjonen, er det i mange tilfeller farens ytringer som er gjengitt av jeg-fortelleren.

7. OPPSUMMERING FUNKSJONELL ANALYSE

I dette kapittelet vil jeg oppsummere resultatene jeg har kommet til i den funksjonelle analysen, samt hva de har å si for tekstforståelsen – eller en mulig tolkning av teksten.

7.1. Hva har den ideasjonelle analysen avdekket?

Jeg har i denne avhandlingen forsøkt å forstå teksten ved hjelp av begreper innenfor funksjonell lingvistik. Med den ideasjonelle metafunksjonen som utgangspunkt, har jeg studert prosesser, deltakere og omstendigheter. Jeg har også sett nærmere på kulturkonteksten og situasjonskonteksten, og diskutert hva kontekstene kan tilføre tekstens meningspotensial. Som jeg har nevnt tidligere, så innebærer all form for tekstanalyse en viss grad av tolking, også innenfor SFL. De resultatene jeg har kommet frem til i denne avhandlingen er derfor produkt av min tolkning.

Jeg stilte to spørsmål innledningsvis, og det første var: Hvordan bidrar de leksikogrammatiske ressursene til å etablere og fremstille relasjonen mellom far og datter gjennom prosesser, deltakere og omstendigheter i ”Min fars skritt over gulvet”? Etter å ha analysert teksten ved hjelp av begreper fra SFL, har jeg kommet frem til at prosessene i transitivitetssystemet er selve kjernen som alt annet spinner rundt. Teksten er kompleks, den er bygd opp rundt flere typer prosesser. En kan derfor ikke si at den er *bare* materiell eller *kun* mental. Men i hovedsak er det skiftningen mellom de materielle og de mentale prosessene som skaper dynamikken teksten. Å se på hvem som fyller deltakerrollene i prosessene er også selvfølgelig viktig for å kunne fastslå hvem som gjør hva. Omstendighetene bidrar også til å skape et inntrykk ikke bare av prosessene, men av deltakerne i prosessene. De leksikalske ressursene i teksten etablerer og fremstiller forholdet mellom far og datter på en slik måte at de står i kontrast til hverandre, han som aktiv og hun som passiv, og dermed oppstår en spenning i teksten.

Det er flere ulike – og spennende – måter å tolke denne teksten og analyse materialet på. Dette er ingen fortelling som eksplisitt sier at faren til jeg-fortelleren begjærer henne, eller at han fullbyrder en seksuell handling med henne, uten å gjøre en tolkning av symbolbruken i teksten. Det antydes riktignok at han har befølt henne da hun lå til sengs med feber. ”Min far kjenner på magen min”, men bortsett fra dette er det ingenting som ved første øyekast tilsier at dette er en fortelling om en far som begjærer sin datter så sterkt at han etter hvert forgriper

seg på henne, sett fra hennes perspektiv. Likevel aner vi at det foregår ting mellom dem – ting som ligger i teksten fordekt som nakent og enkelt språk.

Knytter en dette sammen med en symbolsk lesning, fremstår farens interesse straks mer påfallende. En slik vinkling underbygges av symboler som fremhever datterens kvinnelighet, slik som hennes løse hår, i tillegg til referanser til farens mannlighet, som for eksempel oxen. Disse etter alt å dømme vanlige og uskyldige situasjonene, har likevel en mørk undertone. Det er en dissonans på grunn av farens tilsynelatende allestedsnærværelse som etableres hovedsakelig gjennom materielle, mentale og relasjonelle prosesser. Prosessene etablerer også en kontrast i teksten mellom aktiv/passiv, nærhet/avstand, mann/kvinne, det maskuline og det feminine. Det er i spenningen som oppstår mellom disse kontrastene at hemmeligheten med teksten ligger.

Det andre spørsmålet jeg stilte var: hva kan de kontekstuelle rammene tilføre tekstens meningspotensial? Som leser oppvokst i Norge, vil jeg være inneforstått med en rekke verdier, normer og tabu som vi innenfor dette kulturelle fellesskapet har når det gjelder forholdet mellom mann og kvinne, foreldre og barn, og ikke minst mellom far og datter. Selv om nære far-datter-relasjoner er akseptert innenfor noen kulturer og samfunnsgrupper, vil det i møte med denne teksten være naturlig for meg å tolke relasjonene mellom far og datter ut ifra den norske kulturkonteksten, og vår praksis hva angår nærhet mellom foreldre og barn. De kulturelt betingede grensene påvirker altså hvordan teksten leses og forstås i henhold til hvordan forholdet mellom far og datter beskrives. Innenfor den norske kulturkonteksten kan en nok si at forholdet som beskrives i teksten mellom far og datter er for tett, og at leseren med utgangspunkt i norske verdier og normer, lett kan lese incest inn i historien.

En skjønnlitterær tekst som denne kan i likhet med andre typer tekster, muntlige som skriftlige, tolkes og forstås på mange måter. Noen premisser er likevel lagt i de språklige valgene som er gjort fra forfatterens side. Disse bevisste – eller ubevisste – valgene som gjøres i forbindelse med den språklige realiseringen er med på å gi leseren antydninger i retning av mulige tolkninger av tekstens innhold, dette fordi språket i seg selv skaper mening (Halliday, 1994:xii). En analyse ut ifra den ideasjonelle metafunksjonen vil avdekke hva teksten handler om, hvilket perspektiv teksten har på saksforholdet, og hvordan tematikken er representert språklig i teksten. Her vil en også se om der er eventuelle uoverensstemmelser mellom den språklige realiseringen og kontekstene (Frimann, 2004:108).

Denne teksten har et eget symbolunivers, som ved tolkning innenfor vår kulturkontekst kan utvide meningsinnholdet. Sammen med resten av den funksjonelle analysen kan det gi en enda bredere forståelse av tekstens meningspotensial, det vil si mulige måter å tolke den på. En kan dermed utvide leserperspektivet til en viss grad. Om fortolkning av tekster sier Halliday (2004:28f) at “there will always be a vast number of theoretically possible readings that are ruled out by the co-text, so that the number of sensible interpretations is reasonably small”. Med dette mener han at ko-teksten innad i en tekst selv styrer tolkningspotensialet, og dermed begrenser mulige fornuftige tolkninger.

Den franske filosofen Paul Ricœur (1973:126) sier om teksttolkning at det å forklare er ”at afdække strukturen, dvs. de indre afhængighedsforhold, der udgør tekstens statiske situation. At fortolke teksten er at inkludere sig i den tankeretning, som teksten har åbnet for eller at begive sig på vej henimod tekstens ”oprinden” (l’orient).” Frimann (2004:63) mener at grammatikken er viktig for å kunne analysere betydningen av en tekst: ”For at kunne analysere tekstens betydning, må man også kunne analysere sætningens grammatikk og dermed konstruktion af betydning.” Det hjelper altså ikke å bare analysere teksten på et makronivå gjennom virkemidler og grep, konstruksjonen av betydningen ligger i det strukturelle, i grammatikken. Med dette kan jeg konkludere med at virkemidler som symbolikk er en viktig del av meningen vi kan lese inn i en tekst, men mye avhenger av leksikogrammatikken, slik jeg har vist i denne avhandlingen.

En kvantitativ behandling av analyseresultater har sin styrke og sine svakheter. Store mengder data kan analyseres og behandles, samtidig kan en lett gå glipp av små nyanser. Ved en mer detaljert behandling av dataene fra tekstanalysen, vil en nok studere leksikogrammatikken nærmere, og avdekke enda flere koblinger i teksten. Men en kvantitativ undersøkelse vil avdekke visse tendenser i teksten, noe jeg håper denne avhandlingen kan bidra til.

8. AVSLUTNING

Kortprosatexten ”Min fars skritt over gulvet” av Gro Dahle, er en tekst som i utgangspunktet fremstår som tilsynelatende enkel og gjennomiktig på grunn av sitt hverdagslige språk og begrensede persongalleri. Likevel møter leseren en ladet tekst som under overflaten sier uendelig mye mer enn det som står eksplisitt uttrykt, en ladet stemning som ikke bare ligger ”utenpå” teksten i form av symboler og metaforer, men som ligger ”inni” teksten i form av setningsoppbyggingen. Mitt prosjekt har vært å gå tettere inn på teksten, forbi ”ytre” virkemidler og grep, for å se på hvordan grammatikk og ordvalg i samspill er med på å fremstille forholdet mellom far og datter. For å undersøke dette har jeg valgt å anvende systemisk-funksjonell lingvistikk som teoribase og metode. En litt utradisjonell tilnærming til en skjønnlitterær tekst, men spennende og utfordrende. Jeg har tatt utgangspunkt i den ideasjonelle metafunksjonen og de to kontekstbegrepene ”kulturkontekst” og ”situasjonskontekst” for å kunne se på tekstens meningskaping i tre ulike dimensjoner, og på den måten få et mer helhetlig bilde av tekstens meningspotensial. Håpet var at dette i neste omgang ville hjelpe meg til å kunne sette fingeren på konkrete elementer i den språklige realiseringen som bygger opp relasjonen mellom far og datter.

Gjennom den funksjonelle analysen har jeg avdekket forhold i leksikogrammatikken som kan forklare hvorfor forholdet mellom far og datter fremstår som tett og intens. Jeg har diskutert hvordan og hvorfor kulturkonteksten spiller en så stor rolle i hvordan jeg som leser møter en tekst, og jeg har vist at situasjonskonteksten har stor betydning for kommunikasjonen. Selv om jeg har valgt en funksjonell tilnærming, har jeg også snakket om tolking av symbolikk innenfor rammeverket til SFL. Å studere en skjønnlitterær tekst med ”funksjonelle briller” gir mulighet til å se teksten fra et litt annet perspektiv, noe som har vært veldig interessant. På tross av andre mulige lesninger av teksten, har jeg personlig vanskelig for å legge fra meg incest-tematikken – den lesningen opplever jeg som forsterket gjennom koblingene som er blitt avdekket i denne avhandlingen. Underveis i arbeidet har jeg mang en gang måtte overvinne trangen til å gå dypere inn i en mer tradisjonell litterær analyse, etter hvert som jeg har fått åpenbaringer i måter å lese og forstå innholdet i teksten på. ”Min fars skritt over gulvet” er en tekst man stadig får en dypere forståelse av og innsikt i; for hvert lille tekstavsnitt som leses, kastes det nytt lys over det foregående, og som i sin tur gir ny mening til helheten. Slik kan man holde på med denne teksten, rundt og rundt i sirkel, for den har ingen begynnelse og ingen slutt.

LITTERATULISTE

- Barneombudet.** (n.d.). *www.barneombudet.no*. Retrieved September 23, 2009, from Fakta seksuelle overgrep: http://barneombudet.no/temasider/vold_og_ov/seksuelle_/fakta_seks/
- Berge, K. L.** (1998). Å skape mening med språk - om Michael Halliday og hans elevers sosialsemiotikk. In K. L. Berge, P. Coppock, & E. Maagerø, *Å skape mening med språk* (pp. 17-32). Oslo: LNU/Cappelen.
- Berkov, V.** (1997). *Norsk ordlære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Biedermann, H.** ([1989] 1992). *Symbolleksikon*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Chomsky, N.** (1986). *Knowledge og language*. New York: Praeger.
- Dahl, Ø.** (2007). *Møter mellom mennesker. Interkulturell kommunikasjon*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Dahle, G.** (1991). Min fars skritt over gulvet. I G. Dahle, *Pelsjegerliv. Skjebnefortellinger*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag a.s.
- de Saussure, F.** ([1917] 1983). *Course in General Linguistics*. London: Duckworth.
- Dybedahl, M., Hasselgård, H., & Løken, B.** (2006). *Introducing English Grammar*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Eggins, S.** (1994). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics*. London: Continuum.
- Eggins, S.** (2004). *An Introduction to Systemic Functional Linguistics. 2nd Edition*. London: Continuum.
- Frimann, S.** (2004). *Kommunikation - tekst i kontekst. Tekstanalyse med Systemisk Funktionel Lingvistik*. Ålborg: Aalborg Universitetsforlag.
- Halliday, M.** (1994). *An Introduction to Functional Grammar. 2nd edition*. London: Edward Arnold.
- Halliday, M.** (2002). *Linguistic Studies of Text and Discourse. (Volume 2 in the Collected Works of M.A.K. Halliday)*. London: Continuum.
- Halliday, M.** (1998). Språk, kontekst og tekst: aspekter ved språk i et sosialsemiotisk perspektiv. In K. L. Berge, P. Coppock, & E. Maagerø, *Å skape mening med språk* (pp. 67-69). Oslo: Landslaget for norskundervisning (LNU)/Cappelen Akademisk Forlag as.
- Halliday, M.** (1998). Språket som kode og språket som adferd: en systemisk-funksjonell forståelse av dialogens egenskaper, vekst og utvikling. In K. L. Berge, P. Coppock, & E. Maagerø, *Å skape mening med språk*. (p. 27). Oslo: LNU/Cappelen.
- Halliday, M., & Matthiessen, C. M.** (2004). *An Introduction to Functional Grammar. 3rd edition*. London: Arnold.
- Ipsen, M.** (2003). *Kortprosa 1990-2003*. Århus: Systime.
- Iversen, I.** (1993). Feministisk litteraturteori. In A. Kittang, A. Linneberg, A. Melberg, & H. H. Skei, *Moderne litteraturteori. En innføring*. (p. 194). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jakobson, R.** (1967). Poetik og lingvistik. *Vindrosen* 7, 12.
- Kittang, A.** (1993). Psykoanalytisk litteraturteori. In A. Kittang, *Moderne litteraturteori. En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kunnskapsforlaget.** (2005). *Fremmedord og synonymer blå ordbok*. Oslo: H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) AS og Gyldendal Norsk Forlag ASA.
- Kvåle, G.** (2005). *Kå er det du er så kjepphøy for*. Kristiansand: Høgskolen i Agder.
- Maagerø, E.** (1998). Hallidays funksjonelle grammatikk - en presentasjon. In K. L. Berge, P. Coppock, & E. Maagerø, *Å skape mening med språk*. (pp. 33-63). Oslo: LNU og Cappelen Akademiske Forlag.
- Maagerø, E.** (2005). *Språket som mening. Innføring i funksjonell lingvistik for studenter og lærere*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Maagerø, E., & Tønnessen, E. S.** (2001). *Samtaler om tekst, språk og kultur*. Oslo: LNU/Cappelen.

- Middleton, R.** (1962). *JSTOR: American Sociological Review*. Retrieved juni 18, 2009, from Brother-Sister and Father-Daughter Marriage in Ancient Egypt: <http://www.jstor.org/stable/2089618?seq=2>
- Nordgård, T. r.** (1998). *Innføring i språkvitenskap*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.
- Nørgaard, N.** (2003). *Systemic Functional Linguistics and Literary Analysis. A Hallidayan approach to Joyce, a Joycean approach to Halliday*. Odense: University Press of Southern Denmark.
- Ricœur, P.** (1973). Hvad er en tekst? Forklare og forstå. In P. Ricœur, *Filosofiens kilder*. (pp. 101-130). København: Vinten.
- Skre, I. B.** (n.d.). *Elektrakompleks - psykologi*. Retrieved juni 11, 2009, from Store Norske Leksikon: <http://www.snl.no/elektrakompleks/psykologi>
- Språkrådet.** (2007, 2). *Språkrådet*. Retrieved September 21., 2009, from Nye grammatiske termer i skoleverket, Språknytt 2/2007: <http://www.sprakradet.no/Toppmeny/Publikasjoner/Spraaknytt/Spraknytt-22007/Nye-grammatiske-termer-i-skoleverket/>
- Svennevig, J., Sanvik, M., & Vagle, W.** (1995). *Tilnærminger til tekst. Modeller for språklig tekstanalyse*. Oslo: LNU/Cappelen Akademisk Forlag.
- Systemic Solutions.** (n.d.). *Systemic solutions*. Retrieved juni 11, 2009, from Solutions for covert emotional incest: http://www.soulwork.net/sw_articles_eng/emotional_incest.htm
- Systemic Solutions.** (n.d.). *Systemic Solutions*. Retrieved juni 11, 2009, from Daddy's little princess: http://www.soulwork.net/sw_articles_eng/little_princess_2.htm
- Tønnesson, J. L.** (2002). *Den flerstemmige sakprosaen. Nye tekstanalyser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Vinje, E.** (1999). *Tekst og tolking. Innføring i litterær analyse. 5. opplag*. Oslo: Ad Notam Gyldendal AS.

APPENDIKS

1. SFL-analyse av ”Min fars skritt over gulvet”

1

1. Min far ser på meg over glasset.³⁸

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

2. Min far ser på meg fra døra.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

3. Min far ser på meg gjennom vinduet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

4. - Hånden din er hvit.³⁹

Deltaker			
Det utsagte			

5. - Ansiktet ditt er hvitt.

Deltaker			
Det utsagte			

6a. Men øynene dine er røde, sier min far

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

6b. og gir meg melk å drikke.

	Prosess	Deltaker	Deltaker
	Materiell	Benefisient	Målobjekt
	Handling	Mottaker	

³⁸ Her har jeg valgt å analysere ”over glasset” som ”måte/middel” prosessen skjer igjennom – jfr. diskusjon i kapittel 3.3.4., side 50f. Dette gjelder også ytring 3 m.fl.

³⁹ Denne ytringen, samt nr. 5, 10, 11 m.fl. har jeg analysert som underforstått verbalprosess, jfr. begrunnelse i kapittel 3.3.3., side 49f.

7. Han ser på meg over bordet.⁴⁰

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

8. Han følger meg over gulvet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

9. - Håret ditt er så rødt, sier min far og hendene dine så hvite.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Det utsagte	Verbal	Den talende	Det utsagte

10. - Hva er den stripen der?

Deltaker			
Det utsagte			

11. - Hva er det merket der?

Deltaker			
Det utsagte			

12. Hendene hans har brede negler.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Possessiv		
	Attributiv		

13. Hendene hans har røde knoker og tørre flater.

Deltaker	Prosess	Deltaker
Bærer	Relasjonell	Attributt
	Possessiv	
	Attributiv	

14. Hendene hans er kråker eller ved skylt opp på land.

Deltaker	Prosess	Deltaker
Den utpekte	Relasjonell	Verdi
	Intensiv	
	Identifiserende	

⁴⁰ "Over bordet" er analysert som "måte/middel" i henhold til begrunnelse side 50f, angående kategorisering ut i fra begrepene "enhet" og "område". Dette gjelder også ytring 8, som kan ansees mer som et område mer enn en enhet.

2

15. Han ser på meg gjennom sprekken i døra.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

16. Han ser på meg fra bak gardinen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

17. Han ser på meg fra skyggen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

18. - Hva gjør du bakom stabburet, far?

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

19. Det er ikke reven jeg hører i lia.⁴¹

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

20. Det er ikke musa på loftet som klorer bak veggen.

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

21. Det er ikke hunden som løper rundt hjørnet.

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

3

22. Han ser på meg over bordet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

⁴¹ Prosessen er analysert som en relasjonell prosess i henhold til diskusjon i kapittel 4.3, side 58, i likhet med ytring 20 og 21.

23. - Neglen din er brukket, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

24. Han har grå hender som blir gule i lyset fra lampen.⁴²

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Possessiv		
	Attributiv		

25. Han har klokke som blinker i sola og blander meg.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	possessiv		
	Attributiv		

26. - Hold ikke klokka slik, far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

27. Senk Armen.

Prosess	Deltaker		
Materiell	Målobjekt		
Handling			

28. Han går langs elva med spaden.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
	Handling	Lokalitet	Kvalitet

29. Han går opp lia med øksa.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
	Handling	Lokalitet	Kvalitet

30. Han følger etter meg ned veien.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

⁴² Underordnende konstruksjoner slik som dette er ikke detaljansjert, jfr.kapittel 3.3.2., side 48.

31. - Jeg blir bare borte en time, far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

4

32. Lønna blir gul.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

33. Lønna blir rød.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

34a. Tuntreet hogger han ned

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Målobjekt	Materiell	Aktør	Måte
	Handling		Kvalitet

34b. og lar ligge.

	Prosess		
	Materiell		
	Handling		

35. - Hvorfor var du så lenge? spør min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

36. - Hvorfor er blusen vrang? spør min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

37. -Hvorfor ser du vekk når jeg spør?

Deltaker			
Det utsagte			

38. Han er rød i kinna etter arbeidet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Bærer	Relasjonell	Attributt	Kausal
	Intensiv		Årsak
	Attributiv		

39a. Tuntreet dekker innkjørselen

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Aktør	Materiell	Rekkevidde	
Medium	Hendelse		
	Begivenhet		

39b. og ligger langt bortetter låveveggen.

	Prosess	Omstendighet
	Materiell	Sted
	Hendelse	Distanse
	Begivenhet	

40. Det damper fra munnen hans.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

41. Hånden rundt øksa har hvite knoker.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Possessiv		
	Attributiv		

5

42. Min far legger veden i ovnen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

43. Han ser etter meg når jeg går forbi.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Tid
	Persepsjon		Temporal

44. Han ser etter meg når jeg bøyer meg.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Tid
	Persepsjon		Temporal

45. Lyset faller på skrå gjennom vinduet.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Måte	Måte
Medium	Hendelse	Kvalitet	Middel
	Begivenhet		

6

46. - Hva er det du har på halsen? spør min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

47. - Åh det.

Deltaker			
Det utsagte			

48. - Hvorfor flytter du hendene så fort over duken?

Deltaker			
Det utsagte			

49. - Nei jeg.

Deltaker			
Det utsagte			

50. - Hvorfor har du skiftet tøy?

Deltaker			
Det utsagte			

51. - Jo fordi.

Deltaker			
Det utsagte			

52. - Håret ditt skinner, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

53. Og jeg, jeg luter hodet framover.

	Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
		Handling		Kvalitet

54. - Du har din mors hår, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

55. Og jeg, jeg bøyer av til venstre.

	Deltaker	Prosess	Omstendighet
	Aktør	Materiell	Måte
		Handling	Kvalitet

56. - Du burde ha håret løst, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

57. Bjelkene i taket har diagonale sprekker.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Possessiv		
	Attributiv		

58. Og ute løper et lys over jordet.

	Omstendighet	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Sted	Materiell	Aktør	Sted
	Lokalitet	Hendelse	Medium	Lokalitet
		Begivenhet		

7

59. Jeg sorterer eplene i to hauger i uthuset.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte	Sted
	Handling		Kvalitet	Lokalitet

60. Min far står i døra.⁴³

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

61. Jeg har ryggen til ham.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Aktør	Materiell	Målobjekt	Benefisiert
	Handling		Mottaker

62. De råtnede eplene legger jeg i en pose til hestene.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Målobjekt	Materiell	Aktør	Sted	Benefisiert
	Handling		Lokalitet	Mottaker

63. Min far står i døra.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

⁴³ Prosessen "står" kan analyseres både som handling og adferd, avhengig om man tolker prosessen som aktiv eller mer passiv, jfr. diskusjon i kapittel 3.3.3., side 50.

64a. De pene eplene

pakker

jeg

i papir

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Målobjekt	Materiell	Aktør	Måte
	Handling		Kvalitet

64b.

og

legger

i esker.

	Prosess	Omstendighet	
	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

65. Min far

står

i døra.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

66. De markspiste

legger

jeg

i bøtter

under benken.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet
Målobjekt	Materiell	Aktør	Måte	Sted
	Handling		Kvalitet	Lokalitet

67. Når jeg snur meg,

ser

jeg

ørene hans gjennomlyst av sol.

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Deltaker
Tid	Mental	Den sansende	Fenomen
Temporal	Persepsjon		

68. Røde.

Deltaker			
Attributt			

8

69. - Jeg blir borte i kveld,

far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

70a. Han

deler

poteten

i seks deler

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Kvalitet

70b.

og

legger

smøret

i midten.

	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

71. Den første snøen ligger på trappen.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

72. Jordene hvite.

Deltaker	Deltaker		
Bærer	Attributt		

73. De lyser.

Deltaker	Prosess		
Aktør	Materiell		
Medium	Hendelse		
	Begivenhet		

74. Selv om natta.

Omstendighet			
Tilfelle			
Innrømmelse			

75. - Du skal samle håret i nakken, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

76. Gulroten er grønn ved enden.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

77a. Det skjærer han av

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Målobjekt	Materiell	Aktør	
	Handling		

77b. og legger på bordet.

	Prosess	Omstendighet	
	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

78. Midt mellom tallerkenen og glasset.

Omstendighet	
Sted	
Lokalitet	

9

79. Jeg går over gårdsplassen.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

80. - Hvor lenge skal tuntreet ligge og sperre veien?

Deltaker		
Det utsagte		

81. Han lener seg mot veggen.⁴⁴

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	
	Adferd		

82. Det lukter furu og bjørk og brisk.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

83. Han stabler veden i to rader.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Kvalitet

84. Han ser på meg fra siden.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

⁴⁴ Her har jeg valgt å la den refleksive konstruksjonen "lene seg" stå samlet som prosess, jfr. begrunnelse i kapittel 3.3.1., side 46. Jeg har også valgt å tolke denne prosessen som adferd heller enn materiell i henhold til forklaring i kapittel 4.1., side 54f.

85. Og vinden blåser.

	Deltaker	Prosess	
	Aktør	Materiell	
	Medium	Hendelse	
		Begivenhet	

86. Og vinden blåser.

	Deltaker	Prosess	
	Aktør	Materiell	
	Medium	Hendelse	
		Begivenhet	

10

87. Når jeg rer opp sengene, står han bak meg.

Omstendighet	Handling	Deltaker	Omstendighet
Tid	Materiell	Aktør	Sted
Temporal	Hendelse	Den handlende	Lokalitet
	Adferd		

88. Når jeg bøyer meg over madrassen, står han bak meg.

Omstendighet	Handling	Deltaker	Omstendighet
Tid	Materiell	Aktør	Sted
Temporal	Hendelse	Den handlende	Lokalitet
	Adferd		

89. Når jeg rister dyna med strake armer, står han bak meg.

Omstendighet	Handling	Deltaker	Omstendighet
Tid	Materiell	Aktør	Sted
Temporal	Hendelse	Den handlende	Lokalitet
	Adferd		

90. Han lener seg mot dørkarmen i den grå genseren som er raknet rundt håndleddene.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	Kvalitet
	Adferd		

91. Armene i kors over brystet.

Deltaker	Omstendighet	Omstendighet	
Aktør	Måte	Sted	
Medium	Kvalitet	Lokalitet	

92. Han ser meg legge putene på plass, stryke foldene ut, rette på puta.

Deltaker	Prosess	Deltaker
Den sansende	Mental	Fenomen
	Persepsjon	

11

93a. Jeg

våkner

Deltaker	Prosess		
Aktør	Materiell		
Den handlende	Hendelse		
	Adferd		

93b. og ser min far ved senga.

	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

94. - Du ligner din mor når du sover.

Deltaker		
Det utsagte		

95. Håret hans i uorden etter natta.

Deltaker	Deltaker	Omstendighet	
Bærer	Attributt	Tid	
		Temporal	

96. Skjeggstubben grå.

Deltaker	Deltaker		
Bærer	Attributt		

97. - Du ligner din mor når du slår øynene opp.

Deltaker		
Det utsagte		

98. - Trekk gardinene fra, far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

99. Skyer som jager hverandre fra åskant til åskant.⁴⁵

Deltaker	Prosess	Omstendighet		
Aktør	Materiell	Sted		
Medium	Hendelse	Lokalitet		
	Begivenhet			

⁴⁵ Analysen av leddsetninger som denne kompliseres på grunn av den underordnende subjunksjonen ”som”. Her har jeg valgt å analysere ”som” sammen med prosessen.

12

100. -Hvem er det du treffer når du ikke er her? spør min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

101. Han spiser brødskiven med ventstre hånd.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Middel

102. Vinden kaster på trærne ute.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
Medium	Hendelse		Lokalitet
	Begivenhet		

103. Ask og eik.⁴⁶

Deltaker			

104. Han ser på meg fra siden.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

105. Skoene flytter seg under bordet.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

106. Han ser på meg fra siden.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

107. Skoene skraper under bordet.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

⁴⁶ Dette setningsfragmentet uten prosess har jeg analysert som deltaker, jfr. forklaring i kap. 3.3.2., side 49.

108. - Jeg blir borte i ettermiddag, sier jeg.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

109. Og katten hopper fra den ene stolen til den andre.

	Deltaker	Prosess	Omstendighet
	Aktør	Materiell	Sted
		Handling	Lokalitet

13

110. Min far møter meg nederst i veien med paraply.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted	Måte
	Handling		Lokalitet	Kvalitet

111a. - Du blir syk, sier han

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

111b. og viser veien med lykta.

	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Middel

112. Skrittene våre opp grusen.

Deltaker	Omstendighet		
Aktør	Sted		
	Lokalitet		

113. Som to elger over våte myra.

Omstendighet	Omstendighet		
Måte	Sted		
Sammenligning	Lokalitet		

14

114. - Du er våt, sier min far fra ovnen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Det utsagte	Verbal	Den talende	Sted
			Lokalitet

115. Han legger veden på ilden.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

116. Det spraker og smeller.⁴⁷

Deltaker	Prosess	
Aktør	Materiell	
Medium	Hendelse	
	Begivenhet	

117. Han ser på meg fra døra.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

118. Han ser på meg fra enden av rommet

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

119a. Han går bak ryggen min,

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

119b. og løser håret fra fletten.

	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Kvalitet

120a. Han løser håret fra fletten

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Kvalitet

120b. og legger det ned over ryggen.

	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

121. - Du er våt, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

⁴⁷ Analysert som hendelse gjennom et medium fordi der ikke er et bevisst vesen som utfører en handling.

122a. Han åpner ovnen

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Aktør	Materiell	Målobjekt	
	Handling		

122b. og roter i ilden, mens jeg skifter.

	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
	Materiell	Sted	Tid
	Handling	Lokalitet	Temporal

123. Mens jeg skifter, holder han ett øye med ilden.⁴⁸

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Deltaker
Tid	Materiell	Aktør	Rekkevidde
Temporal	Handling		

124. Det andre flakker.

Deltaker	Prosess		
Aktør	Materiell		
Medium	Hendelse		
	Begivenhet		

15

125. Det er ikke katten som går over teppet.⁴⁹

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

126. Det er ikke katten som puster i rommet.

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

127. Det er ikke katten som snur over gulvet.

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

⁴⁸ "Ett øye med ilden" er i likhet med ytring 39a analysert som "rekkevidde" fordi det fremstår som en videre spesifisering av prosessen, mer enn "målobjekt", jfr. kapittel 2.3.2., side 27.

⁴⁹ Prosessen analysert som "relasjonell", jfr. diskusjon i kap. 4.3., side 58. Det samme gjelder for ytring 126 og 127. Dette er samme løsning som for ytring 19, 20 og 21.

128. Han ser på meg fra treet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

129. Han ser på meg gjennom nøkkelhullet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

130. Han ser på meg fra skjulet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Sted
	Persepsjon		Lokalitet

131. - Hva gjør du i skjulet, far?

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

132. - Hvorfor står du bak hekken?

Deltaker			
Det utsagte			

133. Det er ikke min fot som knekker kvisten jeg hører.⁵⁰

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

134. Det er ikke vinden som rører greinen.

Deltaker	Prosess		Deltaker
Den utpekte	Relasjonell		Verdi
	Intensiv		
	Identifiserende		

16

135. Når han går forbi, går han nærmere.

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Tid	Materiell	Aktør	Måte
Temporal	Handling		Kvalitet

⁵⁰ Jfr. ytring 125 m.fl.

136. Og når han går forbi, rører armen hans ved meg.⁵¹

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Deltaker
Tid	Materiell	Aktør	Omfang
Temporal	Hendelse	Medium	
	Begivenhet		

137. Og når han går forbi, stryker armen hans langs siden min.

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Deltaker
Tid	Materiell	Aktør	Omfang
Temporal	Hendelse	Medium	
	Begivenhet		

138. Glørne spretter fra peisen.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

139a. Jeg bøyer meg ned

Deltaker	Prosess	Deltaker	<-- Vgr.
Aktør	Materiell	Målobjekt	
	Handling		

139b. og plukker dem opp før de svir treet.

	Prosess	Deltaker	<-- Vgr.	Omstendighet
	Materiell	Målobjekt		Tid
	Handling			Temporal

17

140. Jeg ligger til sengs med feber.⁵²

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	Kvalitet
	Adferd		

141. Min far gir meg vann å drikke.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Aktør	Materiell	Benefisient	Målobjekt
	Handling	Mottaker	

142. Min far stryker meg over panna med kalde hender.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted	Måte
	Handling		Lokalitet	Middel

⁵¹ Her har jeg analysert deltakeren som omfang, jfr. Maagerø (2005:120). Se diskusjon kapittel 3.4., side 54.

⁵² Denne ytringen (samt 148, 155 og 161) er analysert som adferd i henhold til diskusjon kapittel 3.4., side 53.

143. Min far stryker hendene inn under dyna.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

144. Og han puster.

	Deltaker	Prosess	
	Aktør	Materiell	
	Den handlende	Hendelse	
		Adferd	

145. Og han puster.

	Deltaker	Prosess	
	Aktør	Materiell	
	Den handlende	Hendelse	
		Adferd	

146. Pusten fyller rommet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Aktør	Materiell	Målobjekt	
	Handling		

147. Hele rommet.

Omstendighet			
Sted			
Lokalitet			

18

148. Jeg ligger til sengs med feber.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	Kvalitet
	Adferd		

149. Min far legger håret mitt utover puta.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

150. Han tar på halsen min med brede fingre.⁵³

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Middel

151. Han tar på haken min med brede fingre.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Middel

152. Han stryker leppene mine med håndbaken.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Middel

153. Han er veldig nærme.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Omstendighet		
	Attributiv		

154a. Han er veldig nærme,

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Omstendighet		
	Attributiv		

154b. og kommer stadig nærmere.

	Prosess	Omstendighet	
	Materiell	Måte	
	Handling	Kvalitet	

19

155. Jeg ligger til sengs med feber.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	Kvalitet
	Adferd		

⁵³ Her er ”tar på halsen min” analysert som en handling og ikke en persepsjonsprosess slik som i ”kjenner på magen min” i ytring 162. Det er fordi ”tar på” oppleves mer som motivert aktivitet, i motsetning til å ”kjenne på”, som mer basert på sansning.

156. Katten ligger på dyna og sover.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Prosess
Aktør	Materiell	Sted	Materiell
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	Hendelse
	Adferd		Adferd

157. Min far tar hånden under dyna.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

158. Min far fører hånden langs låret.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

159. Hånden hans ligger på låret.⁵⁴

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

160. Hånden ligger på låret. og skjelver.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Prosess
Aktør	Materiell	Sted	Materiell
Medium	Hendelse	Lokalitet	Hendelse
	Begivenhet		Begivenhet

20

161. Jeg ligger til sengs med feber.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Måte
Den handlende	Hendelse	Lokalitet	Kvalitet
	Adferd		

162. Min far kjenner på magen min.⁵⁵

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Den sansende	Mental	Fenomen	
	Persepsjon		

⁵⁴ Her er det et tolkningsspørsmål hvorvidt "ligger" skal analyseres som adferd, handling eller hendelse – hver av disse prosessstypene genererer ulikt meningsinnhold i prosessen. Se diskusjon i kapittel 3.3.3., side 49f. "Ligger på låret" i ytring 159 og 160 bærer et litt annet betydningsinnhold enn "ligger til sengs" i ytring 161 m.fl., som jeg har analysert som adferd. Jeg opplever de førstnevnte som mer aktive, men at "hånden" er et medium for denne prosessen og har derfor analysert dem som "hendelse/begivenhet".

⁵⁵ Her er det også rom for tolkning av prosessen "kjenner på"; her kan det dreie seg om en mental sansning eller en mer fysisk berøring. Jeg har valgt å tolke det som en mental persepsjonsprosess fordi jeg opplever det mer som at han "sanser" følelsen av å ta på magen hennes, enn bare en aktivitet.

163. På magen min under dyna.

Omstendighet	Deltaker	Omstendighet	
Sted	Målobjekt	Sted	
Lokalitet		Lokalitet	

164a. Han svetter over leppene

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Den handlende	Materiell	Sted	
	Hendelse	Lokalitet	
	Adferd		

164b. og ser ikke på meg.

	Prosess	Deltaker	
	Mental	Fenomen	
	Persepsjon		

165. Han ser i veggen.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Den sansende	Mental	Sted	
	Persepsjon	Lokalitet	

166. Han ser i gulvet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Den sansende	Mental	Sted	
	Persepsjon	Lokalitet	

167. Han ser på katten som ligger på dyna og sover.

Deltaker	Prosess	Deltaker
Den sansende	Mental	Fenomen
	Persepsjon	

168. Og bildet på veggen.

	Deltaker	Omstendighet	
	Aktør	Sted	
		Lokalitet	

169. Mens han kjenner.

Omstendighet			
Tid			
Temporal			

21

170. Vi sitter ved bordet.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

171. Grønnsaksuppa perler av fett.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

172. Kålen flyter opp til overflaten.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
Medium	Hendelse	Lokalitet	
	Begivenhet		

173. Gulrot og selleri.⁵⁶

Deltaker			

174. Min far ser på meg over skålen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

175. Min far ser på meg over brødet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

176. Jeg tar salt på suppa.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

177. Jeg tar brød til suppa.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Måte
	Handling		Kvalitet

⁵⁶ Dette setningsfragmentet uten prosess har jeg analysert som ”deltaker”, i likhet med bl.a. 103 (”Ask og eik”).

178. Jeg blåser på skjeen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Aktør	Materiell	Målobjekt	
	Handling		

179. Min far ser på meg over brødet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Den sansende	Mental	Fenomen	Måte
	Persepsjon		Middel

180. Katten drikker av vannet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Aktør	Materiell	Målobjekt	
	Handling		

181. Katten drikker av vannet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Aktør	Materiell	Målobjekt	
	Handling		

22

182. Om kvelden kommer min far inn på rommet.

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Tid	Materiell	Aktør	Sted
Temporal	Handling		Lokalitet

183. Han står i døra.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

184. Han står på den blå fillerya.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

185. Han står ved senga.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

186. Klokka i stua slår slag etter slag.⁵⁷

Deltaker	Omstendighet	Prosess	Deltaker
Aktør	Sted	Materiell	Rekkevidde
Medium	Lokalitet	Hendelse	
		Begivenhet	

187a. Han går ut i gangen.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

187b. tar på seg jakka.⁵⁸

Prosess	Deltaker		
Materiell	Målobjekt		
Handling			

23

188a. Jeg reiser bort i tre dager

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør	Materiell	Sted	Tid
	Handling	Lokalitet	Varighet

188b. og kommer tilbake med løst hår.

	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
	Materiell	Sted	Måte
	Handling	Lokalitet	Kvalitet

189a. - Det lukter ferskt brød av deg sier min far

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Det utsagte	Verbal	Den talende	

189b. og kommer tett innpå.

	Prosess	Omstendighet	
	Materiell	Måte	
	Handling	Kvalitet	

190. Katten går mellom beina mine.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

⁵⁷ I likhet med 39a og 123 er ”slag etter slag” analysert som ”rekkevidde” fordi det representerer en videre spesifisering av prosessen, mer enn et målobjekt eller en omstendighet.

⁵⁸ Her ville det være mulig å tolke ”seg” som ”benefisiert”, men har jeg valgt å ikke splitte den refleksive konstruksjonen ”tar på seg” jfr. diskusjon i kapittel 3.3.1., side 46f.

191. Kattekroppen mot leggen.

Deltaker	Omstendighet		
Aktør	Sted		
	Lokalitet		

24

192. Min far ser i kvisthullet i veggen.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Den sansende	Mental	Måte	Sted
	Persepsjon	Middel	Lokalitet

193. Han puster meg i øyet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
Den handlende	Hendelse		Lokalitet
	Adferd		

194. Jeg lukker øyet for pusten hans.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Aktør	Materiell	Målobjekt	Benefisiert
	Handling		Klient

195. Jeg lukker øyet for munnen hans.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Aktør	Materiell	Målobjekt	Benefisiert
	Handling		Klient

196. Jeg er fuktig mot hånden hans.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Bærer	Relasjonell	Attributt	Sted
	Intensiv		Lokalitet
	Attributiv		

197. Og altfor myk.

	Deltaker	
	Attributt	

25

198. Oksen er løs, far.⁵⁹

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

199. Få oksen tilbake på båsen.

Prosess	Deltaker	Omstendighet	
Materiell	Målobjekt	Sted	
Handling		Lokalitet	

200. Å far, å far.

Deltaker			
Det utsagte			

201. Få oksen tilbake på båsen.

Prosess	Deltaker	Omstendighet	
Materiell	Målobjekt	Sted	
Handling		Lokalitet	

202. Hold oksen i tjør, far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

203a. Se,

Prosess			
Mental			
Persepsjon			

203b. hornet svaier imot meg.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	Deltaker
Aktør	Materiell	Måte	Målobjekt
	Handling	Kvalitet	

204. Oksen er på tunet, far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

---

⁵⁹ Denne og de påfølgende ytringene som utgjør avsnitt 25 i kortprosatteksten (t.o.m. 222) kan en diskutere hvorvidt ytringene er implisitte verbale prosesser – talte eller bare tenkte. Jeg har valgt å analysere ytringene som er rettet mot ”far” som ”det utsagte” i underforståtte verbalprosesser, mens de andre ytringene er analysert som andre prosesser. Dette fordi jeg ønsket å skille mellom tankene/det som sies som er rettet mot ”far” og det som bare ”tenkes/sies”. Hvis ikke kunne alle betraktninger jeg-personen gjør seg i teksten i utgangspunktet ses på som underforståtte verbalprosesser.

205. Oksen står på trappa.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Aktør	Materiell	Sted	
	Handling	Lokalitet	

206. Å, oksen vil inn i stua.

	Deltaker	Prosess	Omstendighet
	Den sansende	Mental	Sted
		Affektiv	Lokalitet

207. Døra er åpen, far.

Deltaker	Deltaker		
Det utsagte	Den mottakende		

208. Oksen vil inn.

Deltaker	Prosess	Omstendighet	
Den sansende	Mental	Sted	
	Affektiv	Lokalitet	

209. Og gulvet gynger.

	Deltaker	Prosess	
	Aktør	Materiell	
	Medium	Hendelse	
		Begivenhet	

210. Og gulvet gynger når oksen kommer.

	Deltaker	Prosess	Omstendighet
	Aktør	Materiell	Tid
	Medium	Hendelse	Temporal
		Begivenhet	

211. Og hornet lyder i støt.

	Deltaker	Prosess	Omstendighet
	Aktør	Materiell	Måte
	Medium	Hendelse	Kvalitet
		Begivenhet	

212. Og hornet gjaller i stua.

	Deltaker	Prosess	Omstendighet
	Aktør	Materiell	Sted
	Medium	Hendelse	Lokalitet
		Begivenhet	

213. Og gulvet svaier.

	Deltaker	Prosess	
	Aktør	Materiell	
	Medium	Hendelse	
		Begivenhet	

214. For oxsen.

Omstendighet	Deltaker		
Årsak	Aktør		
Formål			

215. Helt til oxsen frigjøres fra skinnen.

Omstendighet			
Tid			
Varighet			

216. Helt til svanen unnslipper fra dunet.

Omstendighet			
Tid			
Varighet			

217. Kråkene ut av trærne.

Deltaker	Omstendighet		
Aktør	Sted		
	Lokalitet		

218. Kråkene ut av trærne i store svarte skyer.

Deltaker	Omstendighet	Omstendighet	
Aktør	Sted	Måte	
	Lokalitet	Kvalitet	

219a. Elgene ut av skogen

Deltaker	Omstendighet		
Aktør	Sted		
	Lokalitet		

219b. og over myra.

	Omstendighet		
	Sted		
	Lokalitet		

220a. I flokker

Omstendighet			
Måte			
Kvalitet			

220b.   og   flokker.

	Omstendighet		
	Måte		
	Kvalitet		

221. Og   vinden   i åkeren.

	Deltaker	Omstendighet	
	Aktør	Sted	
	Medium	Lokalitet	

222. Kornet   som   bøyer seg   mykt   over til siden.

Deltaker		Prosess	Omstendighet	Omstendighet
Aktør		Materiell	Måte	Sted
Medium		Hendelse	Kvalitet	Lokalitet
		Begivenhet		

26

223. Etterpå   går   jeg   over gulvet   med melkemuggen i hendene.

Omstendighet	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet
Tid	Materiell	Aktør	Sted	Måte
Temporal	Handling		Lokalitet	Kvalitet

224. Jeg   setter   muggen   på bordet.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted
	Handling		Lokalitet

225. Bærer   osten   fram.

Prosess	Deltaker	Omstendighet	
Materiell	Målobjekt	Sted	
Handling		Lokalitet	

226. Skjærer   brødet   i skiver.

Prosess	Deltaker	Omstendighet	
Materiell	Målobjekt	Måte	
Handling		Kvalitet	

227. Henter brødet fra skapet.

Prosess	Deltaker	Omstendighet	
Materiell	Målobjekt	Sted	
Handling		Lokalitet	

228. Hører gjennom veggen lyden av en som hogger ved.

Prosess	Omstendighet	Deltaker	
Mental	Måte	Fenomen	
Persepsjon	Middel		

2. SFL-analyse av ”det utsagte” i verbalprosessene

4. - Hånden din er hvit.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

5. - Ansiktet ditt er hvitt.

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

6a. Men øynene dine er røde, sier min far og gir meg melk...

	Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i> ⁶⁰
	Bærer	Relasjonell	Attributt	
		Intensiv		
		Attributiv		

9a. - Håret ditt er så rødt, sier min far

Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>	
Bærer	Relasjonell	Attributt		
	Intensiv			
	Attributiv			

9b. og hendene dine så hvite.⁶¹

	Deltaker	Deltaker	
	Bærer	Attributt	

10. - Hva er den stripen der?

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Den utpekte	Relasjonell	Verdi	
	Intensiv		
	Identifiserende		

⁶⁰ I analysen av ”det utsagte” i verbalprosessene har jeg kalt alt annet enn innholdet av det som sies (eller tenkes) for *rest*. Dette for at innholdet i ”det utsagte” skal fremheves, og fordi resten er belyst i hovedanalysen.

⁶¹ Underforstått relasjonell prosess av typen ”intensiv/attributiv”.

11. Hva er det merket der?

Deltaker	Prosess	Deltaker	
Den utpekte	Relasjonell	Verdi	
	Intensiv		
	Identifiserende		

18. - Hva gjør du bak stabburet, far?

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Målobjekt	Materiell	Aktør	Sted	Den mottakende
	Handling		Lokalitet	

23. - Neglen din er brukket, sier min far.

Deltaker	Prosess	Prosess	<i>Rest</i>	
Bærer	Relasjonell	Attributt		
	Intensiv			
	Attributiv			

26. - Hold ikke klokka slik, far.

Prosess		Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Materiell		Målobjekt	Måte	Den mottakende
Handling			Kvalitet	

31. -Jeg blir bare borte en time, far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Bærer	Relasjonell	Attributt	Tid	Den mottakende
	Intensiv		Varighet	
	Attributiv			

35. Hvorfor var du så lenge? spør min far.

	Prosess	Deltaker	Deltaker	<i>Rest</i>
	Relasjonell	Bærer	Attributt	
	Intensiv			
	Attributiv			

36. Hvorfor er blusen vrang? spør min far.

	Prosess	Deltaker	Deltaker	<i>Rest</i>
	Relasjonell	Bærer	Attributt	
	Intensiv			
	Attributiv			

37. -Hvorfor ser du vekk når jeg spør?

	Prosess	Deltaker	<-- Vgr.	Omstendighet
	Mental	Den sansende		Tid
	Persepsjon			Temporal

46. - Hva er det du har på halsen? spør min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

47. - Åh det.⁶²

	Deltaker			
	Attributt			

48. -Hvorfor flytter du hendene så fort over duken?⁶³

	Prosess	Deltaker	Deltaker	Omstendighet	Omstendighet
	Materiell	Aktør	Målobjekt	Måte	Sted
	Handling			Kvalitet	Lokalitet

49. - Nei jeg.

	Deltaker			
	Den talende			

50. - Hvorfor har du skiftet tøy?⁶⁴

	Vgr. -->	Deltaker	Prosess	Deltaker
		Aktør	Materiell	Målobjekt
			Handling	

51. - Jo fordi.

	Omstendighet			
	Kausal			
	Grunn			

52. - Håret ditt skinner, sier min far.

Deltaker	Prosess	<i>Rest</i>		
Aktør	Materiell			
Medium	Hendelse			
	Begivenhet			

54. - Du har din mors hår, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>	
Den utpekte	Relasjonell	Verdi		
	Possessiv			
	Identifiserende			

⁶² Her har jeg valgt å analysere ”det” som ”attributt”, fordi jeg tolker at ”det” viser tilbake på noe som hun er ”bærer” av – satt i kontekst viser det til noe hun har på halsen.

⁶³ Se forklaring på kapittel 3.3.4., side 50f.

⁶⁴ Utheving av sammensatt verbalgruppe, slik som begrunnet i kapittel 3.3.1., side 47.

56. - Du burde ha håret løst, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	<i>Rest</i>
Bærer	Relasjonell	Attributt	Måte	
	Possessiv		Kvalitet	
	Attributiv			

69. - Jeg blir borte i kveld, far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Bærer	Relasjonell	Attributt	Tid	Den mottakende
	Intensiv		Temporal	
	Attributiv			

75. - Du skal samle håret i nakken, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	<i>Rest</i>
Aktør	Materiell	Målobjekt	Sted	
			Lokalitet	

80a. -Hvor lenge skal tuntreet ligge

Omstendighet	Vgr. -->	Deltaker	Prosess	
Tid		Aktør	Materiell	
Varighet		Medium	Hendelse	
			Begivenhet	

80b. og sperre veien?

	Prosess	Deltaker	
	Materiell	Rekkevidde	
	Hendelse		
	Begivenhet		

94. - Du ligner din mor når du sover.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	
Bærer	Relasjonell	Attributt	Tid	
	Intensiv		Temporal	
	Attributiv			

97. - Du ligner din mor når du slår øynene opp.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet
Bærer	Relasjonell	Attributt	Tid
	Intensiv		Temporal
	Attributiv		

98. - Trekk gardinene fra, far.

Prosess	Deltaker	<-- Vgr.	Deltaker	
Materiell	Målobjekt		Den mottakende	
Handling				

100. - Hvem er det du treffer når du ikke er her? spør min far.⁶⁵

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	<i>Rest</i>
Den utpekte	Relasjonell	verdi	Tid	
	Intensiv		Temporal	
	Identifiserende			

108. - Jeg blir borte i ettermiddag, sier jeg.

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	<i>Rest</i>
Bærer	Relasjonell	Attributt	Tid	
	Intensiv		Temporal	
	Attributiv			

111a. - Du blir syk, sier han og viser veien...

Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

114. - Du er våt, sier min far fra ovnen.

Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>
Bærer	Relasjonell	Attributt	
	Intensiv		
	Attributiv		

121. - Du er våt, sier min far.

Deltaker	Prosess	Deltaker	<i>Rest</i>	
Bærer	Relasjonell	Attributt		
	Intensiv			
	Attributiv			

131. - Hva gjør du i skjulet, far?

Deltaker	Prosess	Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Målobjekt	Materiell	Aktør	Sted	Den mottakende
	Handling		Lokalitet	

132. - Hvorfor står du bak hekken?

	Prosess	Deltaker	Omstendighet
	Materiell	Aktør	Sted
	Handling		Lokalitet

⁶⁵ Deling av setningsledd: ”hvem er det/ du/ treffer/når du ikke er her”, ”hvem/er det/du treffer/når du...” eller ”hvem/er/det du treffer/når du...”? Jeg har valgt det siste fordi jeg opplever at hovedtrykket ligger på ”hvem” og at setningsleddet ”det du treffer” hører sammen fordi det er en elliptisk relativsetning (”hvem er *den som du treffer*”).

189a. - Det	lukter	ferskt brød	av deg	sier min far og kommer tett...
	Prosess	Deltaker	Deltaker	<i>Rest</i>
	Mental	Rekkevidde	Fenomen	
	Persepsjon			

198. Oksen	er	løs,	far.
Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Bærer	Relasjonell	Attributt	Den mottakende
	Intensiv		
	Attributt		

202. Hold	oksen	i tjør,	far.
Prosess	Deltaker	Omstendighet	Deltaker
Materiell	Målobjekt	Måte	Den mottakende
Handling		Kvalitet	

204. Oksen	er	på tunet,	far.
Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Bærer	Relasjonell	Attributt	Den mottakende
	Omstendighet		
	Attributiv		

207. Døra	er	åpen,	far.
Deltaker	Prosess	Deltaker	Deltaker
Bærer	Relasjonell	Attributt	Den mottakende
	Intensiv		
	Attributiv		

3. Tabeller med tallmateriale fra analysene

Prosesser og deltakere

Prosesstyper	Sum
Materiell prosess	124
Handling	82
Hendelse	42
Adferd	13
Begivenhet	29

Tabell 4.1: Oversikt over materielle prosesser i teksten.

Deltakerroller	Sum
Materiell prosess	
Aktør	67
Målobjekt	54
Rekkevidde (scope)	3
Benefisient	6
Klient	2
Mottaker	4
Den handlende	13
Medium	29

Tabell 4.2: Oversikt over deltakerrollene i de materielle prosessene.

Prosesstype	Sum
Mental prosess	34
Persepsjon	32
Affeksjon	2
Kognisjon	0

Tabell 4.3: Oversikt over mentale prosesser i teksten.

Deltakerrolle	Sum	Far	Datter	Andre
Mental prosess				
Den sansende	30	27	1	2
Fenomen	28	1	23	4

Tabell 4.4: Oversikt over deltakerrollene i de mentale prosessene i teksten

Prosesstype	Sum
Relasjonell prosess	24
intensiv/attributiv	7
intensiv/identifiserende	9
Possessiv/attributiv	6
Omstendighet/attributiv	2
Eksistensiell	0

Tabell 4.8: Oversikt over relasjonelle prosesser i teksten.

Prosesstype	Sum
Verbal prosess	16
Den talende	0
Den mottakende	0
Det utsagte	42
Mål	0

Tabell 4.9: Oversikt verbale prosesser i teksten.

Prosesstype	Sum
Materielle prosesser	12
Handling	8
Hendelse / begivenhet	3
Hendelse / adferd	0

Tabell 4.11: Oversikt materielle prosesser i "det utsagte"

Prosesstype	Sum
Relasjonelle prosesser	25
intensiv/attributiv	19
intensiv/identifiserende	3
Possessiv/attributiv	1
Possessiv/identifiserende	1
Omstendighet/attributiv	1
Eksistensiell	0

Tabell 4.12: Oversikt relasjonelle prosesser i "det utsagte".

Omstendigheter

Omstendigheter i ”det utsagte”	17
Tid	8
Temporale	6
Varighet	2
Sted	5
Lokalitet	5
Måte	4
Kvalitet	4

Tabell 5.1: Oversikt over omstendigheter i ”det utsagte”.

Omstendigheter	176
Tid	20
Temporale	17
Varighet	3
Sted	103
Lokalitet	102
Distansen	1
Måte	52
Kvalitet	33
Middel	18
Sammenligning	1
Kausal	1
Årsak	1
Tilfelle	1
Innrømmelse	1

Tabell 5.3: Oppsummering omstendigheter i teksten.

4. Originaltekst ”Min fars skritt over gulvet” av Gro Dahle

(Fra samlingen *Pelsjegerliv*, 1991)

MIN FARS SKRITT OVER GULVET

Min far ser på meg over glasset. Min far ser på meg fra døra. Min far ser på meg gjennom vinduet.

– Hånden din er hvit. Ansiktet ditt er hvitt. Men øynene dine er røde, sier min far og gir meg melk å drikke. Han ser på meg over bordet. Han følger meg over gulvet.

– Håret ditt er så rødt, sier min far, og hendene dine så hvite.

– Hva er den stripen der? Hva er det merket der?

Hendene hans har brede negler. Hendene hans har røde knoker og tørre flater. Hendene hans er kråker eller ved skylt opp på land.

116

Han ser på meg gjennom sprekken i døra. Han ser på meg fra bak gardinen. Han ser på meg fra skyggen.

– Hva gjør du bak staburet, far?

Det er ikke reven jeg hører i lia. Det er ikke musa på loftet som klorer bak veggen. Det er ikke hunden som løper rundt hjørnet.

Han ser på meg over bordet.

– Neglen din er brukket, sier min far.

Han har grå hender som blir gule i lyset fra lampen.

Han har klokke som blinker i sola og blender meg.

– Hold ikke klokka slik, far. Senk armen.

Han går langs elva med spaden. Han går opp lia med øksa. Han følger etter meg ned veien.

– Jeg blir bare borte en time, far.

Lønna blir gul. Lønna blir rød. Tuntreet hogger han ned og lar ligge.

– Hvorfor var du så lenge? spør min far.

– Hvorfor er blusen vrang? spør min far.

– Hvorfor ser du vekk når jeg spør?

Han er rød i kinnene etter arbeidet. Tuntreet dekker innkjørselen og ligger langt bortetter låveveggen. Det damper fra munnen hans. Hånden rundt øksa har hvite knoker.

Min far legger veden i ovnen. Han ser etter meg når jeg går forbi. Han ser etter meg når jeg bøyer meg. Lyset

117

faller på skrå gjennom vinduet.

- Hva er det du har på halsen? spør min far.
  - Å det.
  - Hvorfor flytter du hendene så fort over duken?
  - Nei jeg.
  - Hvorfor har du skiftet tøy?
  - Jo fordi.
  - Håret ditt skinner, sier min far.
- Og jeg, jeg luter hodet framover.
- Du har din mors hår, sier min far.
- Og jeg, jeg bøyer av til venstre.
- Du burde ha håret løst, sier min far.
- Bjelkene i taket har diagonale sprekker. Og ute løper et lys over jordet.

Jeg sorterer eplene i to hauger i uthuset. Min far står i døra. Jeg har ryggen til ham. De råtne eplene legger jeg i en pose til hestene. Min far står i døra. De pene eplene pakker jeg i papir og legger i esker. Min far står i døra. De markspiste legger jeg i bøtter under benken. Når jeg snur meg, ser jeg ørene hans gjennomlyst av sol. Røde.

- Jeg blir borte i kveld, far.
Han deler poteten i seks deler og legger smøret i midten. Den første snøen ligger på trappa. Jordene hvite. De lyser. Selv om natta.

- Du skal samle håret i nakken, sier min far. Gulrotten er grønn ved enden. Det skjærer han av og legger på bordet. Midt mellom tallerkenen og glasset.

Jeg går over gårdsplassen.

- Hvor lenge skal tuntreet ligge og sperre veien? Han lenner seg mot vegg. Det lukter furu og bjørk og brisk. Han stabler veden i to rader. Han ser på meg fra siden. Og vinden blåser. Og vinden blåser.

Når jeg rer opp sengene, står han bak meg. Når jeg bøyer meg over madrassen, står han bak meg. Når jeg rister dyna med strake armer, står han bak meg. Han lenner seg mot dørkarmen i den grå genseren som er raknet rundt håndleddene. Armene i kors over brystet. Han ser meg legge putene på plass, stryke foldene ut, rette på puta.

Jeg våkner og ser min far ved senga.

- Du ligner din mor når du sover.

Håret hans i uorden etter natta. Skjeggstubben grå.

- Du ligner din mor når du slår øynene opp.
- Trekk gardinene fra, far.

Skyer som jager hverandre fra åskant til åskant.

- Hvem er det du treffer når du ikke er her? spør min far.
Han spiser brødskiven med venstre hånd. Vinden kas-

ter på trærne ute. Ask og eik.

Han ser på meg fra siden. Skoene flytter seg under bordet. Han ser på meg fra siden. Skoene skraper under bordet.

– Jeg blir borte i ettermiddag, sier jeg. Og katten hopper fra den ene stolen til den andre.

Min far møter meg nederst i veien med paraply.

– Du blir syk, sier han og viser meg veien med lykta.

Skrittene våre opp grusen. Som to elger over våte myra.

– Du er våt, sier min far fra ovnen.

Han legger veden på ilden. Det spraker og smeller. Han ser på meg fra døra. Han ser på meg fra enden av rommet. Han går bak ryggen min og løser håret fra fletten.

Han løser håret fra fletten og legger det ned over ryggen.

– Du er våt, sier min far.

Han åpner ovnen og roter i ilden, mens jeg skifter.

Mens jeg skifter, holder han ett øye med ilden. Det andre flakker.

Det er ikke katten som går over teppet. Det er ikke katten som puster i rommet. Det er ikke katten som snur over gulvet.

Han ser på meg fra treet. Han ser på meg gjennom

120

nøkkelhullet. Han ser på meg fra skjulet.

– Hva gjør du i skjulet, far?

– Hvorfor står du bak hekken?

Det er ikke min fot som knekker kvisten jeg hører. Det er ikke vinden som beveger greinen.

Når han går forbi, går han nærme. Og når han går forbi, rører armen hans ved meg. Og når han går forbi, stryker armen hans langs siden min. Glørne spretter fra peisen. Jeg bøyer meg ned og plukker dem opp for de svir treet.

Jeg ligger til sengs med feber. Min far gir meg vann å drikke. Min far stryker meg over panna med kalde hender. Min far stryker hendene inn under dyna. Og han puster. Og han puster. Pusten fyller rommet. Hele rommet.

Jeg ligger til sengs med feber. Min far legger håret mitt utover puta. Han tar på halsen min med brede fingre. Han tar på haken min med brede fingre. Han stryker leppene mine med håndbaken. Han er veldig nærme. Han er veldig nærme og kommer stadig nærmere.

Jeg ligger til sengs med feber. Katten ligger på dyna og sover. Min far tar hånden under dyna. Min far fører hånden langs låret. Hånden hans ligger på låret. Hånden ligger på låret og skjelver.

121

Jeg ligger til sengs med feber. Min far kjenner på magen min. På magen min under dyna.

Han svetter over leppene og ser ikke på meg. Han ser i veggen. Han ser i gulvet. Han ser på katten som ligger på dyna og sover. Og bildet på veggen. Mens han kjenner.

Vi sitter ved bordet. Grønnsakssuppa perler av fett.

Kålen flyter opp til overflaten. Gulrot og selleri. Min far ser på meg over skålen. Min far ser på meg over glasset. Jeg tar salt på suppa. Jeg tar brød til suppa. Jeg blaser på skjeen. Min far ser på meg over brødet. Katten drikker av vannet. Katten drikker av vannet.

Om kvelden kommer min far inn på rommet. Han står i døra. Han står på den blå fillerya. Han står ved sen- ga. Klokkka i stua slår slag etter slag. Han går ut i gangen, tar på seg jakka.

Jeg reiser bort i tre dager og kommer tilbake med løst hår.

– Det lukter ferskt brød av deg, sier min far og kommer tett innpå. Katten går mellom beina mine. Kattetroppen mot leggen.

Min far ser i kvisthullene i veggen. Han puster meg i øyet. Jeg lukker øyet for pusten hans. Jeg lukker øyet for munnen hans. Jeg er fuktig mot hånden hans. Og altfor myk.

Oksen er løs, far. Få oksen tilbake på båsen. Å far, å far. Få oksen tilbake på båsen.

Hold oksen i tjør, far. Se, hornet svaier imot meg. Oksen er på tunet, far. Oksen står på trappen. Å, oksen vil inn i stua. Døra er åpen, far. Oksen vil inn.

Og gulvet grynger. Og gulvet grynger når oksen kommer.

Og hornet lyder i støt. Og hornet gjaller i stua. Og gulvet svaier. Og gulvet svaier. For oksen.

Helt til oksen frigjøres fra skinnnet. Helt til svanen unnslipper fra dunet. Kråkene ut av trærne. Kråkene ut av trærne i store svarte skyer. Elgene ut av skogen og over myra. I flokker og flokker.

Og vinden i åkeren. Kornet som bøyer seg mykt over til siden.

Etterpå går jeg over gulvet med melkenuggen i hendene. Jeg setter muggen på bordet. Bærer ostene fram.

Skjærer brødet i skiver. Henter smørret fra skapet. Hører gjennom veggen lyden av en som hogger ved.

SAMMENDRAG

Jeg har valgt kortprosat teksten ”Min fars skritt over gulvet” av Gro Dahle, som objekt for undersøkelsen i denne avhandlingen. Dette er en tekst som kan gi inntrykk av et fortettet forhold mellom en far og hans datter, og byr på flere spennende tolkningsmuligheter. Mitt utgangspunkt i denne avhandlingen er å avdekke hvordan leksikogrammatiske ressurser bidrar til å fremstille forholdet mellom far og datter, samt å sette teksten inn i en større kontekstuell ramme for å se hvilken utvidet mening det kan tilføre teksten.

Jeg har brukt systemisk-funksjonell lingvistik (SFL) som teoribase og metode for å analysere meningsskapingen i teksten. Med begrepsapparatet fra systemisk-funksjonell lingvistik beveger man seg midt mellom en litterær og en språklig tilnærming, noe som gjør at analyseobjektet kan studeres fra flere ulike sider – eller i ulike dimensjoner. Gjennom teoribasen til SFL har jeg tatt utgangspunkt i den ideasjonelle metafunksjonen og de to kontekstbegrepene ”kulturkontekst” og ”situasjonskontekst” for å kunne se på tekstens meningsskaping i tre ulike dimensjoner, og på den måten få et mer helhetlig bilde av tekstens meningspotensial.

Siden systemisk-funksjonell grammatikk ikke skiller skarpt mellom form og innhold, er det ved hjelp av setningsanalyse mulig å se hvilke typer prosesser som er representert, hvilke deltakere som er knyttet til prosessene, og omstendighetene rundt prosessene. Dette i sin tur forteller noe om meningsdanningen: Hva gjøres? Hvem gjør noe? Hvor og hvordan? Med dette som utgangspunkt, har jeg analysert teksten setning for setning. Først prosessene og deltakerne, som opptrer sammen med prosessene, og deretter omstendighetene rundt prosessene. De tilfører meningspotensial til prosessene, de hjelper oss å lese mening inn i de aktivitetene som foregår i teksten. Til slutt har jeg diskutert kontekstens rolle i meningsskapingen.

I min analyse har jeg avdekket at de materielle, mentale og relasjonelle prosessene (i hovedsak) er med på å fremstille forholdet mellom far og datter på en slik måte at de står i kontrast til hverandre; han som aktiv og hun som passiv. Dermed oppstår en spenning i teksten, som leserens kulturelt betingede verdier og normer kan forsterke. Omstendighetene bidrar også til denne kontrasteringen.

Å bruke SFL som teoribase og metode i tilnærmingen av skjønnlitterære tekster, er fortsatt et relativt smalt felt – i hvert fall i Norge. Jeg håper denne avhandlingen kan inspirere flere til å forske på dette området, jeg er overbevist om at lingvistiske tilnærminger kan bidra med viktige ting innen litteraturvitenskapen.